

INTRODUCERE LA VECHIUL TESTAMENT

CURS

Alexandru Breja BUCUREȘTI, 1997

CUPRINS:

1. Introducere
2. Dezvoltarea studiului Vechiului Testament
3. Formarea Vechiului Testament
4. Versiunile Vechiului Testament
5. Canonul Vechiului Testament
6. Cadrul geografic la Bibliei
7. Metrologia Vechiului Testament
8. Biblia ca literatură
9. Critica biblică
10. Relația Vechiului Testament cu alte culturi antice
11. Religia Vechiului Testament
12. Apocrifele și pseudoepigrafele
13. Manuscrisele de la Marea Moartă.

NOTĂ:

Cursul de față este o încercare de a aborda în forma unei „vederi aeriene” cele mai necesare preliminariei pentru studiul Vechiului Testament. Posibile greșeli de dactilografiere sau uneori folosirea unui limbaj defectiv, nu trebuie să abată pe studentul dornic de cunoaștere de la urmărirea scopului cercetării. De asemenea, a nu se uita că lucrarea este un curs, adesea schematic, care urmărește să constituie scheletul unor discuții și a unor studii ulterioare, și nu neapărat o carte.

Bibliografia cursului se află în prospectul acestuia.

I

INTRODUCERE LA VECHIUL TESTAMENT

CURS

Alexandru Breja BUCUREȘTI, 1997

Cele mai recente descoperiri arheologice, grafica

tridimensională de calculator, reconstrucții artistice și fotografierea din satelit), așa încât contemporanul să poată fi implicat personal în istoria biblică, pășind pe același teren sfânt, ca oamenii de odinioară.

(b) Introducerea biblică urmărește să schițeze fundalul pe care se potrivesc evenimentele și oamenii, descrierea locurilor în care aceștia trăiau, ce mâncau, cum se îmbrăcau, ce lucrau, cum se luptau și cui se închinau. Ea intenționează să-l ajute pe om, făcându-l „să gândească gândurile oamenilor după moartea lor”. Înainte de a păși însă pe străzile cetăților biblice și de a arunca o privire pe ferestrele oamenilor, avem nevoie de o vedere panoramică a locurilor în care s-au desfășurat evenimentele, pentru a putea vizualiza scenele și pentru a înțelege mai ușor semnificația acestora.

(c) Scopul introducerii biblice este de a asambla informații de orice fel, calculate să faciliteze aprecierea cititorului cu privire la textul biblic în contextul lui istoric și religios original. Disciplina are în vedere de asemenea și încercarea de a evalua conținutul Vechiului Testament în fața semnelor de întrebare ridicate de critica modernă.

5. Metodologie

(a) În studiul Vechiului Testament, s-au încercat diferite metodologii de abordare a mesajului acestuia. A impune o metodă străină de tipul de scriere cu care avem de a face, înseamnă a ajunge la rezultate nesatisfăcătoare.

(b) Scripturile trebuie lăsate să vorbească pentru ele însele. Această metodă se numește inductivă, iar concluziile vor fi tentative.

6. Împărțire

(a) Introducerea generală am de a face cu subiecte legate de cadrul general al studierii Vechiului Testament.¹

(b) Introducerea specială, are de a face cu elemente specifice referitoare la fiecare carte a Bibliei în parte, cum ar fi autoritatea, cadrul istoric, datarea, conținutul, cuvintele cheie și tematica scrierilor respective. Această secțiune revine ca subiect de cercetarea individuală pentru fiecare student în parte.

(c) Recenzia biblică se ocupă cu trecerea în revistă a tuturor pericopelor și a problemelor de care acestea se ocupă. Scopul recenziei

biblice este de a sesiza cu privire la existența unei bogății inepuizabile de situații și soluții pentru toate nevoile vieții, precum și de a echipa pe cel care mănuieste Biblia cu

1 Vezi prospectul cursului.

1. INTRODUCERE

1. Etimologie

Eisagoge în greacă înseamnă introducere. Termenul s-a folosit în trecut pentru a denumi disciplina numită Isagogie, adică Introducere. Dacă mai întâi expresia s-a rezumat doar la un prolog pentru cărțile Bibliei, astăzi ea se referă la disciplina care urmărește proveniența și fundalul temporal, spațial, cultural și religios al documentelor literare biblice studiate.

2. Definiție

(a) În sens general. Introducerea înseamnă inițierea în cunoașterea unui subiect.

(b) în sens mai larg. Introducerea biblică se referă la disciplina care tratează toate acele subiecte care sunt preliminare studierii conținutului Bibliei.

(c) în sens mai restrâns, introducerea este un termen tehnic care desemnează anumite studii pregătitoare și preliminarii cercetării și interpretării Bibliei (în cazul nostru, a Vechiului Testament).

3. Obiectul

(a) Introducerea la Vechiul Testament este o încercare de a evalua conținutul Scripturilor ebraice în lumina vastului fundal de cunoștințe disponibile azi pentru cercetătorul vieții și culturii Orientului Apropiat antic.

(b) Introducerea face apel la un întreg mănunchi de discipline complementare cum ar fi gramatica, lexicografia, arheologia, religiile comparate, sociologia, istoria, geografia, lingvistica, diferite aspecte ale științelor biologice și fizice, etc., care aduc mai multă lumină în descoperirea cadrului spațial, temporal, religios și cultural al Bibliei. Multe din aceste discipline s-au dezvoltat pe parcurs ca materii de sine stătătoare.

4. Scopul

(a) Vechiul Testament este nu numai cheia de boltă a iudaismului ci și coloana vertebrală a civilizației occidentale. El este temelia moștenirii iudeo-creștine și ca atare a oferit temeiul moral și spiritual pentru viața a milioane nenumărate de oameni în Europa, Americi și de oriunde Biblia a fost prețuită. Cele mai noi metode ale savanților și ale tehnologiei sunt la lucru pentru a repune istorisirile Bibliei în contextul lor temporal și spațial (cum ar fi

3

1. INTRODUCERE

1. Etimologie

Eisagoge în greacă înseamnă introducere. Termenul s-a folosit în trecut pentru a denumi disciplina numită Isagogic, adică Introducere. Dacă mai întâi expresia s-a rezumat doar la un prolog pentru cărțile Bibliei, astăzi ea se referă la disciplina care urmărește proveniența și fundalul temporal, spațial, cultural și religios al documentelor literare biblice studiate.

2. Definiție

(a) în sens general. Introducerea înseamnă inițierea în cunoașterea unui subiect.

(b) în sens mai larg. Introducerea biblică se referă la disciplina care tratează toate acele subiecte care sunt preliminare studierii conținutului Bibliei.

(c) în sens mai restrâns, introducerea este un termen tehnic care desemnează anumite studii pregătitoare și preliminarii cercetării și interpretării Bibliei (în cazul nostru, a Vechiului Testament).

3. Obiectul

(a) Introducerea la Vechiul Testament este o încercare de a evalua conținutul Scripturilor ebraice în lumina vastului fundal de cunoștințe disponibile azi pentru cercetătorul vieții și culturii Orientului Apropiat antic.

(b) Introducerea face apel la un întreg mănunchi de discipline complementare cum ar fi gramatica, lexicografia, arheologia, religiile comparate, sociologia, istoria, geografia, lingvistica, diferite aspecte ale

științelor biologice și fizice, etc., care aduc mai multă lumină în descoperirea cadrului spațial, temporal, religios și cultural al Bibliei. Multe din aceste discipline s-au dezvoltat pe parcurs ca materii de sine stătătoare.

4. Scopul

(a) Vechiul Testament este nu numai cheia de boltă a iudaismului ci și coloana vertebrală a civilizației occidentale. El este temelia moștenirii iudeo-creștine și ca atare a oferi temeiul moral și spiritual pentru viața a milioane nenumărate de oameni în Europa, Americi și de oriunde Biblia a fost prețuită. Cele mai noi metode ale savanților și ale tehnologiei sunt la lucru pentru a repune istorisirile Bibliei în contextul lor temporal și spațial (cum ar fi 3 Luca. și acestea purificate); Moise nu este autorul Pentateucului (Nazarenii, sectă iudeo-creștină); unele pasaje vechi-testamentale sunt interpretări ale diavolului (Omiliile Clementine și Școala iudeo-gnostică). Desigur nu putem fi de acord cu aceste observații, le-am amintit doar pentru a vedea cum au gândit unii referitor la Vechiul Testament.

Secolul 3. Celsus lansează un atac consistent asupra creștinismului sintetizând argumentele folosite mai târziu de raționaliști, atești și gnostici: astfel Daniel nu este autorul cărții ce-i poartă numele (Porfir, neoplatonist); Cântarea Cântărilor este o compoziție erotică; autorul cărții Iov nu este evreu; titlurile Psalmilor au fost adăugate în vremea lui Ezechia și a lui Zorobabel, etc.

Secolul 5. Unii Psalmi sunt atribuiți iudeilor din perioada Macabeilor (Teodor de Mopueslia).

Secolul 6. Cassiodor (562 AD), aplică textului Vechiului Testament critica textuală.

Secolul 9. Există presupuse contradicții în Vechiul Testament (Hiwi al Balkhi).

Secolul 10 – 11. În cronologia Vechiului Testament sunt erori; mare parte din Pentateuc este lucrarea lui Ezra (Ibn Hazam de Cordoba)

Secolul 12. Există un număr de secțiuni post-mozaiice în Pentateuc (Ibn Yashua și Ibn Ezra); Secțiuni din Isaia și capitolele 40 –

66 sunt scrieri mai târzii; ultimele capitole din Daniel sunt de asemenea mai târzii, datând din perioada Macabeilor (Hugo St. Victor); Odată cu investigațiile critice s-au decanat și întrebări privitoare la text, canon, autor, dată, etc. Toate acestea reprezintă începuturile unei mișcări îndreptate spre o mai atentă examinare a scrierilor Vechiului Testament, întrebări care însă până la această dată sunt abordate doar sporadic în lucrările unor cercetători solitari.

Secolul 16. Contribuția reformatoarelor nu era specializată în domeniu; ei insistau însă asupra primordialității semnificației gramaticale a textului și independența de orice autoritate ecclesiastică în interpretare. În viziunea lor. Scriptura trebuie interpretată doar pe baza regulilor gramaticale, independent de orice presupunere dogmatică apriorică.

Secolul 17. Thomas Hobbes (1588 – 1679), filosof deist, face un alt pas semnificativ în folosirea dovezilor interne drept criterii pentru determinarea întrebărilor legate de autoritatea și data scrierii materialelor Vechiului Testament. Benedict Spinoza (1632 – 1677), filosof iudeu, aduce prima contribuție semnificativă privind disciplina modernă a criticii biblice: dexteritatea de a-i cunoaște conținutul și de a fi în stare să localizeze exact fiecare detaliu al acestuia.¹

2. DEZVOLTAREA STUDIULUI VECHIULUI TESTAMENT

1. Introducere

(a) Ilustrație: Muzeul Mercedes din Stuttgart. Cursul de față se aseamănă cu o vizită într-un muzeu.

(b) Aplicație. Subiectul este destul de pretențios, cu multe date, termeni tehnici și nume. Este posibil ca pe parcurs să intervină plictiseala. Infinitatea de date² și amănunte nu trebuie însă să ne distragă de la ideea principală și anume, de a avea o viziune panoramică privitoare la felul în care s-a ajuns la ceea ce numim astăzi studiul Vechiului Testament.

2. Istoric

Secolul 1. Biserica creștină a acceptat încă de la început cele trei diviziuni tradiționale ale Vechiului Testament: Legea, Prorocii și Scrierile, sau Psalmii. Chiar dacă LXX era preferată în locul Vechiului

Testament ebraic, poziția fermă în autoritatea acesteia ca având pe Dumnezeu autorul și inspiratorul lor, a condus la credință și ascultare implicită. În același timp, încă din primul secol al Erei Creștine s-au ridicat unii care au pervertit învățătura Scripturilor, punând astfel sub semnul întrebării autenticitatea și autoritatea surselor scripturistice (Vezi 1 Timotei 1, 19, etc. Și 2 Timotei 2, 17).

Secolul 2. Odată cu apariția gnosticismului în secolul 2 AD, Vechiul Testament ajunge în special sub focul unei critici distructive. Vom aminti doar câteva dintre cele mai obișnuite obiecțiuni: Legea și Profeții sunt neinspirate (Simon); Dumnezeul Vechiului Testament este nelegiuit și ignorant (Ofiții, precursorii gnosticilor); unele profeții sunt de origine satanică, altele de origine îngerească (Saturnilus, din Siria); Vechiul Testament a fost produs de o zeităte inferioară; anumite părți din Tora și Profeți sunt neautentice și alterate (Valentin, din Alexandria); Tora a fost compilată de Moise atât din surse proprii, cât și izvoare provenite de la Dumnezeu și Bătrâni (Ptolemeus, din Italia); Dumnezeu este slab, nedrept, fără preștiință, capricios, (Marcion, a lepădat canonul Vechiului Testament, păstrând doar scrierile lui Pavel și ale lui

Amănunte în legătură cu recenzia biblică se află în prospectul cursului, iar aspecte practice se vor oferi cu ocazia predării acestuia.

Există cărți întregi care tratează acest subiect.

Septuagintu, „traducerea celor 70”, sau versiunea greacă a Vechiului Testament, datând dinainte de Moise. Pentateucul împreună cu Iosua formează Hexateucul și aparțin împreună aceluiași editor.

J. S. Vater (1805): în realitate există 40 de surse fragmentare la baza Pentateucului, unie premozaice, altele contemporane cu Moise.

W.M.L. deWette: primul care a identificat Deuteronomul cu cartea legii descoperită în timpul regelui Iosia.

(c) Teoria suplimentară

H. Ewald: demonstrează că Genesa este unitară, pe baza criteriilor filologice și pe alte temeuri. El propune o teorie suplimentară la ipoteza fragmentară. Astfel la baza Hexateucului se află sursa E, aceasta fiind completă cu materiale de natură legislativă

(decalogul și diferite rânduiri), iar sursa la fos adăugată mai târziu. Tora este produsul statului ebraic, nu baza formării acestuia. Teoria a dus la o reconstrucție a istoriei lui Israel pe baze evoluționiste.

(d) Ipoteza cristalizării

H. Ewald, modificându-și poziția: sunt anumite secțiuni în Pentateuc care nu aparțin nici de E, nici de Jsau D (scriitorul deuteronomist), ci provin din alte surse, cum ar fi Cartea Legământelor, din perioada Judecătorilor, Cartea Originilor, compilată în timpul lui Solomon și lucrarea povestitorilor, proeminentă în compilarea Hexateucului, în jurul anilor '500 BC).

Herman Huppfeld: la baza Pentateucului stau sursele. /. E.P. (scriitorul preoteșc, cu materiale de natură legislativă) și D, iar cele patru documente au fost reduse de către un editor la forma actuală a Pentateucului; responsabilitatea pentru existența unor inexactități topografice, cronologice, confuzii și contradicții în textul Pentateucului, îi aparține de asemenea.

(e) Ipoteza Graf-Wellhausen

K. H. Graf (1865): Codul Sfințeniei (Leviticul 17 – 26) aparține de vremea lui Ezechiel, iar sursa ZJ. este cea mai târzie dintre toate.

Abraham Keuen, schimbă schema P\ E.J. D în J.E. D.P. Expresia clasică a teoriei a fost formulată însă de Wellhausen.

Julius Wellhausen (1844 – 1918), om cu o largă viziune spirituală și dotat cu o minte strălucitoare, penetrantă. Adoptă conceptul evoluționist caracteristic filosofiei lui Hegel, devenind în domeniul studiilor vechi-testamentale ceea ce a fost Charles Darwin pentru domeniul științelor biologice. În opinia lui, Pentateucul este o lucrare mixtă, consistând din sursa. /. datând din secolul 9 BC; sursa E. din secolul 8 BC; sursa D. din vremea regelui Iosia (640 – 609 BC) și materialul P. din secolul 5 BC.

regulile sale de interpretare a Scripturii implicau luarea în considerare a vieții, caracterului și motivului fiecărui autor, ca mijloc de a determina scopul, ocazia și data scrierii respective.

Apar primele Introduceri în Vechiul și Noul Testament. În anul 1636 se face de prima dată distincție între Introducerea generală și cea

specială, de către Michael Walther.

Secolul 18. Era iluminismului se caracterizează prin întronarea rațiunii umane, însoțită de revoltă împotriva oricărei autorități externe (Biserica, inspirația, etc.). Urmarea a fost logică: Vechiul Testament trebuie să fie supus acelorași criterii de investigare atentă ca și scrierile seculare. Rezultatele au fost pe măsură. În continuare încercăm un slalom printre produsele acestor îndeletniciri.

(a) Critica sursei.

Campegius Vitringa (1689): Moise a avut acces la surse vechi din perioada patriarhală și acestea împreună cu alte informații au format baza Pentateucului.

Jean Aslure (1684 – 1766): sursele din care s-a inspirat Moise au circulat secole de-a rândul în formă orală sau scrisă (?), cele scrise fiind predominante. Moise le-a compilat, divizându-le și reasamblându-le pentru a forma o istorisire continuă. Numele divine din aceste surse sunt indicatoare pentru izvoare diferite și astfel pot fi folosite drept criterii pentru analiza sursei. Astfel E reprezintă scriitorul eloist (care folosește numele Elohim pentru Dumnezeu); J reprezintă materialele scriitorului jahwist (care folosește numele Jahvveh pentru Dumnezeu); repetiții ale acestor scrieri, material non-ebraic conținut în 9 secțiuni și interpolări, formează în opinia lui Astruc, sursele Pentateucului. Această abordare conduce la reconstrucția textului ebraic.

J. Gvon Herder (1744 – 1803): unul dintre primii teologi vechi-testamentali care a întemeiat observațiile sale privind Scriptura, pe cunoștințele unui cadru mai larg al culturii Orientului Apropiat antic.

Robert Lowth (1753): pionier al studiului paralelismului și a altor particularități ale structurii poetice ebraice.

J.G. Eichorn (1752 – 1827): raționalist conservator, elaborează o serie de Introduceri moderne la scrierile Vechiului Testament. Este considerat tatăl criticii vechi-testamentale. Conform opiniei sale, Vechiul Testament prezintă mai mult caracterul național al literaturii ebraice, decât ar putea fi așteptat să constituie Sfânta Scriptură.

(b) lopteza fragmentară

A. Geddes (1792), teolog scoțian romano-catolic: Pentateucul este compilat de un singur redactor dintr-o masă de fragmente, unele dintre ele

10

(a) Arheologia. Prin descifrarea cuneiformelor mesopotamiene și a hieroglifelor egiptene, s-a oferit posibilitatea unor studii comparate dintre documentele biblice și cele ale mediului Orientului Apropiat antic.

(b) Filologia. Studiarea și cunoașterea limbilor semitice a făcut posibile studii comparate de lingvistică. H.F.W. Gesenius a devenit „tatăl lexicografici ebraice moderne”. Ernst Renan, Friedrich Delitzsch și Edward König, sunt nume celebre și au un rol inestimabil în elucidarea unor mistere ale mediului oriental, reflectat de diferite cărți ale Vechiului Testament. Înțelegerea unor tradiții, aluzii și practici care erau neobișnuite pentru mintea occidentală, este astfel posibilă. Tot ei, au un rol de seamă și în urmărirea acurateței textului ebraic. C.F. Keil și Franz Delitzsch, sunt autorii unui comentariu exegetic conservator la Vechiul Testament, în 10 volume.¹ Hengstenberg (1802 – 1869), este un provocator consistent și neînfricat al criticii biblice. A. Klostermann, este un alt nume cu răsunet în domeniu.

(c) Abordări antropologice ale religiei ebraice. Cele mai dezvoltate forme ale religiei pot fi înțelese printr-un studiu al etapelor inițiale, din care religia respectivă a evoluat. Studiind sistemul jertfelor, Robertson Smith ajunge la concluzia că ispășirea și comuniunea sunt concepte de bază ale religiei primare semite iar convingerile și obiceiurile religioase sunt mai degrabă sociale decât personale.

(d) Critica formei. Hermann Gunkel, încercă să traseze elementele de bază ale ideilor religioase a evreilor cuprinse în textul masoretic, 2 la forma lor originală orală. El face și studii comparate, pentru a vedea în ce măsură motivele religioase ale evenimentelor au fost influențate de culturile Vechiului Orient Apropiat (în special mesopotamiană, egipteană și hitită). Considerând literatura unui

popor a fi de fapt expresia tangibilă a istoriei lor spirituale, este important a penetra formele literaturii actuale, pentru a reconstitui sursele inițiale, în termenii tradiției orale.

Astfel Gunkel consideră că istoria Genesei a fost transmisă inițial oral, în forma unor narațiuni independente, care mai târziu au fost asociate cu o anumită persoană. Arta Povestitorului cum denumește el tradiția orală, este redusă apoi la o formă literară estetică scrisă. Înainte de perioada profetică și colecții de acest fel au format baza documentelor J și E. care în final au fost unite în forma lor actuală în Pentateuc. Istoria Genesei este de fapt folclor, nu neapărat întruchiparea unor realități istorice.

Acest tip de critică a fost aplicat Psalmilor de către Gunkel, Pentateucului de către Sievens, care descoperă că sursa /este formată din 5 fragmente, ZJdin

Comentariul se află și în biblioteca Institutului Teologic Adventist de Grad Universitar.

Textul ebraic standardizat în jurul anilor '500 AD de către masoreți, specialiști în probleme de critică textuală.

10

Hexaleucul s-a format prin compilarea materialului J și E. de către autorul J. la care s-a adăugat sursa D, în timpul lui Iosia. Leviticul 17 – 26 a fost adăugat lucrării lui P. după Ezechiel și a fost compilat de Ezra, împreună cu restul din P. care provine din sursa E. Mai târziu, întreg corpul a fost revizuit și editat ca Pentateuc, în jurul anilor '200 BC, sub forma pe care o cunoaștem astăzi.

Apoi Wellhausen a aplicat concluzia sa la o reconstrucție a religiei ebraice. Denunțând ca neistorice sursele care descriau religia patriarhală monoteistă, el a afirmat că istoria ebraică a început odată cu evreii, negând astfel rădăcinile patriarhale. Legea mozaică a constituit codul legislativ fundamental al iudaismului post exilie, mai degrabă ca punctul de plecare al dezvoltării instituțiilor religioase a lui Israel.

Când a formulat teoria sa. Wellhausen a dorit ca ea să fie un instrument pentru o mai profundă înțelegere a Scripturii. De fapt,

abordarea umanistă a iluminismului, a eliberat Scriptura de cătușele fundamentalismului catolic și luteran. făcând Vechiul Testament, în particular, obiectul legitim al cercetării intelectuale. Acest fapt a condus la dominare intelectuală, la o pretinsă superioritate ideologică și un simțământ general al monopolizării adevărului.

Ipoteza lui Wellhausen a devenit ideologia dominantă în domeniul studiilor vechi-testamentale. Preluată de urmașii adepți și aplicată aproape tuturor cărților Vechiului Testament, ea a prins adesea pe cercetători în cercul vicios al încleștărilor privitoare la proveniența unor versete sau propoziții izolate. Wellhausen însuși, mirat de rezultatul idealismului său care scăpase deja de sub control, a recunoscut înainte de moartea sa, că raționalismul pe care l-a îmbrățișat așa de avid în anii săi anteriori, a distrus propria sa credință în autoritatea și istoricitatea Vechiului Testament.

(1) Până aici, critica liberală a produs o întreită disciplină pentru examinarea Scripturilor ebraice: 1) critica textuală, care avea ca scop să descopere cea mai verosimilă copie a textului original, sau frazeologia originală a documentelor studiate. Acest lucru este semnificativ, deoarece autenticitatea textului ebraic este temelia pe care toate celelalte critici și-au ridicat suprastructura; 2) critica literară, sau înalta critică, care se ocupă cu examinarea surselor considerate a sta la baza unor cărți și cu încercarea de a stabili autorul și data materialelor; se ocupă de asemenea cu clasificarea tipurilor de literatură, pentru a izola documentele legislative, biografice, lirice, profetice, etc.; și 3) critica istorică, mijloc de a determina istoricitatea și credibilitatea evenimentelor în discuție, prin raportarea criticii literare la schema evoluționistă a istoriei Vechiului Testament.

Secolul 19. Reacțiile conservatoare la ipoteza Graf-Wellhausen sunt legate în principal de apariția unor noi surse de cunoaștere:

10

secolul 20. Cărțile de istorie și arheologie ale Vechiului Testament scrise înainte de 1940, au devenit depășite.

O altă lovitură strategică din partea arheologiei a avut loc odată cu tezaurul de informații provenite din zecile de mii de tăblițe, de la

Ras Shamra, Mari. Nuzi. Ugarit, Tell el Amâna, Boghazkoy, etc.

(1) După primul război mondial. Autoritatea și unitatea cărților Pentateucului este demonstrată pe baza elementelor egiptene din cărțile respective.

1931 este anul când J. Pedersen anunță abandonarea oficială a poziției Graf-Wellhausen.

Școala Uppsala. din Suedia, pornește cel mai devastator atac asupra criticii literare clasice, subliniind locul tradiției orale în dezvoltarea scrierilor Vechiului Testament, mișcare ce a fost preluată de europeni în general. La baza încercării reconstruirii ipsissima verba (cuvintelor originale) ar trebui să stea mai degrabă tradiția istorică, decât critica literară!

În Marea Britanie, H.H. Rowley este cel mai distins vechi-testamentalist din era interbelică.

(g) Studiul Vechiului Testament după 1950. Este caracterizat de contribuția lui H.H. Rowley, din Anglia, Școala Albright, din Statele Unite, autorități iudaice și teologia romano-catolică. Printre numele ilustre contemporane se numără și Yehezkel Kaufmann, care demonstrează unicitatea religiei ebraice, precum și Edwin R. Thiele, expert în probleme de cronologie.¹ Dicționare, enciclopedii, lexicoane, atlase, etc. sunt mărturii tăcute despre o eră mai bună în domeniul disetat.

O nouă eră în studiul Vechiului Testament începe cu descoperirea epocală a Manuscriselor de la Marea Moartă.

3. Concluzii

(a) Produsele criticii literare germane vechi-testamentale devin tot mai mult elemente de muzeu, rămânând tot mai departe de cursul principal a gândirii din domeniul studiilor Vechiului Testament. Deși temeliile ipotezei Graf-Wellhausen au fost erodate, mulți se cremponează încă de suprastructura edificiului său.

(b) Având în vedere acest fapt, cercetarea din cadrul Vechiului Testament este în căutare de noi temelii. În această căutare, acum este tot mai dificil, dacă nu chiar imposibil, să ignorăm rezultatele cercetării și investigării cinstite; de aceea trebuie să fim pregătiți să

mergem acolo unde dovezile ne conduc, indiferent de consecințe!

Cartea lui, *The Mysterious Numbers of the Hebrew Kings*, a pornit dintr-o leză de doctorat și a devenit epocală!

10

3, iar /din 6, și Scrierilor istorice de Hugo Gressmann, care a încercat să identifice sursele originale separate ale acestor compoziții, din care s-au format documentele existente azi. Strădania a constituit o contribuție de valoare în vederea determinării modului în care scrierile Vechiului Testament au primit formele lor actuale.

(e) Atacuri la începutul secolului 20. Ipoteza Graf-Wellhausen ajunge sub atac tot mai îndârjit:

Rodolf Semend (1912) modifică schema JEDP. afirmând că sunt două documente J. pe care le identifică cu J1 și J2;

Walther Eichrodt (1918) preia ideea și o demonstrează în istorisirile patriarhilor;

Otto Eissfeldt (1922) continuă ideea, afirmând teoria celor cinci surse pentru Hexateuc, în care J1 este mai timpuriu ea J2.

Wilhem Moeller, pastor și teolog, susține încă din 1899 unitatea și mozaicitatea Pentateucului, cele două nume divine arătând de fapt două funcții diferite ale lui Dumnezeu și nicidecum criterii pentru identificarea surselor! Astfel Elohim se referă la activitatea lui Dumnezeu în natură și Yahweh este folosit pentru a desemna pe Dumnezeul Revelației.

Edward König (1914), demonstrează pe baza diferenței dintre Textul Masoretic și LXX, cât de impropriu este a folosi și / drept criterii pentru analiză documentară.

Gerhard Kittel (1921 și H. Gresseman (1924), anunță că limita utilității cercetării criticii literare a fost atinsă. În timp ce liberali britanici și americani au continuat îndeletnicirea, mulți au devenit „fundamentaști”. De exemplu, Robert Dick Wilson, american, cunosător a aproximativ 45 de limbi și dialecte, a fost unul din cei mai pregătiți avocați ai teologiei conservatoare.

Gerhard von Rad (1934), teolog eminent, susține printre altele că sursa P este formată din două documente paralele în juxtapunere.

Von Rad are o lucrare monumentală în două volume, unul din ele tratând aspecte teologice legate de profeții Vechiului Testament.

J.B. Griffiths, M. Kegel și T. Oestereich, pe baze arheologice și filologice, neagă orice legătură între Deuteronomul și reforma lui Iosia, datându-l cu mult înainte de această vreme, lovind astfel călcâiul lui Ahile al ipotezei Graf-Wellhausen.

Tot mai mulți susțin mozaicitatea Deuteronomului, printre care un rol deosebit îl au Albrecht Alt și Martin Noth.

Max Weber (1936), a fost primul care să susțină că secretul solidarității politice și sociale în perioada premonarhică a fost legământul, iar era judecătorilor era de natură harismatică.

Arheologia a dat o lovitură de grație teoriei wellhauseniene prin W.F. Albright, cel mai de seamă arheolog al secolului, dotat cu capacități intelectuale strălucite și daruri lingvistice neobișnuite (25 de limbi și dialecte). Ca personaj singular, el a avut cea mai mare influență asupra studiilor vechi-testamentale din

10

(c) Tăblițele. Puteau fi de lemn, de lut, din ceară, sau din ceramică (ostraca1)

(d) Codexurile.1 Apar odată cu secolul 1 AD și fac posibilă circulația Scripturilor într-un singur volum.

3. Instrumente de scris

(a) Deilin. Folosită în antichitate pentru scrierea cuneiformelor, pe piatră.

(b) Siylusul. Putea fi confecționat din lemn sau din alt material tare, avea forma de daltă și era folosit pentru a imprima cuneiforme pe lutul moale, prin presare.

(c) Pana. Din trestie, sau din pană de pasăre. Se folosea în Israel.

(d) Priboiul de fier. cu diamant. Instrument de scris pe materiale dure, similare inimii de piatră a Israelului (vezi Ieremia 17, 1).

(e) Cerneluri. Obținute din negru de candelă, în care se ardea untdelemn de măslină, mai târziu din pulbere metalice. Durabilitate incredibilă a cernelurilor nemetalice este demonstrată de

Manuscrisele de la Marea Moartă și mai timpuriu de scrisorile din Lachis.

4. Textul Vechiului Testament

(a) o problemă majoră a cercetării Bibliei a fost și rămâne determinarea cât mai exact posibilă a formei originale a scrierilor biblice, adică autografa.

(b) Secole de copiere și editare au condus la schimbări în vocabular și în frazeologie, uneori chiar în ordinea unor versete sau secțiuni. Ușoare omisiuni și adăugiri s-au furisat în text. de asemenea greșeli în silabisire sau despărțire în cuvinte. În ciuda preocupării și atenției, copisti, oameni fiind, au făcut greșeli de copiere.

(c) Sarcina criticii textuale este de a identifica aceste erori și de a restaura textele ebraice și aramaice la forma cea mai apropiată de original.

5. Surse de greșeli în copiere.

(a) Traducerile vechi și Manuscrisele de la Marea Moartă arată spre o anumită doză de libertate la dispoziția scribilor din secolele Erei Precreștine.

Cioburile de ceramică spartă, folosite ca materiale pe care se scria prin să ari ere. Sinonim vechi pentru carte.

10

(c) Doar atunci poate cercetătorul biblic să reflecte ceva din vitalitatea, demnitatea și bogăția spirituală a Legii, Profeților și Scrierilor sfinte, când investigația este făcută într-un cadru mai larg al vieții orientale antice.

(d) Putem spune că ne-am născut într-o „zodie” bună deoarece studiul în domeniul Vechiului Testament se mișcă într-o direcție bună, și putem fi privilegiați să-l putem aborda și noi într-o vreme ca aceasta.

3. FORMAREA VECHIULUI TESTAMENT

1. Introducere

(a) Vechiul Testament tipărit are o istorie lungă. Produs al unui timp și loc îndepărtat, acesta a trecut printr-un proces lung de veacuri de editare, colecționare, copiere și traducere. Scrierile a cel puțin 20 de autori, care au trăit pe parcursul aproximativ al unui mileniu, au fost

adunate și transmise de mâini credincioase dar omenеști, fragile.

(b) În acest curs vom urmări procesul complex prin care Providența a îngăduit ca Vechiul Testament să treacă înainte de a ajunge la noi.

2. Materiale de scriere

(a) Pergamentul. Forma standard de păstrare a Vechiului Testament în vremurile vechi a fost sulul (vezi Ps 40, 7; În 36, 2; Ei 2, 9 – 3, 3; Zh. 5, 1; etc.). Ele puteau fi făcute din piei tratate cu grijă și cusute laolaltă mai multe (1Q Isa.1 este compus din 17 bucăți, pentru a da o lungime de 8 metri). Sulurile din piele purtau numele de pergament. Aveau trasate linii îngrijite, pentru rânduri și coloane.

(b) Papirusul. Alte suluri erau din papirus, originar din Egipt încă din mileniul 3 BC. În jurul anilor 1100 BC acesta a început să fie exportat în Fenicia. Era confecționat din fire de trestie încrucișate în unghi drept, care erau apoi bătucite în suc propriu. Lungimea medie a sulurilor de papirus era de 10 m, 2 de aici întinderea aproximativă a cărților Bibliei. Datorită perisabilității, au fost puține și nesubstanțiale păstrări de papirus în mediul umed al Văii Iordanului, față de Egipt, unde datorită climatului favorabil, au rămas cantități remarcabile.

Sulul lui Isaia, din peștera Qumran nr. 1. Chiar dacă Papirusul Harris are mai mult de 40 m!

10

(c) Din cauza intervențiilor romane din secolul 2 AD, mulți s-au refugiat în Babilon, unde au continuat strădaniile lor științifice (studii gramaticale și textuale). În secolul 10 AD, Tiberiada devine centrul studiilor iudaice.

(d) Textul tipărit azi în Biblia ebraică, aparține lui Ben Așez.

(e) În ciuda procesului milenar de standardizare a textului Vechiului Testament, deosebiriile dintre manuscrisele existente sunt minime și nu afectează semnificația teologică a Scripturilor. Cu siguranță că o mână divină a fost la lucru pentru a păstra curat izvorul adevărului veșnic pentru toate generațiile, până la sfârșit.

7. Limbile Vechiului Testament

(a) Ebraica și aramaica sunt limbi semitice.1 Provenind se pare

din Peninsula Arabică, semiții au migrat adesea în Mesopotamia, în Siria, în Palestina și în unele părți din Africa, fapt care a determinat schimbări gradate în limba lor, și de aici s-au născut limbi separate, deși înrudite.

(b) o reprezentare geografică este utilă aici:

Est Semitice Nord Semitice Vest Semitice Sud Semitice

Babiloniana Asiriana

Aramaica

Amonita

Feniciană

Ugaritica

Ebraica

Canaanita Moabita Arabă Veche

Arabă Etiopiană

(c) Datorită descoperirilor revoluționare ale lingviștilor și filologilor din decursul ultimului secol, teologii de azi în sunt în cea mai favorabilă poziție privind interpretarea Scripturilor, cu referire la limbă și cadru cultural.

1) EBRAICA

(a) Este numită și „limba Canaanului” în Isaia 19, 18. Geneza pare să sugereze că Avraam a vorbit aramaica și descendenții lui au învățat un dialect

1 de la Sem, fiul lui Noe.

10

(b) Atât vechea scriere feniciană cât și alfabetul ebraic quadrat, conțin litere care se pot confunda, deoarece arată la fel;

(c) Scurte secțiuni puteau fi omise din cauza aceleiași terminații;

(d) Alte greșeli intervin datorită ditogralwi (repetarea unui semn. cuvânt, expresie, sau din cauza haplografici (omiterii repetării unei litere, termen etc.);

(e) Problema este complicată și datorită faptului că manuscrise mai timpurii nu au prevăzut spații sau semne între cuvinte, lăsând libertatea ca scribii să le facă, după ochi;

(f) De asemenea, pe măsură ce consoanele ebraice 1, 1 și H au

fost adăugate ca purtătoare de vocale, posibilitatea de eroare în silabisire a fost sporită;

(g) Uneori două sau mai multe ediții ale unei scrieri par să fi existat simultan (vezi Ieremia 31, 2);

(h) Includerea unei explicații sau comentariu în text, ori adăugirea omisiunilor la margine sau între rânduri, erau copiate ulterior ca făcând parte din text;

(I) Prejudecățile teologice au constituit alte surse de schimbare. De exemplu, în cazul câtorva nume din cărțile lui Samuel, termenul rușine a fost inserat în locul detestabilului Baal. al cărui nume nici nu ar fi trebuit pomenit, după opinia unor scribi. (Iș Boșet în loc de Iș Baal etc);

(j) Tradiția orală a purtat uneori forme diferite de aceleași secțiuni scrise iar alteori două sau mai multe forme orale au ajuns păstrate în text;

6. Standardizarea textului

(a) După distrugerea Ierusalimului (70 AD), amenințat de descentralizare prin pierderea templului și de opoziția creștină în lumea mediteraneeană, iudaismul a luat măsuri ferme pentru a standardiza textul, în vederea studiului și a închinării.

(b) Pe de altă parte, folosirea creștină a LXX, favorizată de iudeii din diaspora.¹ a trezit pentru o vreme opoziția iudaică autohtonă față de versiunea greacă a Vechiului Testament și a sporit credința iudeilor față de fiecare cuvânt al textului ebraic. Astfel s-a născut textul masoretic, 2 al cărui pionier poate fi considerat Rabi Aqiba (moare în jurul anului 135 AD) și care a fost finalizat de masoreți în preajma anilor '500 AD. Prezentul sistem de pronunție este datorat de asemenea lor.

răspândire, comunitate etnică sau religioasă care există ca grupare în afara granițelor naționale.

prescurtat, TM.

de la masoru „tradiție” sau obiceiul de a formula o notă finală după copierea unei cărți biblice, în care literele, cuvintele și versetele fiecărei cărți erau numărate și menționate și prin care acuratețea

fiecărei copii putea fi verificată.

10

precum și în legislație și în probleme comunitare. Din secolul 18 AD, ebraica devine un vehicul al culturii moderne, limba instituțiilor evreiești și a rețelei educaționale. De la aproximativ 8.000 de cuvinte în timpurile biblice, vocabularul a ajuns în zilele noastre la circa 120.000.

2) ARAMAICA

(a) Când Asiria a început să-și întindă umbra sinistră spre Vest. la mijlocul secolului 8 BC. aramaica a fost adoptată ca limbă oficială în domeniul diplomației și al comerțului, devenind în timpul zenitului Imperiului Persan (în jurul anilor '500 BC), lingua franca. de la Egipt până la Persia. Totuși până aici este o istorie lungă.

(b) Cuceririle de elenizare ale lui Alexandru cel Mare au răspândit greaca, pregătind astfel terenul pentru scrierea Noului Testament. Aceasta însă a înlocuit aramaica doar parțial și treptat, așa cum par să sugereze incidente nou-testamentale.

(c) în Ieremia 10, 11 întâlnim un text aramaic adresat zeilor păgâni într-o limbă păgână. De asemenea, pasajul din 2 Regi 18, 17 – 37 arată că aramaica era cunoscută demnitarilor de la curtea lui Ezechia, în anul 701 BC. Mai târziu, Ezra și Daniel nu au mai simțit nicio nevoie să traducă lungi pasaje din aramaică în ebraică.

4. VERSIUNILE VECHIULUI TESTAMENT

1. Introducere

(a) Versiunile se referă la un număr de traduceri vechi-testamentale din perioada precreștină și creștină timpurie. Numărul redus al manuscriselor ebraice, face ca versiunile vechi să fie deosebit de importante, în special în mărturia acestora adusă în favoarea tradiției textuale timpurii, ca și pentru rolul lor în răspândirea credinței iudaice și creștine.

(b) Scopul cursului este de a ne familiariza cu cele mai importante versiuni, precum și cu importanța acestora în materie de critică textuală și de interpretare biblică.

10

canaanit când s-au așezat în Canaan. Astfel Iacov folosește ebraica în 31.47 iar Laban. aramaica.

(b) Pentru înțelegerea limbii ebraice sunt de folos inscripțiile feniciene din secolele 10 – 6 BC, Piatra Moabită, tăblițele ugaritice de la Ras Shamra. pe coasta de Nord a Siriei, ultimele fiind și cele mai utile datorită calității și cantității materialului. Cât despre materialele ebraice foste contemporane¹, acestea sunt neglijabile.

(c) Cele mai timpurii manuscrise ebraice au fost scrise cu semnele alfabetului fenician, cu grafie predominant triunghiulară. Aceasta a fost mai târziu transformată în scriere quadrată (cu majoritatea caracterelor de tip pătrat), în jurul anilor '200 BC.

(d) Manuscrisele timpurii conțin doar consoane, iar vocalizarea era intuită de cititor, din auz. Mai târziu, la scurt timp după 500 AD, este stabilită vocalizarea de către masoreți, un grup de teologi iudei care au precizat pronunția corectă conform înțelegerii lor, deși sunt dovezi² că aceasta este uneori destul de diferită de pronunția originală.

(e) Triconsonanța. este o caracteristică de bază a limbilor semitice, deci și a limbii ebraice. Cuvintele sunt bazate pe o rădăcină formată din trei consoane, care împreună cu prefixe și sufixe, pot da o mare varietate de semnificații acestora. De exemplu, de la rădăcina se pot deriva o serie de termeni cum ar fi „rege”, „a domni”. el a domnit”, „regat”, „regină”, „regalitate”, ș.a.

(f) Sistemul verbal tinde să fie simplu și direct, propozițiile fiind în mare majoritate coordonatoare. Timpurile gramaticale sunt caracterizate de aspect: perfect sau imperfect: acțiune terminată sau neterminată.³

(g) De ce a fost aleasă tocmai această limbă pentru scrierea Vechiului Testament? Cumva cunoașterea ei este esențială pentru o înțelegere adecvată a adevărului? Sau face Dumnezeu ceva la voia întâmplării?

(h) Astăzi, ebraica este limba oficială a statului Israel, împreună cu arabă și engleza (din 1921 AD). Ea a încetat să fie vorbită din jurul anilor '200 AD, însă a continuat să fie folosită la serviciile divine. În

literatura și în filosofie.

Cele mai importante fiind: Calendarul de la Ghezer, aproximativ 1.000 BC; Ostraea Samariteană, eu 75 de inscripții scurte pe ceramică, în jur de 750 BC; Inscripția din tunelul Siloamului. construit de Ezechia, în aproximativ 700 BC și Scrisorile de la Lachis, conținând cam 100 de rânduri, din 589 BC.

Printre ele, traduceri vechi ale Vechiului Testament și cuvinte canaanite în Scrisorile de la Am am a.

Mai mult în această privință, la cursul de limbă ebraică!

17

Dezvoltarea LXX este asemănătoare eu cea a targumurilor: mai întâi au apărui câteva traduceri neoficiale pentru nevoile comunității, apoi la începutul erei creștine textul a fost standardizat, iar mai târziu acesta a devenit Vechiul Testament autoritativ al Bisericii, mai precis al creștinilor care vorbeau grecește. LXX este produsul comunității iudaice din Alexandria, din perioada 250 – 100 BC.

(b) Deși diferă considerabil în acuratețea literară a traducerii, precum și în viziunea teologică, LXX este totuși inestimabilă în studii textuale, deoarece reprezintă o redare a textului ebraic dinaintea standardizării (din secolele de început ale erei creștine). Alături de Pentateucul Samaritean și de Manuscrisele de la Marea Moartă, LXX este cea mai valoroasă mărturie cu privire la forma premasoretică a textului ebraic.

(c) LXX este de o competență inegalabilă. În linii mari, ea este o încercare de a reda cuvânt cu cuvânt originalul, dar pe alocurea textul biblic este parafrizat și interpretat, aducându-l în conformitate cu atitudini etice și religioase ale vremii. Este versiunea cea mai des citată în Noul Testament.

(d) Manuscrisele creștine ale LXX, cuprind și Noul Testament grecesc. Codex Vaticanus și Codex Sinaiticus (din secolul 4 AD), includ uneori întreaga LXX și apocrifele. Codex Alexandrius (a) este păstrat la Londra iar Codex Elraimi, la Paris. Sunt catalogate peste 2000 de manuscrise ale LXX.

(e) LXX este și azi versiunea autorizată a Vechiului Testament în

Biserica Ortodoxă Greacă.

4. Alte versiuni grecești

(a) Având în vedere că creștinii au folosit lot mai mult LXX și că între timp limba oficială devenise greaca, comunitățile iudaice din diaspora au apelat la alte traduceri grecești. Printre acestea vom aminti pe cele mai importante:

(b) Versiunea lui Ac/ui/a (secolul 2 AD), este o redare literară rigidă a textului, care însă a fost îmbrățișată avid de iudei. Au supraviețuit doar fragmente din ea până azi.

(c) Versiunea lui Teodoțian. Revizuiind o traducere mai veche, această versiune a devenit mai populară pentru creștini decât pentru iudei. Din această traducere, doar cartea lui Daniel este întreagă, restul cărților păstrându-se doar fragmentar.

(d) Traducerea Symachus era cunoscută din lucrările lui Origen (220 AD), dar și ea este fragmentară. Cu toate acestea, ea reprezintă o încercare

10

2. Pentateucul Samaritean

(a) Scânteile tensiunii dintre samaritenii care s-au infiltrat în Iuda în timpul exodului și iudeii care au revenit după edictul lui Cir (538 BC), s-au transformat în foc deschis în timpul lui Ezra și Neemia (450 – 400 BC). Aceste ostilități vechi, datând încă dinaintea lui Ieroboam (931 BC), au continuat să existe și încă mocneau în vremurile Noului Testament (vezi Ioan 4). Este foarte probabil că o armonie formală între cele două părți s-a conturat în jurul anilor '350 BC.

(b) Faptul că Scrierile au fost colecționate în timpul disensiunilor dintre cele două etnii și că profeții denunțau adesea Regatul de la Nord și capitala acestuia, Samaria, a condus fără îndoială la restrângerea canonului samaritean doar la Pentateuc. Deși nu în mod strict o versiune. Pentateucul Samaritean, care este încă păstrat de micuța comunitate din Nablus, de lângă Sihem, constituie o formă veche, independentă a textului ebraic.

(c) Cele peste 6.000 de deosebiri față de Textul Masoretic, cad în

sfera problemelor de silabisire sau de gramatică. Atât iudeii cât și samaritenii puteau face ușoare alterații în text, pentru a-și apăra identitatea și superioritatea. De exemplu, muntele din Deuteronomul 27, 4 este redat Ebal în textul masoretic, pe când în Pentateucul Samaritean acesta este Garizim, muntele sacru al Samariei, conform Ioan 4, 20; sau Deuteronomul 12, 5.11.14.18 și 14, 23 – 25 locul „pe care îl va alege Dumnezeu”, din textul masoretic, este schimbat în „l-a ales Dumnezeu”. pentru a demonstra că, nu Sionul, ci Garizimul este muntele sfânt.

(d) Pentateucul Samaritean este de o valoare inestimabilă în confirmarea anumitor versiuni vechi, în special a Septiagintei, cu care se armonizează în aproximativ 2000 de locuri, față de Textul Masoretic. Cele mai multe deosebiri sunt legale de ortografie. Altele, expresii sau propoziții întregi omise în Textul Masoretic, pot fi reconstituite din Pentateucul Samaritean și LXX, ca de exemplu Genesa 4.8 „Haide să ieșim la câmp”.

(e) Cele mai vechi manuscris al Pentateucului Samaritean este cu câteva secole mai timpuriu decât cel mai timpuriu manuscris al Textului Masoretic. Vechimea este așadar de valoare primordială.

3. Septiaginta (LXX)

(a) Istoria LXX este atât de antică cât și legendară. Povestea se leagă de versiunea celor 70 și de Ptolemeu al II-lea, regele Egiptului între 285 – 246 BC.

Pentateucul, de la penta „cinci”, cele cinci cărți ale lui Moise.

19

6. Versiunile latine

(a) Apar întâi în Nordul Africii și în Sudul Galiciei și sunt traduse din LXX, în jurul anilor 150 AD. Sunt mai de valoare în ceea ce privește clarificarea limbii grecești a vremii, decât a limbii ebraice. Cunoștințele de latină veche erau limitate la citate din părinții bisericești latini, la unele cărți liturgice și la scurte manuscrise. Marea varietate de traduceri latine vechi, a ridicat probleme referitoare la primordialitatea folosirii lor în liturghie și în dezbaterile teologice.

(b) În acest context. Papa Damasus I (AD 382) a încredințat lui

Ieronim, un teolog capabil, să producă o versiune autoritară, în parte din textul ebraic, iar Psalmii în special din textul grecesc, LXX. Aquila, Teodoțian. Symachus și versiuni latine vechi.

AP

(c) Originea mixtă a Vulgatei lui Ieronim (386 – 405BC), adică populară, o limitează în ce privește critica textuală, întrucât depărtări ocazionale de Textul Masoretic, reflectă mai degrabă influențe grecești sau latine, decât pe cele ale textului premasoretic.

(d) Vulgata a fost acceptată ca autoritate abia la Conciliul din Trent (1546 AD). Vulnerabilă la alterații editoriale, rămâne până azi versiunea autorizată a Bisericii Romano-Catolice.

(e) Vulgata conține și Noul Testament în limba latină. A se folosi cu precauție în corectarea Textului Masoretic. Vulgata a constituit baza traducerilor vest-europene până în secolul 16 AD.

7. Versiunea Șiriacă

(a) Sau Peșila. Înseamnă simplă, pentru oameni obișnuiți. Siriaca era un dialect al aramaicii, iar versiunea siriacă a fost tradusă în secolele timpurii ale erei creștine.

(b) Nu are greutate în ce privește critica textuală, datorită unor părți din Pentateuc dependente de targumul Palestinian, precum și datorită influențelor LXX. care este și ea o traducere.

8. Alte versiuni secundare

(a) Sunt de valoare în atestarea răspândirii creștinismului, ca și în reconstrucția istoriei textelor pe care acestea sunt bazate și mai puțin utile în corectarea textului ebraic

10

monumentală de critică textuală. În care textul ebraic și diferitele versiuni sunt fidel raportate în coloane paralele, pentru comparație.

5. Targumurile aramaice

(a) Targum. termen tehnic ce desemnează traduceri parafrazate scrise. Potrivit textului din Neemia 8.8 textul ebraic citit era tradus în aramaică și interpretat. Mai târziu, prin punerea în scris a acestor traduceri cu interpretări, s-au format targumurile.

(b) Înfrâuirile pe care aramaica le-au făcut asupra limbii ebraice, ca limbă oficială vorbită după întoarcerea din exil, au făcut necesară o traducere aramaică pentru a însoți lecturile din sinagogă. La început orale, aceste targum un probabil au început să fie scrise cu puțin înainte de era creștină. În timp ce istoria targumurilor este dificilă de trasat, problemele majore care împiedică utilizarea lor în cercetări și în studiile textuale, sunt legate de lipsa edițiilor critice, precum și de faptul că uneori sunt mai degrabă parafrazări și comentarii decât traduceri.

(c) Targumul lui Onkelos este cel mai important și mai fidel dintre targumuri, reprezentând Pentateucul oficial al Sinagogii. Are valoare în special în ceea ce privește atitudinea iudaică față de Vechiul Testament, atitudine ce reiese din micile comentarii sau glosse interpretative, care arată dezvoltarea iudaismului din secolele 1 – 5 AD.

(d) Targumul din Ierusalim este redat într-un dialect aramaic palestinian și a fost încheiat în secolul 7 AD. Deși conține materiale mai timpurii, traducerea legii este împânzită de tradiții și rânduiri iudaice referitoare la lege, așa încât lucrarea este mai valoroasă în domeniul cercetărilor referitoare la iudaism, decât pentru critica textuală.

(e) Targumul lui Ionatan conține scrierile profeților și datează din secolul 5 BC. Probabil pentru faptul că a fost produs în Babilon, este mai liberal.

(f) Targumurile Scrierilor suni numeroase și variate, cu puțină acuratețe în traducere. Samaritenii au făcut și un targum la Pentateucul lor, lucrare care supraviețuiește în câteva forme diferite, atestând pe de o parte fluiditatea textului și limbajul targumurilor timpurii, dinaintea producerii unei forme oficiale, iar pe de altă parte, libertatea tradiției timpurii privind materialele biblice.

10

În plus. mormonii pretind revelații extrabiblice. De asemenea, musulmanii consideră Coranul ca revelat lui Mahomed direct din cer.

De aici se naște în mod justificat întrebarea: ce face ca o carte a Scripturii să fie canonică? Când au fost acceptate sau recunoscute

cărțile Vechiului Testament drept canonice de către poporul Lui din vechime?

(d) Poziția critică susține că scrieri cândva profane au primit pe parcurs o sfințenie pe care nu au avut-o anterior. Putem accepta o asemenea presupunere? Este nevoie de investigare istorică și biblică, nu de dispută teologică, în rezolvarea acestei ipoteze. Tocmai acest lucru ne propunem în acest curs să facem, desigur doar trecând în revistă rezultatele obținute în acest sens.

(e) Canonizarea nu este o problemă de a încheia o listă parțială sau finală a Scripturilor, ci o recunoaștere a calității inerente a fiecărei părți componente. Astfel, canonicitatea este un sinonim al autenticității înăscute în virtutea inspirației divine, ca antecedent al canonizării. Recunoașterea acestei autenticități și a autorității scrierilor de către comunitatea credincioșilor, nu este o problemă a decretelor conciliilor bisericești, ci mai degrabă acceptarea a ceea ce s-a realizat istoric, pe baza dovezilor interne.

(f) Biserica a fost custodele și martorul conținutului Scrierilor inspirate, atât în era iudaică cât și în cea creștină. Scrierile inspirate au fost parte a moștenirii ebraice din zilele lui Moise. Însuși Hristos de la ispitire și până la cruce a punctat lucrarea Sa citând Vechiul Testament, ca mărturie convingătoare cu privire la poziția Sa față de Scrierile sfinte; mai mult, El Se anunță ca împlinire a acestora (Vezi Luca 24, 44). Combinarea scrierilor Vechiului Testament cu învățăturile lui Hristos, formează canonul Bisericii în ziua când aceasta a luat ființă la Cincizecime. Astfel biserica primară s-a născut cu un canon în mâini.

(g) Revelația lui Dumnezeu de-a lungul secolelor a venit într-o combinație de cuvinte și fapte, iar El a avut grijă ca semnificația precisă a acțiunilor Lui, precum și un raport fidel al cuvintelor Sale, să fie păstrai pentru poporul Său. Astfel plăgile asupra Egiptului, luarea Ierusalimului de către David, moartea lui Hristos pe cruce și alte întâmplări majore, puteau fi simple evenimente istorice, naturale sau politice, fără semnificația dată acestora de Moise, de Samuel, de Natan și respectiv de Hristos însuși. Acestea împreună compun canonul.

(b) Coptica se bazează pe LXX și a fost tradusă în secolele 3 – 4 AD pentru populația rurală din Egipt. Deși scrisă cu litere alfabetului grecesc și folosind multe cuvinte împrumutate din greacă, coptica este stadiul final al limbii egiptene. Datorită condițiilor climaterice optime „s-au păstrat versiuni ale Copticii din secolele 3 și 4 AD.

(c) În schimb traduceri etiopiene supraviețuiesc doar din secolele 13 AD, deși ele au fost începute încă de timpuriu (secolul 4 AD). Ele depind de LXX și adesea sunt alterate de versiuni arabe medievale. Apar doar sub formă de cărți izolate.

(d) Versiunile armenе și arabe din Egipt, din Babilon și din Palestina, sunt și mai târzii. Cele armenе din secolul 5 BC sunt inspirate din LXX și Peșita. Versiunile arabe în schimb, sunt traduse din Coptică, Perșita și LXX, cea mai timpurie datând din perioada preislamică, adică aproximativ secolul 6 AD. Altele apar cu secole mai târziu.

(e) Poliglotele iau naștere în timpul Reformațiunii. Textul ebraic și alte versiuni, apar pe aceeași pagină. În coloane separate. Sunt utile în comparații textuale.

5. CANONUL VECHIULUI TESTAMENT

1 Considerații preliminare

(a) Etimologie. Termenul canon vine din grecescul kanon, cuvânt preluat de la semiți, care la rândul lor l-au preluat de la sumerieni și înseamnă trestie, folosită adesea la măsurători. De la acest sens de bază au fost derivate o varietate de sensuri legate de măsurătoare cum ar fi regulă, standard, lege. graniță, listă, index, liniar, riglă, capăt drept, dreptar; etc.

(b) Canon este un termen tehnic pentru a denumi colecția autoritativă de scrieri care corespund standardului inspirației și autorității divine și care constituie regula credinței și practicii Bisericii Creștine.

(c) Canonul Vechiului Testament. Canon înseamnă lucruri diferite, pentru mișcări religioase diferite, din vremuri diferite. Astfel pentru iudei, pentru Biserica Apostolică și pentru Biserica Protestantă

de la Reformațiune încoace, canon înseamnă cele 39 de cărți ale Vechiului Testament. Pentru Biserica Romană Catholică, la cele 39 de cărți se mai adaugă încă 14, Apocrifele.

10

Cronici erau legate de conducători vestiți și de etapele târzii ale istoriei legământului.

Deși unele părți din Scrieri datează din perioada 1.000 – 587 BC, majoritatea materialului este colecționat după anul 550 BC și nu mai târziu de 150 BC. După exil, nevoia de tradiții vechi și evitarea unui nou dezastru, au condus la adunarea cu grijă a zestrei sfinte. Astfel Ezra și Neemia puteau fi proeminenți în acest proces (Vezi Ezra 7 și Neemia 8 – 10). Ordinea în diferite versiuni diferă de la caz la caz.1 Aranjarea cărților este diferită: iudeii au aranjat cărțile Vechiului Testament pe baza ordinii importanței, iar creștinii pe criterii cronologice.

3. Fixarea canonului

(a) în antichitate, ideea de canon a fost abordată în mod diferit. Astfel

A

Samaritenii considerau că doar Pentateucul aparține de canon. În acesta nu aveau loc profeții, deoarece ei au criticat Regatul de Nord și nici Scrierile, pentru că ele erau legale de Templul din Ierusalim.

Pe parcursul timpului, iudeii au dezbătut apartenența de canon a doar câteva cărți: Estera, pentru că nu amintea Numele lui Dumnezeu; Ecclesiastul, din cauza scepticismului și hedonismul cărții; Cântarea Cântărilor, datorită expresiilor iubirii pasionale, firești; Proverbele, pentru presupusele contradicții din carte (cum ar fi cap. 26.4.5) și Ezra, căci era privită în contradicție cu Torah.

(b) La începutul secolului 1 AD, Iisus vorbește fie despre „Legea și Profeții” (Matei 5.17; Luca 16.16), fie despre „Lege, Proroci și Psalmi” (Luca 22, 44). Scriitorii Noului Testament citează Vechiul Testament, fără să citeze din apocrifel Canonicitatea și inspirația nu pot fi separate. Iisus și apostolii ratifică inspirația și autoritatea Vechiului Testament (2 Tm 3, 16).

(c) După anii '70 AD, nevoia de unitate și siguranță conduce la o cramponare de canon, așa cum îl cunoaștem noi astăzi, și un presupus consens la Iamnia în 90 AD cu privire la subiectul în discuție. Doar acele cărți sunt canonice în care se aude vocea lui Dumnezeu pentru poporul Său, comunitatea credincioșilor. Cele 39 de cărți recunoscute canonice vorbesc, spre deosebire de cele apocrife, despre o istorie a mântuirii cu împlinirea dincolo de ele însele.

(d) Josephus Flavius (37 – 95 AD), istoric și apologet iudeu, vorbește spre sfârșitul secolului 1 AD de cele 22 de cărți² ale Vechiului Testament.

Vezi Gleason L. Archer, Jr. A survey of O/J Testament Introduction, Chicago: Moody Press, 1974, p. 68 – 69.

Cărți ca 1 și 2 Samuel, 1 și 2 Regi sau 1 și 2 Cronici erau considerate câte o singură carte în timp ce profeții mici constituiau o singură carte, a celor 12.

26

2. Formarea canonului Vechiului Testament¹

(a) Cuvinte și făgăduințe autoritative. Pentru Israeliti, principiul canonicității a început odată cu primirea legii pe Sinai. Însă semințele canonicității sunt și mai timpurii, când oamenii, conștienți fiind de rolul deosebit al lui Israel în planul de mântuire, au păstrat poruncile și făgăduințele patriarhilor ca fiind sacre și constituind un izvor de putere și mângâiere.

(b) Documente autoritare. O serie întreagă de astfel de materiale sunt amintite de textele biblice. În Deuteronomul 31, 24 – 26 se spune ca poruncile să fie scrise și puse lângă chivot, ca mărturie. Autoritatea lor a fost recunoscută de Iosua (cap. 1, 8). Mai târziu, într-o vreme când voința regilor era adesea identificată cu voința zeilor, „această cartea a Legii” a fost primită atât de împărat cât și de popor (vezi 2 Regi 22, anul 621 BC). Faptul că pretențiile legii au fost auzite și ascultate, era un semn al convingerii că Dumnezeu vorbește prin ea. Iar acest lucru, atestă în esență canonicitatea ei.

(c) Colecții autoritative de scrieri. Legea, Prorocii și Psalmii (Luca 24.44) reprezintă atât etape de formare cât și distincție de

subiect:

Legea trebuie să fi fost canonizată în vremea lui David, în jurul anilor 1.000 BC, cu posibile uşoare revizuiuri până la Ezra, în 400 BC.

Profeţii timpurii sau cărţile istorice: Iosua, Judecătorii, Samuel şi Regi, au fost colecţionate în perioada 1250 – 550 BC, având în vedere că scrierea lor a fost contemporană în general cu evenimentele descrise.

Profeţii târzii. Isaia, Ieremia, Ezra şi cei 12 profeţi mici (ca întindere), s-au bucurat de respect şi reputaţie în timpul exilului (când ceva nu mai există, atunci este preţuit cu adevărat).

Psalmii sau Scrierile sunt mai complexe din cauza caracterului divers al cărţilor: Psalmii, Proverbele, Iov au un caracter liric şi devoţional; Alte cinci aveau caracter liturgic şi erau citite la sărbătorile anuale: Cântarea Cântărilor la Paşte; Rut la Cincizecime; Plângerile lui Ieremia cu ocazia comemorării distrugerii Ierusalimului; Ecclesiastul la Sărbătoarea Corturilor şi Estera la Purim. Daniel. Ezra, Neemia şi Cronici, aveau caracter profetic, istoric şi apocaliptic.

Includerea acestor cărţi a avut la bază motive variate: Psalmii şi Regi au legătură cu ilustrul David; Proverbele, Cântarea Cântărilor şi Ecclesiastul sunt în legătură cu înţeleptul Solomon; Plângerile au de a face cu Ieremia; Iov şi Daniel erau considerate daruri directe de la Dumnezeu; iar Ezra, Neemia şi

Un istoric al formării canonului Vechiului Testament se poate găsi în The Seventh-day Adventist Bible Commentary, 1: 36 – 45.

10

5. Principii de canonizare

1) Canonicitatea: un concept timpuriu. Criticii susţin că nu exista un concept al canonicităţii înainte de Hristos. Însă asistăm la o psihologie a canonizării încă din mileniul 2 BC.

(a) Dovezi din afirmaţii biblice: Deuteronomul 31, 10.11 aminteşte despre scrierea şi păstrarea cuvintelor legământului; cap. 31, 26 de cartea de lângă chivot; Iosua 1, 8 de un ghid pentru succesor; Deuteronomul 17, 18.19 recomandă o copie regală a legii; 2 Regi 22, 23 relatează despre găsirea cărţii legii, iar Ezra 7, 23 – 26 despre

respectul față de lege.

(b) Teama de Dumnezeu: un alt factor împotriva falsificării, înșelăciunii sau modificării Scrierilor sacre. Dacă filistenii s-au temut și au respectat chivotul, cu cât mai mult profeții, servi ai lui Dumnezeu. Cărțile poetice (Psalmii și Proverbele) anunță cât de mult era apreciat și venerat de credința lui Israel Cuvântul divin.

(c) Documente extrabiblice. Studii recente ale unor tratate și documente legislative din anticul Oricui Apropriat, atestă canonicitatea inerentă în natura materialului de la vremea primei lui apariții. Astfel tratatele de suzeranitate din secolele 15 și 14 BC, în special cele hitite, conțin următoarele elemente de bază: preambul, prolog istoric, stipulări, măsuri pentru păstrarea sfântă a textului cât și citirea lui periodică obligatorie; o listă a martorilor participanți la încheierea tratatului, precum și binecuvântări și blesteme. O schiță structurală a Decalogului, a Exodului, a Deuteronomului, a Pentateucului sau a Vechiului Testament ca întreg, descoperă o similaritate izbitoare cu structura acestor tratate. Prin urmare, fiecare parte a întregului este la locul ei, nimic mai mult, nimic mai puțin!

2) Biblia își definește propriul ei conținut

(a) Recunoașterea Vechiului Testament ca document al legământului ne conduce mai aproape de ideea de canon. Doar o viziune care ține cont de toate datele problemei, incluzând unicitatea declarată a cărților precum și atitudinea istorică a poporului implicat în primirea și păstrarea Scripturilor, se va dovedi adecvată. În acest sens. Biblia însăși pretinde a fi cuvântul divin adresat oamenilor printr-un popor ales.

(b) Chei structurale în dezvoltare. Pentateucul și Iosua conțin multe referințe explicite cu privire la un corp codificat de legi. Celelalte cărți istorice pun accentul pe faptul că legea legământului era temelie constantă, conștientă și necesară pentru întemeierea națiunii teocratice

10

spunând: „Noi nu avem mii de cărți discordante și conflictuale ci doar 22, conținând un raport al tuturor timpurilor, care pe drept

cuvânt au fost crezute a fi de origine divină: cinci cărți ale lui Moise, treisprezece ale profeților și celelalte cărți – imnuri la adresa lui Dumnezeu și sfaturi date oamenilor pentru viața de toate zilele”.

„De la Artaxerxe, succesorul lui Xerxes. până la timpurile noastre, toate lucrurile au fost raportate, însă nu au fost considerate de aceeași valoare ca cele anterioare, deoarece succesiunea profetică a încetat. Însă ce încredere am pus în propriile noastre scrieri, reiese din comportamentul nostru; căci deși a trecut atâta timp, nimeni nu a avut curajul să adauge ceva la ele, sau să scoată ceva din ele, sau să modifice ceva în ele”. 1

(e) în anul 150 BC, canonul este recunoscut în introducerea apocrifei Ecclesiasticul, ca Legea. Profeții și celelalte Scrieri, fără a se specific la care dintre ele se face referire.

(O Din lista amintită de Melito de Sardes prin 170 AD, doar Estera lipsește.

4. Teste ale canonicității

(a) Eichorn (1780 AD), propune printre criteriile canonicității vârsta și vechimea, excluzând toate cărțile după Maleahi. Însă de ce nu figurează atunci în canon cartea lui Iașar și a Războaielor Domnului (Iosua 10, 13; 2 Samuel 1, 18; Numeri 21, 14)?

(b) F. Hilzig (aproximativ 1850 AD), spune că limba ebraică este criteriul suficient al canonicității. De ce atunci Ecclesiasticul, Tobit, și 1 Macabei nu se află în canon? Și de ce Daniel și Ezra, cu porțiuni în aramaică sunt incluse?

(c) G. Wildeboer pornește de la Tora, care aparține în mod automat de canon; celelalte cărți trebuie să fie în ebraică sau aramaică; să trateze istorie antică; să vorbească despre întemeierea unei ere noi; să fie atribuite unor nume ilustre din vechime; să fie în completă armonie cu sentimentele naționale ale poporului și a scribilor evrei. Însă cum putem fi siguri că lucrările ce nu apar în canon (Vezi 2 Cronici 9, 29; 26, 22; 35, 25, etc.) sunt în contradicție cu Torah? Sau nu aveau nume ilustre pseudoepigrafe ca Enoh, Lameh sau Testamentul lui Adam?

(d) Aceste criterii și altele ca ele, au creat mai multă confuzie

decât claritate.

Citat în SDA Bihic Commentary, 1: 42.

27

cântărilor). În timp ce sunt semne de întrebare ridicate în legătură cu folosirea scrierilor pseudoepigrafe în Iuda 14 și 15, nu există nicio citare directă în Noul Testament din apocrife. „Stă scris” și „Pentru ca să se îplinească”. denotă o autoritate atribuită de Iisus și de apostoli scrierilor Vechiului Testament. Sunt ocazii când Iisus și Pavel își întemeiază un argument pe un singur cuvânt vechi-testamental (de exemplu, în Matei 22, 42 – 25 este luat un concept din Genesa 3, 16).

Recunoașterea oficială a unui corp de scrieri reiese și din Luca 11, 51 care atestă formatul Bibliei ebraice, căci se referă la Genesa și Cronici (de la Abel la Zaharia), cele două extreme ale acesteia. Așa cum apare în Manuscrisele de la Marea Moartă, Noul Testament este mai familiarizat cu expresia „Legea și Prorocii”.

(c) Recunoașteri creștine. Problema canonului nu a fost dezbătută în primele secole ale erei creștine. Lui Melito de Sardes (AD 170) i se atribuie cea mai veche listă de cărți ale Vechiului Testament. Este o chestiune de curiozitate istorică faptul că problema canonului a fost abordată doar în cercurile academice, dar niciodată nu a fost disputată de opinia poporului.

6. Teorii liberale cu privire la originea canonului

Teologia liberală explică tripartita diviziune a canonului în termenii unei compoziții în trei fraze diferite:

(a) Torah, a început să fie canonizată începând cu anii 850 BC, Deuteronomul a fost fixat până în 621 BC, iar Leviticul în perioada 587 – 539 BC sub inspirația lui Ezechiel și până la Ezra și Neemia 8, 8 când are loc prima citire publică a întregii Torah. S-ar putea spune că procesul de canonizare a Torei a fost încheiat în 444 BC.

(b) Profeții au primit forma actuală între 300 și 200 BC pentru că unele părți din Isaia, Ioel, Zaharia și alte cărți nu au fost scrise până în secolul 3 BC. Astfel Profeții au fost canonizați în jurul anilor 200 BC, fără a se ști precis nici timpul, nici împrejurările.

(c) Scrierile. Întrucât Daniel nu a fost scrisă până în 168 BC, Scrierile nu puteau fi adunate cu mult înainte de 150 BC. Între 150 – 100 BC, pare cel mai verosimil ca acestea să fi fost adunate și ratificate la ipoteticul conciliu din Iamnia, din 90 AD.

(d) Dacă însă datarea este neîntemeiată, teoria cade. Deuteronomul 31, 9 precizează că o copie a Torei urma să fie păstrată înaintea chivotului (1405 BC). Cărțile profeților trebuiau să fie completate cel târziu odată cu ultimul dintre ei.

10

ebraice. Profeții Vechiului Testament fac aluzie reciprocă la cărțile lor ca suplimente autorizate ale constituției legământului. „Așa vorbește Domnul”, sau Daniel (9, 2) citându-l pe Ieremia; 2 Regi 22, 3; Ezra. 7, 14.25; Neemia 8, 10, etc., sunt mărturii adecvate pentru existența conceptului canonicității în Israel.

Există ca urmare o unitate formală printre scrierile componente ale Vechiului Testament. Dacă în Torah, asemenea tratatului de suzeranitate, Dumnezeu, suzeranul vorbește prin Lege și Profeți, poporul vasal răspunde prin Psalmi iar literatura înțelepciunii (Iov, Proverbele, Ecclesiastul) dezvoltă o cale superioară a legământului (Vezi Deuteronomul 4, 6 – 8).

(c) Recunoașterea iudaică a canonului. Cei responsabili pentru colectarea și canonizarea Scripturilor, trebuiau să creadă că fiecare cuvânt din ele este inspirat. Romani 3, 2 afirmă că „lor li s-au încredințat chiar cuvintele lui Dumnezeu”.

Iosif Flavius, istoric și apologet iudeu (37 – 100 AD), vorbește despre păstrarea Scripturilor în cel de al doilea templu și posedarea de indivizi a copiilor sfinte în timpul lui Antioh al IV-lea. El elaborează întinderea și forma Bibliei ebraice, afirmând că toate cărțile inspirate au fost completate între Moise și Artaxerxes, iar succesiunea profetică a încetat fără ca cineva să aibă curajul să aduge, să sustragă sau să altereze conținutul acestor scrieri.

Faptul că Pentateucul Samaritean conține doar cele cinci cărți ale lui Moise și Iosua, sau că LXX cuprinde în copii târzii și apocrifele, nu înseamnă o flexibilitate a canonului. Există motive adecvate pentru

aceasta: înclinație preferențială sectară îngustă, respectiv atitudine religioasă lărgită de elenizare. Împărțirea tripartită a canonului vechi-testamental a fost recunoscută încă din vremurile Noului Testament (Luca. 22, 44; Filo și alți părinți bisericești timpurii).

3) Hristos. autoritatea finală

(a) Prin afirmarea și folosirea Scripturilor Vechiului Testament, Hristos atestă canonicitatea acestora: Matei 4, 4; 7, 10; 5, 17.18; 11, 10; 19.4.5; 21, 13 – 42; 22, 29.31.32; 26, 31.56; Marcu 12, 10.11.24; Luca 24, 25.44; Ioan 10.35. Referințele nou-testamentale care stabilesc conținutul Scripturilor anterioare, definesc un canon încheiat, similar cu cel atestat de Josephus, de Philo și de Talmud.

(b) Dovezi nou-testamentale. Sunt citări din 28 de cărți ale Vechiului Testament, 64 din Lege, 69 din Profeți și 45 din Scrieri. Însă peste 700 dacă sunt socotite toate aluziile. De fapt, toate cărțile sunt citate, cu excepția a cinci (Ezra, Neemia, Estera, Eclesiastul și Cântarea 10

Yangtze; Europa pe Tigru, Dunăre și Rin; Imperiul Roman până la Dunăre și Rin, care au fost ca o perdea de fier; Americile pe fluvii, lacuri și între oceane.

(c) Activitatea seismică și vulcanică. Lumea biblică are de a face cu o caracteristică geografică unică, ce constă dintr-o fisură masivă în scoarța pământului, ca factor dominant în modelarea peisajului. Ea pornește din vestul Siriei și Libanului, trecând prin Israel, Iordania, Etiopia, Uganda, Tanzania, Mozambic și ajunge până în Madagascar. Această fisură a dirijat călătoriile pe rute verticale, în esență pe o axă nord – sud. Aceleași forțe seismice au produs marele lanț muntos Himalaya, barieră de netreut la nord ca și ținuturi deșerte inaccesibile la Sud, forțând cultura să se desfășoare pe orizontală, pe o axă esențialmente est – vest. În acest cadru trebuie înțeleasă expresia „dușmanul de la nord”, ca însemnând nu neapărat locul de origine, ci mai degrabă direcția de sosire.

(d) Rolul geografiei în înțelegerea Bibliei. Ca și efectul mediului asupra culturii, geografia stabilește de fapt barierele în cadrul cărora trebuie să se desfășoare civilizația, reprezentând scena pe care se

derulează parada istoriei. Portretul biblic a lui Israel este zugrăvit pe mai multe planuri, incluzând pe cel teritorial. Există o conștiință acută a unui cămin național, un domeniu geografic definit, în care chiar solul este în mod divin consacrat; de aici ideea de „țara sfântă”.

(e) în Scriptură, există un fir care leagă țara de câteva aspecte ale teologici. Credința Vechiului Testament este preocupată în special cu evenimente care s-au întâmplat în lumea aceasta, reprezentând arena în care Dumnezeu a acționat în interesul poporului Său, și având o esență de „aici și acum”. Această credință este formulată cu precizie din interiorul contextului spațial și temporal, a cărei parte este de fapt. De aceea geografia, alături de istorie, trebuie să devină atât obiectul cât și vehiculul studiului cel mai răsplătilor și iluminam al cercetătorului biblic.

2. Țara sfântă în contextul lumii biblice

(a) Locul unde Europa. Asia și Africa se întâlnesc, este caracterizat de câteva trăsături semnificative ale geografiei fizice. De la Atlantic și până la Asia de sud, un brâu aproape continuu de munți străjuie peisajul: Pirineii, Alpii, Balcanii, Caucazii, Munții Elburz, Kushii Hinduși și Himalaya. Întrucât ei rețin vânturile reci ale iernii, au oierii din vremuri străvechi ținuturilor de la sud, un climat favorabil pentru dezvoltarea civilizațiilor.

(b) Există de asemenea un hotar natural la sud, format în principal pustiuri, cum ar fi deșertul Sahara, Pustiul Sinai, Neghevel, Deșertul Arabic – Sirian, etc.), nu doar ca o barieră a invaziilor de la sud, dar împreună cu hotarul

10

Maleahi, în 400 BC. Daniel apare în Scrieri datorită faptului că a fost considerat slujbaş civil și astfel nu aparține de ordinul profetic, la fel ca David și Solomon care aveau darul profetic, însă nu au fost unși ca profeți ai lui Yahvveh. Marea parte a Scrierilor au luat ființă înainte de primele scrieri profetice. Formarea acestora a avut loc contemporan cu autorii cărora aceste cărți le aparțineau. Ele erau atașate mai târziu de corpul deja existent, pe baza autorității lor. Astfel Iosua, Judecătorii, Samuel și Regi, sunt cărți atribuite autorilor

profetici.

7. Concluzii

(a) Orice metodă care caută o explicație ce nu ține cont de canonicitatea inerentă aparținând fiecărei părți a Cuvântului din momentul scrierii, este inadecvată. Există o singură explicație adecvată, care ia în considerare toate datele istorice și biblice; iar când descoperirile recente sunt comparate cu Biblia, armonia este evidentă.

(b) Deși Biblia a apărut din viața bisericii și canonul a fost fixat în cele din urmă prin decizia bisericii, canonul a format biserica și nu invers. E una să dai autoritate și cu totul altceva să o recunoști. Canonul nu e autoritar pentru că biserica a hotărât așa ci pur și simplu pentru că el conține raportul inspirat al darurilor lui Dumnezeu date bisericii prin Fiul Său.¹

(c) În această lumină suntem reasigurați că Vechiul Testament conține toate cărțile și doar cărțile în mod divin intenționate pentru adevăr și evlavie, nimic mai mult și nimic mai puțin. Ca urmare, autoritatea Scripturii este intrinsecă, nederivată și independentă de recunoașteri exterioare!

6. CADRUL GEOGRAFIC AL BIBLIEI

1. Rolul geografiei în înțelesul istoriei biblice

(a) Dumnezeu poate fi descris în termeni care se pot defini în categorii de timp (infini și etern) și spațiu (omniprezență). În acest sens se poate spune că Hristos a fost „închis” în timp și spațiu, prin întruparea Sa. De aici semnificația disciplinelor legate de timp – istorie, și spațiu – geografie.

(b) Factorii geografici adesea dictează unde și cum are loc geopolitica. Civilizațiile vechi s-au format pe cursul apelor: Egiptul pe Nil; India pe Brahmaputra și Gange; Imperiul hitit pe Halys; China pe Hvvang-Ho și

Ralph G. Turnbull, „Formation of the Canon”, Baker's Dictionary of Practical Theology, Grand Rapids, Mi: Baker Books, 1967. p. 3.4.

10

vorbește mai degrabă de Țara Canaanului, Țara făgăduinței, Israel sau Țara lui Israel. La început, oricare din aceste denumiri se

referea doar la porțiunea de sud-vest unde locuiau filistenii, dar mai târziu la întreaga țară. Denumirea de Țara Sfântă a fost dată în Evul Mediu.

(e) întindere. Doar de 260 km x 110 km. Palestina este mărginită de limitări naturale pe trei laturi: Deșertul Siro-Arab la est, Pustiul Neghev la sud și Mediterana la vest. Singura zonă eu teren arabil se află la nord. În marea parte a perioadei Vechiului Testament, două țări străjuiau acest hotar: Femeia, o mare putere maritimă, în relații bune cu Israel care a beneficiat de comerțul înfloritor al acesteia, și Aram – Damasc, mai săracă din cauza zonelor întinse de pustiu, adesea în luptă cu Israel, în aparență încercând să-și îmbunătățească situația.

(d) Scena pe care se desfășoară marea parte a dramei biblice este mică și compactă: de la Dan și până la Beerșeba, de abia 260 km și 86 km la bază, respectiv 44 km la vârf.

5. Valea Iordanului

(a) Este cea mai distinctă trăsătură din topografia Palestinei. Adesea mărginită de versanți abrupti. Valea Iordanului formează un fel de chei. Prin această mare fisură, în medie de 16 km lărgime, curge râul Iordan, de la aproximativ 100 m înălțime din apropiere de baza Munților Hermon, la o adâncime de 400 m sub nivelul mării, în cel mai adânc loc de pe suprafața pământului, adică în Marea Moartă. Iordanul este format din patru afluenți care se unesc înainte de lacul Luleh. la 70 m deasupra nivelului mării.

(b) La 17 km mai jos, Iordanul se varsă în Marea Galileei, de 20 km x 10 km, la 210 m sub nivelul mării, înconjurată de dealuri cu verdeață bogată și bine cultivată. De obicei albastră la culoare și bogată în pește ca în vremurile biblice, marea este vestită prin furtunile instantanee ce transformă apele liniștite într-un cazan clocotind.

(c) Pe distanța de aproximativ 120 km, dintre Marea Galileei și Marea Moartă, Iordanul are o lungime aproape dublă, datorită numeroaselor meandre. Lărgimea medie este de 30 m și adâncimea de 1 – 3 m, dar ajunge până la peste

1, 5 km lărgime când este inundat. Proiectele recente de irigație au redus curgerea apei în mod substanțial.

(d) Marea Moartă este unul dintre cele mai remarcabile bazine de apă din lume. Uneori turiștii „șed” în ea citind ziarul, pentru a fi fotografiați. Conținutul chimic concentrați îi dă o mare flotabilitate, dar o face fatală pentru cele mai multe forme de viață marină. Carbonatul de potasiu extras din apă.

10

munților de la nord, aceste două bariere naturale au ținut locuitorii regiunii dintre cele două granițe pe loc. Ca urmare, lumea mediteraneeană, regiunea Mesopotamiei, podișurile Israeliene și Valea Indusului, au devenit „leagănul civilizațiilor”, zona în care oamenii puteau să rămână acasă și să-și producă hrana, putându-și concentra energiile în arte și meserii, în construirea de cetăți și confecționarea de ceramici. În inventarea instrumentelor muzicale și descoperirea procedeelor metalurgice, în inventarea scrisului și în alte elemente ce se includ în termenul mai larg de civilizație.

(c) Acest cadru dintre munți și deșerturi poate fi numit „lumea biblică”. Toate evenimentele biblice au avut loc în această regiune sau au implicat oamenii din ea. Personajele principale ale Vechiului Testament au trăit în principal în Palestina, dar uneori erau din Mesopotamia sau din Egipt. Ocazional alte persoane intră în această scenă din Persia, Arabia de Sud, Etiopia, Asia Mică. insulele Mediteranei (Cipru, Creta), Grecia și alte zone.

3. Localizarea strategică a Israelului

(a) Plasată între Deșertul Arabiei și Marea Mediterană, cu o îngustime de aproximativ 100 de km, țara permitea doar circulația pe rutele de caravane nord – sud, între națiunile majore ale lumii antice.

(b) La sud. Egiptul a fost o putere continuă de-a lungul perioadei vechi-testamentale. Inundațiile anuale ale Nilului transformau terenurile aride în sol fertil pentru agricultură și oferea totodată cale convenabilă de transport atât pentru oameni cât și pentru mărfuri. Din cauza Nilului, Egiptul a prosperat și a dezvoltat un comerț extins cu țările din nord.

(c) La nord, statele din semiluna fertilă, 1 dependente în mare parte de Tigru și Eufrat atât pentru agricultură cât și ca rute de comunicație, s-au dezvoltat pe lățimea de cel mult 700 km, cea mai mare distanță dintre cele două fluvii. Împreună cu cele din nordul Canaanului și chiar din Anatolia, caravanele lor traversau spre Egipt, prin Israel.

4. Cadrul geografic al Palestinei

(a) Etimologie. Palestina este un termen latin care provine din grecescul Πνλίστινα. El este o redare a denumirii Filistia, adică Țara filistenilor.

(b) Istoric. Filistenii fac parte dintre „popoarele Mării”, care venind dinspre Creta sau Grecia în jurul anilor 1200 BC, au fost împinse pe coasta Canaanului datorită eșecului lor de a cucerii Egiptul. Denumirea Palestina datează din secolul 5 BC și nu este amintită în Biblie. Vechiul Testament

Termenul introdus de J.H. Breasted.

10

(b) Porțiunea de la nord numită Galileea este separată de regiunea centrală, de întinsa Vale a Esdraelonului, fertilă pentru agricultură în trecut ca și azi. Vârfurile din Galileea de Sus ajung la 1.000 – 1200 m altitudine, în timp ce în Galileea de Jos înălțimile ajung doar până la 650 m. Văile au fost și încă sunt favorabile culturilor agricole extinse, în special în jurul Nazaretului și al Capernaumului. Aici se află și Izraelul, cu istoricul Meghiddo.

(c) Porțiunea de mijloc a fost numită inițial Muntele lui Efraim, iar mai târziu Samaria, cu altitudini de peste 1.000 m. Partea de sud este mai înaltă. Aici se ridică Ebalul și Garizimul, cu întinsul Sihem la mijloc.

(d) Regiunea de Sud se numește Iudeeti, cu coaste abrupte, mai puțin înalte, lucrate în trepte în timpurile biblice. La vest ploi mai abundente, la est semideșert, spre sud-est, în direcția Mării Moarte, ele devin aride și neproductive, purtând numele de Pustiul Iudeii. În această regiune a trăit Ioan Botezătorul și tot aici au fost ascunse și găsite renumitele manuscrise de la Qumran. Spre sud-vest, la sud de

Beerșeba, Neghevul este cu totul neospitabil. Cu excepția oazei din En-Ghedi și câteva așezări mai puțin semnificative, regiunea pustiei nu a cunoscut niciodată ocupație permanentă.

8. Regiunea de coastă

(a) Între regiunea muntoasă și Mediterană, apar câmpiile de coastă. Plaja e îngustă, cu dune mișcătoare de nisip și puțin ținut fertil spre interior. Ea este întreruptă de coamele Muntelui Cârmei, în dreptul Mării Galileei.

(b) La nord de acest lanț este valea Esdraelonului, numită și Câmpia Acco sau Acra. La sud de modernul Tel – Aviv, între Muntele Carmel și Ioppe, se întinde frumoasa Câmpie a Saronului, plantată în prezent cu alese livezi, acolo unde în trecut nu erau decât păduri și mlaștini.

(c) La sud de Câmpia Saraonului se conturează Țara filistenilor, lărgită spre vest. Solul abundent în aluviuni, face posibile recolte excelente. Precipitațiile sunt tot mai rare spre sud, dar încă suficiente pentru agricultură la Gaza, care pare să fi fost capitala, iar Asealonul, port.

(d) Ținutul ce se ridică ușor între regiunea de coastă și munții centrali, se numește Sepelah și este potrivit pentru agricultură. Wadis, albiile temporare pentru apă, constituie drumuri naturale spre munți, și uneori aveau cetăți de apărare construite la intrare.

(e) Mediterana a avut mai puțină influență asupra lui Israel decât s-ar putea imagina, datorită lipsei de porturi naturale. Puținele ei porturi pot fi

10

constituie o sursă de profil pentru Israel. Cu lungimea de 80 km și lățimea variind între 9 și 17 km, marea este mai adâncă la nord (2/3). atingând – 380 m și mai puțin în sud, aproximativ – 6 m. În trecut era o punte de trecere în dreptul Peninsulei. Cantitatea de precipitații în zonă nu depășește 10 cm pe an.

(e) La sud de Marea Moartă, valea continuă cu Arabah. ce curge în Golful Aqaba. la 175 km distanță. Străjuit de munții Neghev la vest și de înaltele vârfuri ale vechiului Edom la est, regiunea este fierbinte și

uscată, primind doar precipitații sporadice. Importanța economică a văii se remarcă abia după Solomon, fiind vestită prin minele ei de cupru și rafinările de minereu. Folosind Elatul ca port în apropierea Golfului Aqaba, minereul lua drumul comerțului cu țările sudice.

6. Tr an și ord an ia

(a) Regiunea de la est de Iordan, țară de podiș, este cunoscută de mult ca loc potrivit pentru pășune. Aici se practică puțină agricultură din cauza vânturilor fierbinți de primăvară și toamnă, și reci de deșert, iarna. Culmile înalte ce se ridică de la Iordan răcesc aerul producând multe precipitații, care se scurg în mare parte înapoi în Iordan prin sistemul celor patru râuri principale: Yannukul, imediat la sud de lacul Galileei; Iabocul, undeva la mijloc între cele două mări: Amoniu, se varsă în Marea Moară și Zeredul, la sudul extrem al Mării Moarte.

(b) Aria de la nord de Yannuk poartă numele de Basan, un teren fertil, sursă de dispută între Israel și Aramdamasc timp îndelungat. Galaadul. la sud. intersectat de Iaboc prin mijloc, se ridică până la 300 m înălțime. În trecut, bogat în păduri. Moabul. Întinzându-se între Zered și Arnon, ajungea deseori până în dreptul nordic al Mării Moarte. La nord de Arnon, țara este mai joasă (700 – 800 m), iar la sud, înălțimea trece peste 1300 de m. La sud de Zered, Edomuleste restrâns în principal la muntele Seir, așezat în cadrul lanțului de munți de la est de Arabah. cu vestita gresie roșie nubiană, la o altitudine de

1600 m. Cuibărită printre ele, se află una dintre cele mai neobișnuite cetăți ale lumii, Petra, (un oraș scobit în stânci, accesibil doar printr-un lung defileu, numit Sik.

7. Munții Centrali

(a) Este regiunea cea mai locuită, aici fiind localizat și Ierusalimul și Samaria. Așezați la vest de Iordan. Munții Centrali constituie coloana vertebrală propriu-zisă a Palestinei, formală dintr-o serie de trei lanțuri muntoase.

Vezi modul în care George Vandeman, folosește eu mare succes istoria acestei cetăți în scop evanghelistic, în Planeta Răzvrătită.

10. Semnificația geografiei

(a) Semnificația politică

Punte între civilizațiile Europei, ale Asiei de sud-vest și ale Africii de nord. Palestina este arena unde negustorii și armatele Orientului Apropiat antic călătoreau frecvent în perioada Vechiului Testament. Oștirile mășcăluiau doar atunci când echilibrul dintre forțele de o parte și cealaltă era stricat; în caz contrar. Israelul era o zonă tampon, cu raiduri posibile din partea tuturor națiunilor învecinate mai mici. Echilibrul militar era un semn al slăbiciunii printre toate națiunile înconjurătoare.

Puterea palestinienilor era concentrată în munții Iudeii (1 Regi 20, 28) de aceea Asiria a luat mai ușor Samaria și regatul de Nord. Trăsăturile geografiei fizice explică frecvența divizare dintre israeliți. De fapt, țara a fost intenționată mai degrabă pentru posesiuni tribale sau cetăți-state, decât pentru o națiune puternic unită asemenea Greciei.

(b) Semnificația teologică

Trăsăturile geografice au nuanțe și implicații teologice. De exemplu, verdele și galbenul sau uscatul, erau dominantele imaginației spirituale a lui Israel, care era „pomul sădit lângă ape” (Ps 1, 1 – 3); sau Baal, stăpânul lumii naturale, care trebuia adorat prin închinare și prostituție sacră pentru a da roadele, este zugrăvit într-o contradicție ireconciliabilă cu Iahvinismul (Os 2, 8).

Implicarea divină în istoria poporului Său și a lumii întregi, este presărată cu dimensiuni spațiale. Dumnezeu a stabilit uscatul și a reținut marea; El a făcut ca țara să-și dea rodul, sau a trimis foametea; dacă nu trimitea ploaia timpurie, solul nu era pregătit pentru semănat, și dacă reținea ploaia târzie, rodul nu dădea în copt; El a trimis vântul de răsărit, sau ceata devastatoare de lăcuste; El a decis granițele naturale: apele aleargă în mări, dar ele nu se umple; El a întărit munții; El a mutat, a condus și a călăuzit națiuni dintr-un loc într-altul, aducând pe Israel din Egipt, pe filistenii din Caftor și pe sirienii din Chir (Am 9, 2)

Caracteristicile geografice și climaterice sunt o parte esențială și

obișnuită a propovăduirii profetice. Pentru a înțelege Cuvântul divin, proclamat prin profeți, o adecvată cunoaștere a geografiei țării este esențială, întrucât detalii geografice și climaterice reprezintă părți ale limbajului revelației.

Palestina este un cadru departe de a fi ideal, pentru a determina un răspuns ideal. Dumnezeu a pregătit Țara Făgăduinței pentru poporul Său, cu aceeași grijă cu care a pregătit poporul ales pentru Țara Promisă. Această țară putea fi creată ca un mediu iară cusur, ca Edenul, caracterizat de perfecțiune ecologică și climaterică; ca o pădure tropicală, prin care să curgă ape curate la fel ca cristalul; ca o luncă acoperită cu un covor gros de iarbă, sau ca o grădină elegantă cu arome de muguri și flori. Putea fi, dar nu a fost.

10

numărate pe degete: Ascalon, Ioppe, Dan și Aeeo. Cezareea, a fost construită de regele Irod, cu puțin înainte de moartea lui Hristos. Israelii erau dependenți de vestitele porturi feniciene: Tir. Sidon și Byblos.

9. Climatul

(a) Temperaturile. Așezată într-o zonă subtropicală, Palestina se bucură de valori termice potrivite pentru creșterea portocalului, a lămâiului și a grape-fruitalui. Ziua acestea urcă până la + 40" C, dar noaptea este frig. În special în regiunile muntoase. Zăpada cade rar și cu precădere în Hermon, temperaturile coborând rar sub + 10" C.

(b) Precipitațiile. Anul este împărțit în porțiuni egale de secetă și de ploaie. Anotimpul ploios începe când aerul umed marin întâmpină aer uscat, producând lunete și fulgere, adesea locale.¹ El durează din noiembrie până în aprilie. Ploaia timpurie cade în noiembrie; ploi mai abundente urmează din decembrie până în februarie, iar ploaia târzie vine în martie – aprilie. Apoi vânturile fierbinți de pustiu usucă solul, și ploile lipsesc timp de 6 luni, vegetația devenind în curând de culoare maronie.

Ploi mai îmbelșugate cad în regiunile de coastă și în munții din nord. Multe râuri poartă apă doar în anotimpul ploios. Numai râurile cele mai mari sunt continue (cele 4 amintite mai sus, împreună cu

Iarlumul, care curge spre Tel-Aviv și cu Ialudul. care se varsă în Iordan), scăzând însă și ele mult în perioada verii. Regiunea de nord-vest este mai umedă decât cea de sud-vest, iar atunci când cad ploi abundente, wadis-urile se umplu rapid, devenind potop de ape. Roua îmbelșugată este o sursă adițională de umezeală.

(c) o altă caracteristică a climatului este că acesta nu s-a schimbat deloc din timpurile biblice. Cum este totuși posibil ea Palestina să fie așa de austeră? 2 Cauzele acestei stări de lucruri ar putea fi căutate atât în domeniul suprapopulării, care a condus la eroziune și la pierderea fertilității solului cât și în aria neascultării, fapt care a generat războaie, invazii, devastări, despăduriri și pustiiri.

În acest context se poate înțelege cum Dumnezeu a dat ploaie peste o cetate și peste alia nu! Vezi Amos 4, 7.

Câteva date la zi din agricultură și economie: slabe resurse de apă și pământ arabil; în special produse lactate și avicole; flori: trandafiri cu tijă lungă, garoafe: legume și fructe: castraveți, roșii, ardei, pepeni, căpșuni, kiwi și avocado. Cooperarea între agricultură și cercetare este necesară chiar pentru aceste rezultate. Salariul mediu lunar pe 1996 era de aproximativ 13 (X) USD.

10

În mare măsură din Mesopotamia¹, unde 12 și fracțiunile acestuia jucau un rol important. Astfel un cot conținea 6 lățimi de mână, o trestie 6 coți, un băț 6 luni, iar un hin conținea 12 loghi.

Existau două tipuri de mine: una de 60 de sâcâi, cea babiloniană, ce forma talantul de 3600 de sâcâi, iar cealaltă de 50 de sâcâi, cea din Ugarit și din Siro-Palestina, submultiplu al talantului de 3.000 de sâcâi.

2. Factori generatori de diferențe și imprecizie

(a) Unele nume ale unităților de măsură sunt derivate de la părți ale trupului, sau de la containere, ca saci, ulcioare, etc., sau de la substanțe măsurate, sau de la ustensile folosite pentru măsurătoare, ca prăjina și trestia. Deoarece dimensiunile degetelor, ale mâinilor, ale palmelor, etc., sunt diferite de mărimea sacilor, a ulcioarelor și a vaselor folosite în mod obișnuit, factorii de diferență erau inerenți în procesul de măsurare, încă de la început.

(b) Comerțul dintre orașe și sate, sau triburi, au necesitat în final anumite standarde de uniformitate, pentru a întâmpina cerințele esențiale ale echității și dreptății. Numeroasele măsuri și greutateți găsite, cele mai multe dintre ele din piatră, altele din metal sau sticlă, au uneori greutatea sau unitatea de măsură înscrisă pe ele. În schimb, doar câteva vase de ceramică sau piatră recuperate sunt etichetate cu unitatea de măsură a capacității. Aceste unități de măsură înscrise, arată impunerea unor standarde oficiale, pe baza consensurilor negustorești sau a deciziilor guvernamentale.

(c) Cu siguranță că Vechiul Testament cu poruncile lui solemne referitoare la greutateți și măsuri ale dreptății, este o atestare a acestui fapt. Era urâcios înaintea lui Dumnezeu și vătămător bunăstării comunității când un agent comercial înșela pe clienți folosind măsuri false, una pentru a măsura marfa și alta pentru a măsura retribuiția.

(d) Cu toate acestea, în lipsa unei guvernări centrale puternice, preocupate de menținerea unor standarde uniforme, era posibil să existe diferențe regionale între unitățile de măsurile folosite. Și în lumea greacă a mileniului 1 BC erau standarde diferite pentru greutatea monezilor în uz.² La fel, cotel egiptean sau babilonian, putea diferi de cel din Palestina. Și în zone mai restrânse erau diferențe în ce privește cotel sau ciclul, chiar dacă se folosea același nume. Uneori în excavarea unei singure cetăți, măsuri și greutateți romană sau poundul, precum și litra sau quartul, erau compuse din 12 uncii: la fel în culturile germanice, piciorul era divizat în 12 inci, iar poundul în 12 uncii.

chiar dacă ții în Mesopotamia sistemul numeric era în cea mai mare parte decimal, atât în cercurile sumeriene cât și cele babiloniene.

De exemplu, pentru drahmă, era standardul fenician, cel egiptean, sau cel atic.

40

Dumnezeu a pregătit pentru copiii săi o țară care întruhipa cele mai cumplite dificultăți geografice: cu resurse fizice și economice sărace și prinsă fără drept de apel în tumultul confruntărilor politice. Țara Făgăduinței oferea locuitorilor ei o existență simplă, firavă,

precară și învăluită în mister, chiar și în cele mai bune împrejurări. Este important a observa că Dumnezeu a pregătit un anume fel de țară. situată într-un anumit loc de pe pământ, intenționată să pretindă un răspuns specific și potrivit. El a fost și rămâne la lucru nu numai în istorie ci și în geografie.

7. METROLOGIA VECHIULUI TESTAMENT

1. Caracteristici de bază ale metrologiei VQA

(a) Unități de lungime

Este de așteptat ca diversele națiuni, triburi, cetăți și state din Semiluna Fertilă să fi dezvoltat unități de măsură similare pentru lungime, volum și greutate. De exemplu, pentru dulgherul primitiv, era natural să-și folosească degetul pentru a calcula cea mai mică grosime de care avea nevoie. Romanii au derivat termenul uncie? de la lățimea unui deget mare. O distanță mai mare putea fi calculată cu lutul de mână. la baza degetelor, sau palma, distanța dintre capătul întins al degetului mare și a celui mic. Unitatea de bază pentru măsurarea obiectelor mai lungi, cotul.¹ era distanța de la cot la vârful degetului mijlociu (degetul mai lung). Piciorul, a fost folosit mai mult de greei și romani, însă mai rar de egipteni sau de vechii semiți.

(b) Unități de măsură pentru volum

Măsura de bază pentru produse solide, în domeniul volumului, era conținutul de grâu ce putea fi purtat de un măgar, de aici chemer (ebraică" 1), sau sacul convenționalizat pentru făină, khar (egipteană)., G zecime dintr-un chemer era o dă. termen egiptean pentru unitatea de măsură. O unitate egipteană pentru volumul lichidelor era hnn, înrudit cu ebraicul hin și probabil împrumutat din acesta, însemnând original ulcior, desigur de o mărime specifică. Omerulebraic măsura o zecime dintr-o dă, literal: snop. probabil din cauza cantității de grâu ce se putea bate dintr-un singur snop de grâu. Tendința de decimalizare a fost de influență egipteană, astfel 10 bați fac un chemer sau cor, iar 10 omeri lac o era. În schimb tendința duodecimaht venea

1 inch (engl) și tzol (germ).

cuhitus. În latină.

În limba ebraică, pentru chemer și măgar se folosește aceeași

rădăcină; chmr.

Duodecimalismul nu este mărginit la Mesopotamieni, căci atât în cultura italiană lihni

39

un omer = 1, 19 1 un cab = 0, 65 1

4 – Măsurile de greutate un talant = 34, 27 kg (poate varia între 34 – 36. kg datorită diferenței sielului față de cel babilonian) o mină = 571 g un sielu = 11, 4 g beqa = 5, 7 g ghera = 0, 57 g

5. Concluzii

(a) În ciuda stabilirii unui standard definit la începutul carierei lui Israel ca națiune, în forma sielului de la sanctuar (vezi Exod 30, 13.24; 38, 24 – 26), lipsa unui Birou Național de Măsurile și Greutăți, precum și lipsa unei precizii metodologice în manufactura greutăților din piatră sau metal, făcea ca diferențele să fie inevitabile.

(b) Precizia a devenit importantă odată cu folosirea banilor sub formă de monezi din aur, argint, sau bronz. Egiptenii foloseau verigi, lidienii plăci circulare înscrise, care erau mai întâi cântărite, apoi numărate. Locuitorii asiatici au utilizat până la Darius I, siclul, ca nume al unității de măsură folosite după care au adoptat de la lidieni și greci, drahma și tetradrahma. Conform Matei 17, 27, letindrahma era cea mai larg răspândită și în vremea elenistă a devenit echivalentă cu siclul oriental. Astfel Iisus este vândut pentru 30 de sâcâi, sau tetradrahme.

(c) Dintre valorile monetare mai mari mina, era echivalentul a 100 de drahme la greci, sau 50 de sâcâi la asiatici. Talantul avea greutatea de 3.000 sâcâi, sau valoarea de 6.000 drahme (unitatea de măsură grecească fiind considerabil mai ușoară decât cea orientală).

(d) Pentru măsurile de suprafață nici babilonienii nici evreii nu par să fi folosit termeni tehnici, așa cum au făcut lucrul acesta egiptenii. Astfel ei aveau aroura. echivalentul a 2.735 m², suprafață a cărei jumătate sau sfert erau de asemenea folosite. În Mesopotamia suprafața se măsura pe baza capacității productive (de exemplu, capacitatea de sămânță necesară semănării). În Israel, singurul termen comparabil a fost jugul, care desemna întinderea de pământ pe care un jug (o pereche) de boi putea să-l are într-o singură zi (1 Sa 14, 14).

Restul suprafețelor erau exprimate prin măsuri liniare ale celor două laturi care se întâlneau la unghi (lungime și lățime), la fel ca în Mesopotamia.

10

Imprimate puteau fi așa diferite, încât să sugereze că unele erau eronate pentru a înșela pe clienții creduli.

(e) Având în vedere această diversitate, încercarea de a calcula greutatea semitice vechi la nivelul gramului, sau măsurile liniare la milimetru, este inutilă. Anticii găseau mai puțină rațiune într-o exactitate atât de istovitoare ca societatea modernă, cu insistența ei pentru cerințe precise. Astfel în computerizarea lungimilor la galeriile din piramida lui Kufu de la Gizeh. sau a dimensiunilor corăbiei lui Noe, poate exista o considerabilă diferență în încercarea de a intui precis echivalentul modern al măsurilor vechi, chiar dacă acestea sunt date în termeni exacți în Biblie.

(f) Tabelele de mai jos enumeră valori aproximative sau medii ale unității de măsură ebraice din timpul monarhiei, exprimate în termeni românești echivalenți și conform sistemului metric contemporan. Termenii egipteni și babilonieni sunt incluși uneori datorită relevanței lor privind relațiile comerciale dintre Israel și puterile lumii, de o parte și de alta.

2. Măsuri liniare o trestie = 6 coti = 2.67 m (3, 12 m în Ezechiel1)

un cot = 6 lățimi de mână = 44, 45 cm

— 50 cm Ez = 52, 3 cm eg = 49, 5 cm bab un lat de mână = 1/6 cot = 7, 4 cm un deget = 1, 85 cm (4 degete = 1 lat de mână)

3. Măsuri de capacitate

(a) lichide:

un cor / chemer = 10 bați = 220 l un băț = 6 luni = 22, 0 l un hin = 12 loghi = 3.9 l un log = 0, 64 l

(b) uscate:

un cor / chemer = 10 de / bați = 187, 9 l un letec = 1/2 cor = 5 ele = 93, 96 l o eră = 18, 2 l

Ezechiel 40 – 48. În continuare se va folosi prescurtarea Ez;

pentru egiptean: eg; iar pentru babilonian: bab.

10

(b) Deoarece omul este adânc afectat de dimensiunea estetică, literatura îl informează și îl învață cu un efect mult mai adânc decât comunicarea verbală lipsită de această trăsătură. Așa cum florile, păsările, fulgii de nea, întinderea cerurilor, decorația templului, îmbrăcămintea preoțească și altele, vorbesc despre frumusețea lui Dumnezeu, frumusețe similară cu cea văzută de Moise din despicătura stâncii sau de păstori în strălucirea oștirilor îngerești, tot așa Cartea reflectă ceva din frumusețea caracterului divin și prin dimensiunile ei literare, vorbește cu mai multă putere de penetrare, datorită veșmântului ei estetic.

3. Câteva elemente de bază ale formei literare.

(a) Frumusețea literară, la fel ca și celelalte frumuseți, rezultă din unirea armonioasă a multor elemente, iar complexitatea începe la cel mai simplu nivel, cel al cuvintelor. Astfel se pot alege sinonime, depinzând de încărcătura pe care dorim s-o dăm ideii: fală, tânără, femeie tânără, fecioară; flecare termen poate spune ceva diferit. Alteori cuvintele au o încărcătură bogată de simțăminte: miel, candelă, vin; evocând o gamă plină de trăiri și semnificații.

(b) Încă de pe vremea grecilor era recunoscut faptul că literatura de valoare are trei trăsături de bază: unitate – integritas, care are de a face cu singularitatea scopului; armonie – consonantis, ce denotă coerență interioară sau lipsa contradicțiilor; și strălucire – claritas. revelarea frumuseții ce derivă din adevăr. Aproape că nu este necesar a se demonstra că Biblia pretinde supremație în toate aceste categorii; ea este incomparabilă, măsura cu care toate celelalte opere literare sunt măsurate.

(c) Unitatea Scripturii izvorăște din însăși unitatea lui Dumnezeu, reflectând unitatea Divinității: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt și este concentrată în mod dramatic în Cuvântul făcut trup, adică în Hristos. Armonia ei interioară este încântarea credincioșilor și disperarea scepticilor, căci pe ce alt temei poate cineva explica mereu complicatul mister în desfășurare al armoniei ei, rezultate din scrierea

de-a lungul atâtor secole și de atâția autori, decât prin puterea controlatoare a Duhului Sfânt. Claritatea Scripturilor derivă din Cel care este atât Adevărul cât și Lumina lumii.

(d) Măreția, universalitatea și sublimul sunt alte trăsături, în care Biblia se bucură a fi unitatea de măsură.

4. Genuri literare în Biblie

(a) Proza, poezia, narațiunea (istorisirea), istoria, drama, parabola, simbolismul, alegoria, aforismul, epopeea, dezbateră, expunerea și alte câteva

10

8. BIBLIA CA LITERATURA1

1. Introducere

(a) Exista doar o singură Biblie, din punct de vedere teologic, însă noi o avem în două categorii de bază: Biblia în limbile originale și cea în sutele de traduceri. Deoarece stilul literar este în mare măsură produsul aranjamentului unor cuvinte într-o anumită ordine, o examinare a diferitelor trăsături stilistice, necesită recunoașterea diferențelor dintre efectele literare ale diverselor traduceri. Caracteristici stilistice ca sunet, conotație, încărcătură și ritm, sunt specifice fiecărei limbi. De cele mai multe ori acestea >. unt dificil de redat în traduceri, uneori devin chiar intraductibile.

(b) A aborda Biblia ca literatură, având atenția concentrată asupra efectelor stilistice generate de alegerea cuvintelor sau de ordinea lor, ar însemna să ne limităm fie la original, fie la o traducere – în cazul nostru, româna: Nițulescu, Galaction. Cornilescu, traducerea de Iași, și sperăm în curând. Biblia ecumenică, etc. Cu toate acestea însă, există elemente de frumusețe literară care nu depind de particularitățile inerente într-o anumită limbă, cum ar fi clămele formale ca proză, poezie, narațiune, dramă, alegorie, biografie, și elementele stilistice ca: paralelismul, imaginația, simbolismul și altele. Ne vom ocupa așadar cu acest tip de elemente.

(c) Trebuie să precizăm în același timp, că nu urmărim să evaluăm stilul literar al Duhului Sfânt, ci al autorilor inspirați de El, stil care reflectă temperamentul, nivelul de pregătire, diferențele de

sensibilitate artistică, ș.a. Dumnezeu a folosit pe oameni după puterea fiecăruia de a-și exercita capacitățile, iar printre acestea se află și măiestria literară. Oricum, faptul că El a fost preocupat de frumusețea și grandoarea Cărții Sale, este evident pentru toți cei care o citesc.

2. Natura și scopul literaturii

(a) Capodopera literară este acel tip de scriere, care pe lângă faptul că este intenționată să informeze, să îndemne, să istorisească, să dramatizeze sau să slujească orice alt scop. este caracterizată de calități artistice și estetice. Astfel Cuvântul nu este preocupat să fie doar adevărat ci și frumos; căci omul a fost creat cu capacitatea minunată și tainică de a răspunde cu plăcere la frumusețea de diferite tipuri.

Pe baza articolului lui Calvin D. Linton, „The Bible as Literature”, în The expositor’s Bible Commentary, 1: 129 – 139.

elemente ca intriga, dialogul, tema, acțiunea, anticiparea, culminarea și tonul. Ilustrarea fiecăruia umple mintea, în timp ce episod după episod din Biblie trece prin fața ochilor noștri: Adam și Eva, izgoniți, privind înapoi la poarta căminului lor de odinioară și tristețea de pe fața îngerilor păzitori; confuzia limbilor de la Babel; trecerea Mării Roșii; dedicarea templului de către Solomon, „moștenitorii făgăduinței” în fața Omului: „noi nu avem alt împărat decât pe Cezarul!”; orele întunecate ale răstignirii; măreția plină de slavă a învierii; venirea Duhului Sfânt la Cincizecime, etc.

Biblia este o dramă, în sensul că acțiunea piesei încă nu s-a terminat. Punctul culminant întrece orice imaginație, așteptându-și împlinirea, conform celor scrise și hotărâte mai dinainte.

5. Mijloace literare

(a) Oricare ar fi formele literare, impactul lor estetic, ca și cel stilistic, depinde de folosirea mijloacelor literare corespunzătoare. Prin natura ei, poezia utilizează mai frecvent mijloace literare decât proza. Iar într-o eră care tinde să vadă omul evoluând de la simplitatea primară spre un nivel tot mai sofisticat, trebuie să ne reamintim nu doar că poezia este mai timpurie decât proza și că ea constituie o cale mai naturală de a exprima idei și simțăminte, ci și că părți extinse din

Vechiul Testament au fost scrise în versuri și încă foarte elaborate.

(b) Poezia poate incita imaginația prin dicție, ritm și imagini, mai bine ca proza. Dacă proza poate comunica o singură semnificație, poezia poate mai multe, fără a fi ambiguă, la fel ca o coardă lovită pe pian, ce formează un acord simultan și formează un sunet complet.

(1) Dicția

Este elementul cel mai deplin savurat în original. Însă deoarece Biblia este traductibilă și datorită faptului că dicția este eminamente directă, obiectivă și strâns legată de obiecte obișnuite, ea poate fi gustată și în traduceri. Vezi Iov 41, 1 – 2 sau Judecătorii 4, 21.

(2) Ritmul

Poate fi recapturat în traduceri, deoarece originalul tinde să urmărească modele exacte ale unui paralelism de gândire. Formele acestuia din urmă sunt: sinonim, antitetic și sintetic, și pot fi redade de-a gata în traducere. Pentru paralelism sinonim vezi Psalmii 121, 5 și Isaia 53, 1; pentru antitetic: Proverbele 29, 25 și Proverbele 28.13; iar pentru cel sintetic: Iov 11, 8 sau 2 Samuel 18, 33 (paralelismul sintetic adaugă și îmbogățește, nu doar repetă simplu, ca în Ecclesiastul, ideea de deșertăciune).

10

genuri, sunt comune în toate limbile. Ele se găsesc în mod distinct în Biblie și trebuie să se țină cont de ele în interpretare.

(b) Biblia nu reflectă, ci mai degrabă inaugurează, sau face vernisajul unor genuri pe care le folosește literatura seculară mai târziu. Astfel germenii epopeii sau ai dialogului se află deja în cartea lui Iov, în timp ce drama este anticipată în povestirea lui Natan. La fel se întâmplă și cu alte genuri literare.

(c) Principiile îndeletnicirii de alcătuire a unei literaturi mărețe, nu se găsesc în Biblie la voia întâmplării, ci datorită scopului artistic conștient al scriitorilor talentați care au produs-o. Deși nu toți au avut același talent și nu fiecare parte a Scripturilor are aceeași valoare literară, Dumnezeu a folosit frumusețea multor genuri pentru a alcătui Cuvântul Său scris.

(d) Narațiunea, unul din cele patru tipuri de alcătuire a prozei

(alături de argumentație, descriere și expunere), ocupă un loc central în Biblie, întinzându-se de la lungile pasaje ale istoriei Vechiului Testament la Faptele apostolilor și la superbe istorisiri scurte de genul „Fiului risipitor” sau a „Samariteanului milos”. Indiferent dacă narațiunea redă o realitate istorică sau ficțiune, cerințele literare sunt aceleași: vioiciunea caracterizării, dialogul selectiv și relevant, linia directă a povestirii, sugestivitate (nu discursivitate), zugrăvirea cadrului cu sensibilitate și mai presus de toate, economie de mijloace.

De exemplu, istoria lui Iosif, cu personaje variind de la bătrânul tată credincios la senzuala soție a lui Potifar; cu poziții oscilând între sclavia înrobitoare și domnia fericită și strălucită a celor mai puternice națiuni de pe pământ; atingeri vii și grăitoare, ca cele cu paharul ascuns, haina pestriță etc; totul ținuieste atenția și stârnește imaginația. Sau nenumăratele narațiuni din alte cărți istorice, cu o memorabilă vioiciune de tipul carului lui Iehu ce mâna furios, sau intrarea superstițioasă a lui David în peștera unde stătea Saul, sau Estera stând în splendoarea orientală a curții lui Xarxes, sau moartea rușinoasă a Izabelei, sau lupta dintre Ilie și preoții lui Baal, sunt tot atâtea exemple supreme despre felul în care trebuie spuse istorisirile.

(e) Drama. Ce ar putea exprima mai bine măreția și majestatea Bibliei decât dramatismul, a cărui panoramă cuprinde întreaga carte. Poate cu excepția cărții lui Iov și a Cântării Cântărilor, care ilustrează anumite forme dramatice în ele însele, puterea dramatică a Scripturilor este indubitabilă. Drama creării și căderii omului, intervenția răscumpărătoare a lui Dumnezeu, slava unui „erou” inconfundabil (Hristos), culminarea luptei milenare dintre bine și rău, ceruri noi și un pământ nou, pur și simplu ne copleșesc. Ca întreg, Biblia este cea mai măreață dramă care a fost concepută vreodată.

Vorbind mai degrabă de calitatea efectului și nu atât de mult de forma cuprinsă în acte și scene expuse într-un teatru, descoperim semnificația unor

10

(5) Metonimia

Are de a tace cu folosirea unui termen strâns legat de un

concept, în loc de numele conceptului sau obiectului respectiv. De exemplu, utilizarea termenului „eoni” pentru putere, stăpânire sau împărăție; „toiagul” pentru sceptru, sau domnie, etc.

(6) Litota

Este procedeul artistic prin care se face o afirmație opusă pentru extinderea efectului dorit, cu ton ironic („S-ar putea zice, în adevăr, că neamul omenesc sunteți voi. că odată cu voi vă muri și înțelepciunea!” Iov 12, 2).

(7) Hiperbola

Are rolul de exagerare, pentru a imprima un adevăr. „Ca nisipul de pe marginea mării”, „ca stelele cerului”, „bârna din ochi”, sau „cămila prin urechile acului”, sunt doar câteva hiperbole ale Bibliei.

(8) Simbolismul

Deși nu este propriu-zis o figură de stil, simbolismul are puterea de a exprima realitatea nevăzută prin sugestivitate și multiple implicații, așa cum se poate vedea atât de dramatic în apocaliptică. De fapt, o mare parte din cunoașterea noastră o avem prin comparație, lucrurile necunoscute fiind legate de cele cunoscute (roți în interiorul roților, patru făpturi vii, marea de sticlă, marele tron alb. porți de mărgăritar, râul apelor vieții, etc.). Aceste asemănări nu explică realitatea nici cantitativ, nici calitativ. Slava insondabilă a lumii cerești este atât de străină experienței noastre, încât o putem intui doar prin simboluri.

6. Câteva genuri literare ale Noului Testament

(a) Evangheliile

Sunt ceva mai mult decât biografiile sau memoriile. Spre deosebire de acestea, evangheliile diferă atât în scop cât și în ceea ce privește tehnicile de realizare ale acestuia. Scopul evangheliștilor a fost acela de a prezenta pe Iisus din Nazaret ca Mesia cel făgăduit, culminarea profețiilor și așteptărilor Vechiului Testament, Făcătorul și Răscumpărătorul lumii. Mijloacele folosite nu permit nimic irelevant. Astfel nu avem de a face cu munți de detalii legate de înfățișarea personală, sau de evenimente și de personaje contemporane, decât cele strict necesare descrierii lucrării lui Iisus. Nu întâlnim amănunte

care să

10

O altă funcție a paralelismului (pe lângă cea estetică) este legată de mnemotehnică. Într-o lume când cu greu se putea procura sau păstra ceva scris, aproape totul se păstra oral (genealogii, legi, istorie) prin memorizare, din generație în generație, cu o uimitoare fidelitate.

(3) Comparația și metafora

Puterea de expresie a acestora derivă din capacitatea tainică numită imaginație, care permite găsirea unor corespondențe tridimensionale „îmbogățitoare” printre un număr de imagini adunate în jurul unei singure idei. De exemplu. Psalmul 23 este mai mult decât memorabil, deoarece metafora centrală Domnul este Păstorul meu. vibrează în cercuri rezonante de semnificații și implicații, asemenea clopotului.

Scopul principal al imaginilor de acest fel, este de a da viață unor concepte abstracte, investindu-le eu sensibilitate, așa încât un gând să se poală simți în inimă (suflet), nu doar în minte (cuget); rezultatul este că suntem mișcați, nu doar informați. De aici aspectul emoțional al predicării.

Un alt scop este acela de a spune mult în cuvinte puține. De exemplu, imaginea de mireasă a lui Hristos folosită pentru biserică, comunică mai mult decât pagini întregi de proză. Nu degeaba spunea Luther: „Cuvintele lui Pavel sunt vii, au mâini și picioare, iar dacă le tai, sângerează”.

Puterea limbajului figurativ constă de asemenea în validitatea filosofică a acestuia, adică în capacitatea lui de a arăta legătura dintre toate lucrurile, de a descoperi unitatea și ordinea Universului lui Dumnezeu, scopul interdependent al modelului Său cosmic. Natura, legea și planurile lui Dumnezeu pătrund toate lucrurile, atât macrocosmosul cât și microcosmosul, și fiind în mod armonios legate, vibrează asemenea unei orchestrații colosale de tipul celei din Iov 38, 7: „când stelele dimineții izbucneau încântări de bucurie și când toți fiii lui Dumnezeu scoteau strigăte de veselie”.

Aproape fără excepție, limbajul figurativ al Bibliei apelează la

categorii de bază, naturale, universal înțelese, cum ar fi: trecerea anotimpurilor, căldura soarelui, frumusețea lunii, influența vindecătoare și roditoare a ploii, singurătatea rătăcitorului, seceta deșertului și susurul unui izvor, siguranța staulului, fragilitatea vaselor de ceramică, maiestatea munților, puterea calului (Iov 39, 24.25), lipsa de apărare a mielului, tăria leului, ș.a. Câte imagini biblice au pătruns în limbajul de toate zilele? 1 Chiar și parabole sunt un fel de metafore extinse.

(4) Sinecdota

Este acel mijloc literar, care folosește o „parte” pentru a reprezenta „întregul”. De exemplu, o componentă a omului, eu ar fi sufletul, poate reprezenta omul întreg („Sufletul care păcătuiește, acela va muri”. Ez 18, 30).

1 a se culege ud hoc.

10

(c) Apocaliptica

Grandoarea cărții Apocalipsei izvorăște din maiestatea conținutului ei, din sugestivitatea ei strălucitoare și ineseapabilă (derivată în parte din Vechiul Testament), din bogatul ei tezaur de imagini (atât auditive cât și vizuale) și din stilul direct, neîmpodobit, care folosește mijloace atât de simple și în același timp puternice, cum ar fi repetiția echilibrată și structura climactică (hiasmul). Este imposibil a selecta exemple de o frumusețe coplesitoare sau de putere neasemuită, din cauza abundenței acestora. Însă este imposibil să nu stăm înmărmuriți de minunare, când privim maiestatea Hristosului înviat ce întunecă soarele, din capitolul 1, corul sublim ce laudă pe Miel în capitolul 5, cadența inevitabilă cu care se încheie capitolul 7 („Nu le va mai fi foame, nu le va mai fi sete; nu-i va mai dogori nici soarele nici vreo altă arșiță. Căci Mielul, care stă în mijlocul scaunului de domnie, va fi Păstorul lor, îi va duce la izvoarele apelor vieții, și Dumnezeu va șterge orice lacrimă din ochii lor.”), frenezia căderii Babilonului din capitolul 18, sau zugrăvirea slavei cerului și pământului nou din capitolul 21 și 22, culminând cu dragostea sublimă și frumusețea cuvintelor tăcute „Da, Eu vin curând. Amin! Vino, Doamne Iisuse!”

9. CRITICA ISTORICA. CRITICA LITERARĂ. CRITICA TEXTUALA ȘI ALTE CRITICI

1. Introducere

(a) Definiție. În contextul Introducerii biblice, cuvântul critică nu are sensul obișnuit de dezapreciere sau de a arăta cu răutate greșeli sau lipsuri. Mai degrabă, critica este un termen tehnic care se referă la o ramură a științei istorice, literare, textuale, etc., și are de a face cu analiza, evaluarea, interpretarea și clasificarea obiectivă a calităților conținutului și formei, în cazul nostru a Vechiului Testament.

(b) Scopul cursului este de a ne familiariza cu ipotezele în discuție și de a testa validitatea lor ca metode de cercetare în domeniul Vechiului Testament. O cunoaștere precisă a termenilor și a sensurilor acestora este indispensabilă înțelegerii literaturii teologice.

Pentru material suplimentar, vezi J. Coggins & J.L. Houlden, A Dictionary of Biblical Interpretation și Frank E. Gaebelien. ed. the Expositor's Bible Commentary, 1: 211 – 250.

10

satisfacă curiozitatea, din perioada copilăriei sau a tinereții Mântuitorului, deoarece ele nu sînt esențiale pentru anunțarea heraldică a Regelui. Intrucît esența împlinirii profeției și a lucrării Sale mântuitoare constă în cele câteva zile adunate în jurul lepădării, suferințelor răstignirii și învierii lui Hristos, o porțiune disproporționată de spațiu este acordată acestei scurte perioade.

Cum este posibil, ca Cel a cărui venire marchează piatra de hotar a raportării întregii istorii și a debutului timpului, 1 ca personalitatea cea mai marcantă, mai dramatică și mai copleșitoare dintre toate cele prezentate de literatura universală, să lase o amprentă de neșters asupra conștiinței universale, așa încât nimeni din cei care au ei tit cele patru documente scurte despre El și din care doar una are măiestrie literară profesională, 2 să nu-L mai poată uita? Un răspuns parțial poate fi oferit de tehnicile folosite de scriitori, cum ar fi selectivitatea, obiectivitatea, economia și stilul.

Nu lipsește niciun cuvânt; niciun episod nu este lipsit de unitate

organică; niciun gest nu este fără dinamism. Vedem și auzim aieva vacarmul mulțimii înghesuindu-se în jurul lui Iisus, când femeia bolnavă s-a atins timid de haina Lui; simțim consternarea și antagonismul amestecate cu teroare, când El S-a aplecat să scrie în praf; admirăm maiestatea Figurii solitare stând în fața aroganței lui Pilaf, auzim strigătul ca de trâmbiță adresat prietenului Său Lazăr să iasă din mormânt și gingășia cuvintelor Sale către fetița decedată a lui Iair, cuvinte care au răsunat printre lungile arcade ale universului și au readus suflarea de viață a copilului. În fața acestor trăiri, parcă suntem în persoana lui Petru, Ioan sau Toma, umblând aieva cu Mântuitorul. De altfel, recunoașterea că „Niciodată n-a vorbit vreun om ca omul acesta” (În 7, 46), descoperă răspunsul complet la întrebarea de mai sus și adevărata sursă a evangeliilor.

(b) Epistolele

Strălucitoare, studiate și pasionate, epistolele lui Pavel ocupă locul primordial printre scrierile de acest gen. Deși nu expun mare interes în literatura clasică și în regulile literare, unele epistole, ca cea după Evrei, dau pe față lustru, cadență ușoară și utilizare familiară a limbajului rafinat și sofistat. Cu toate că Pavel a avut ca bibliotecă de studiu în principal cărțile Vechiului Testament, agilitatea lui intelectuală, străfulgerările lui de exprimare verbală, impetuoșitatea lui și subtilitatea raționamentului său, se revarsă ca imaginea reală a omului însuși, nu ca o reflectare a manifestării artistice conștiente. Cu toate acestea, niciun om nu a fost vreodată așa de capabil ca el să-și înveșmânteze simțămintele în cuvintele cele mai potrivite și să exprime pasiunile sale în timp ce păstrează continuitatea logică, uneori cu prețul răsturnării sintacticii dar niciodată al clarității.

În sensul că „era noastră” și „înaintea erei noastre” sunt demarcate de numele Lui. Evanghelia după Luca. Singurul scriitor neiudeu. Aliterația, sintaxa echilibrată, modelele de structurare, schimbările elegante de frazeologie, etc. aparțin frumuseții și eleganței stilului formal al retoricii grecești din secolul 1 AD.

favorizează o altă variantă”. În acest caz, trebuie avut în vedere faptul că unele versiuni sunt primare iar altele secundare, născute din primele. Câteva reguli sunt necesare aici:

1) Preferă cea mai dificilă citire sau variantă, deoarece scribii și translatorii tind să simplifice pasaje complicate;

2) Alege cea mai scurtă redare, întrucât copiii au fost mai înclinați să dea explicații, decât să omită expresii sau propoziții autentice din text;

3) Acceptă ca autentică alternativa care se potrivește cel mai bine cu toate celelalte variante;

4) Recurge la presupuneri doar atunci, când toate încercările de a restaura textul, bazate pe dovada diferitelor versiuni, a condus la impas. Din fericire, această alternativă este pe cale de dispariție.

(c) Deși există încă probleme referitoare la semnificația precisă a unor cuvinte care apar o singură dată sau de două ori în Biblie, sau la forma exactă a textului unor pasaje, mesajul Vechiului Testament este clar și de încredere pentru a fi luat drept Cuvântul lui Dumnezeu, în tot adevărul și autenticitatea lui.

5. Cri li ca istorică

(a) Încercarea de a atribui date presupuselor documente sau surse care stau la baza Scripturilor, a făcut ca investigarea să treacă din sfera criticii literare în domeniul criticii istorice.

(b) Este acea ramură a studiului biblic care are de a face cu contextul istoric propriu-zis al textului. Critica istorică este preocupată cu încercarea de a stabili istoricitatea evenimentelor și a personajelor biblice raportate în Vechiul Testament, pentru a da cititorului Scripturii o imagine istorică cât mai verosimilă a vieții ebraice antice. Are la bază comparația între datele furnizate de sursele literare și evenimentele istorice raportate în istoria și profețiile Vechiului Testament. În strădania de a determina autenticitatea și vârsta materialelor studiate.

K.H. Graf, unul dintre pionierii acestei îndeletniciri și Ernst Trolsch, un eminent susținător care a sintetizat cel mai bine criteriile metodei.

2. Critica sursei

(a) Urmărește să descopere sursele care au stat la baza producerii documentelor biblice.

(b) Critica sursei este o ipoteză care urmărește să scoată la iveală un „mozaic” literar în care tradiția mozaică stă la baza Pentateucului și care este întrețesută cu nuanțe de semnificații experimentate de generații după generații. Ca urmare, Torah. În forma actuală, păstrează atât temele originale ale tradiției mozaice cât și variațiunile ulterioare. Multă vreme Pentateucul a existat în formă orală, în cântec și poezie; temele lui majore fiind făgăduință, eliberare, teofanie și darea legii, călăuzire în pustie și moștenire, termeni corespondenți cărților componente ale acestuia.

3. Critica literară

(a) Deși Biblia adresează probleme de ordin teologic, metafizic, antropologic, etic și istoric, ea vine la noi în formă de literatură. Critica literară abordează Biblia din punct de vedere literar.

(b) în literatura de limbă engleză de specialitate, este denumită și higher criticism, pentru a o distinge de critica textuală.

(c) Pornind de la întrebări de natură istorică și căutând sursele care au stat la baza textului, interesul criticii s-a mutat pe parcurs de la intenția autorului la text, și de la acesta la destinatar, adică la efectul pe care textul îl are asupra cititorului.

(d) Urmărește de asemenea clasificarea literaturii conform genurilor ei: istorie, epopee, proverb, profeție, apocaliptică, imn, bocet, documente legislative, biografie, lirică, oracol, etc.

4. Critica textuală

(a) Denumită în limba engleză lower criticism, spre a o deosebi de critica literară, critica textuală se străduiește să descopere, în cel mai deplin sens posibil, cuvintele originale ale documentelor studiate, urmărind să ajungă înainte de standardizarea textului ebraic.¹ Critica textuală stă la baza tuturor suprastructurilor celorlalte critici.

(b) o regulă utilă general acceptată de teologii contemporani în domeniul criticii textuale² sună astfel: „Urmează Textul Masoretic

(ebraic) exceptând

Vezi cursul „Formarea Vechiului Testament”, subtitlul Textul Vechiului Testament.

Vezi Lasor, Old Testament Survey, p. 33.34.

51

depășite, pentru a se putea da răspuns la întrebări curente despre dezvoltarea religioasă și despre transmiterea memoriei istorice. Literatura este adusă în legătură cu societatea și textul cu istoria respectivă.

7. Critica structurală (sau structuralismul)

(a) Numită de unii drept o ideologie, critica structurală se preocupă cu descoperirea și descrierea structurii transindividuale și permanente a diferitelor tipuri de literatură biblică. Ea poate fi definită de asemenea ca o căutare explicită a structurilor permanente ale minții după categoriile și formele organizatorice prin care intelectul este capabil să experimenteze lumea înconjurătoare.

(b) Metoda este aptă să ofere un discernământ unic în narațiunea biblică, pe care nicio altă metodologie nu-l poate oferi. Semnificația deplină a unui detaliu sau a unei experiențe, nu poate fi percepută fără și până când aceasta nu este integrată în structura din care face parte. În acest sens, structuralismul are o importanță covârșitoare în aprecierea holistică a formei finale a textului biblic.

8. Alte critici

(a) Critica redacțională: autori au preluat și adaptat tradiții mai vechi prelucrându-le în vederea unui scop teologic și pastoral;

(b) Critica retorică: pentru înțelegerea textelor vechi este necesară o educație în vederea auzirii, așa cum se presupune că le-au auzit ascultătorii originali;

(c) Critica narativă: metodă de interpretare a narațiunilor biblice eu ajutorul teoriei literare noi și vechi, constând din intrigă, caracterizare, punct de vedere al narațiunii, etc.

(d) Critica tendinței: are de a face cu investigarea țintei urmărite de fiecare document și scop al fiecărui autor;

(e) Critica canonică, critica Pentateucului, critica răspunsului

cititorului, ele., sunt tot atâtea investigații științifice care se referă la domeniul definit de titlurile respective.

s Primele studii structurale au fost aplicate Genesei de către Roland Barthes și Edmund Leach. Dictionary of Biblical Interpretation, **s.v.** Structuralism.

54

(c) Pe lângă această latură pozitivă, critica istorică are și câteva laturi regretabile:

1) Principiul istoricității. Este mijlocul pentru a testa istoricitatea și credibilitatea evenimentelor în discuție. În așa iei încât nu poți accepta ceva fără a avea o dovadă istorică în acest sens. Nu mai există niciun loc pentru credință!

2) Principiul raponaliotăpi. Metodă a iluminismului raționalist, pe baza căreia nu poți accepta nimic fără a fi rațional. În acest sens, Biblia este adevărată doar în măsura în care ea este rațională. Și cine decide în cele din urmă ce este rațional și ce nu este?

3) Principiul analogiei. Conform acestuia, dacă azi nu sunt minuni, nici în secolul 1 AD nu au existat. Dacă odată ar fi fost un potop, trebuie să sc. 11 repetai de-a lungul istoriei. Potrivit acestui principiu. Dumnezeu însuși. Se mișcă cu Universul întreg, și pentru El apar lucruri noi. Nu există însă nicio explicație cu privire la profeții și la preștiința divină!

(d) În latura ei negativă, critica istorică nu poate fi folosită parțial: ori da, ori deloc.

6. Critica formei

(a) în sens larg, se referă al acel aspect al studiului scrierilor biblice, care este preocupat de forma și genul lucrărilor întregi și a părților lor constitutive, indiferent dacă acestea au existat sau nu în formă orală. În sens restrâns, critica formei este un aspect al istoriei tradiției și are de a face cu clasificarea structurilor tipice ale tradiției orale, relația lor față de cadrul social și schimbările pe care acestea le-au suferit în timp.

(b) Este preocupată de modul în care au ajuns documentele Vechiului Testament la forma lor actuală, urmărind descoperirea

tradiției existente înainte de forma scrisă.

(c) Studiul încrucișai, cu izvoare extrabiblice (forma stilistică, expresiile gramaticale, frazeologia, ele.), face posibilă identificarea formelor care au devenit tradiționale de-a lungul veacurilor.

(d) Critica formei a complementat critica sursei, oferind o metodă științifică prin care limitările studiului filologic și literar al textelor au fost

1 Hermann Gunkel, fondatorul.

10

(b) Unii se rezumă doar la elementele umane din Biblie. Aparent ei cred că subiecte ca inspirația și autoritatea Bibliei pot fi neglijate, limitându-se la metoda empirică și științifică. De fapt. nu poate fi numită de loc științifică, deoarece o asemenea metodă trebuie să ia în considerare toate datele și aspectele.

(c) Abordarea Bibliei cu o atitudine neutră. Este posibil să studiem Scripturile ca pe alte cărți, cu seriozitate și sinceritate, urmând să vedem rezultatul. Astfel putem fi prinși în capcana de a crede că mintea umană poate judeca revelația divină. O astfel de abordare substituie mintea umană ca judecător final și punct de referință, în locul lui Dumnezeu însuși.

(d) Vechiul Testament ar trebui privit ca fiind în același timp atât operă divină cât și umană. Mărturia Spiritului Sfânt, prin care doar Dumnezeu poate atesta ceea ce a spus în Scripturi și atitudinea lui Iisus față de acestea, sunt singurele criterii valide de evaluare. Astfel putem privi Vechiul Testament ca pe o unitate organică, a cărei conținut este divin și a cărei formă este umană.

(e) În opoziție cu diferite viziuni contemporane ce consideră Vechiul Testament mai degrabă o bibliotecă decât o carte. Scripturile constituie pentru orice cercetător onest și serios autoritatea supremă și finală de care omul trebuie să asculte.

10. RELAȚIA VECHIULUI TESTAMENT FAȚA DE CULTURILE ANTICE

1. Introducere

(a) Până nu de mult cercetătorii Bibliei aveau informații limitate

despre condițiile culturale ale Orientului Apropiat antic. Bărbații și femeile Vechiului Testament păreau la fel de ireale ca niște siluete ce-și trăiesc viața vizavi de un fundal care lipsește. Potopul de descoperiri despre culturile vechi, de la sfârșitul secolului 19 și cele din secolul 20, au schimbat siluetele în oameni vii care au trăit în mijlocul unor națiuni sofisticate.

(b) Cursul de față se ocupă doar cu un număr limitat de trăsături ale culturilor antice, în speță cele care s-au reflectat în cultura poporului evreu, cum ar fi literatura, ideile religioase, arta și meseriile. Din punct de vedere

Pe baza articolului lui G. Herbert Livingstone, „The Relation of the Old Testament to Ancient Cultures, Expositor’s, 1 –.339 – 356.

10

9. E valu’ arca criticii biblice1

A

(a) În opinia multora, critica biblică constituie un progres de la ignoranță și eroare la o eră de libertate, măsurată doar de standardul științific al adevărului obiectiv. După părerea altora însă, această îndeletnicire a condus la necredință în adevărul biblic, care a fost sacrificat pe altarul mândriei și al înțelepciunii umane.

(b) Bervard Child este de părere că ambele opinii au greșit ținta. Pe de o parte, nu putem nega progresele obținute în filologie, critică literară și textuală, cunoștință istorică și precizie exegetică. Pe de altă parte însă, nu putem nega nici pierderile serioase ale acestei abordări:

1) Critica liberală nu are ca țintă analiza literaturii canonice a sinagogii și bisericii, ci mai degrabă descrierea istoriei dezvoltării literaturii ebraice; rămâne o prăpastie enormă între reconstrucția critică a literaturii și textul canonic actual, folosit ca sursă autoritativă de către comunitate;

2) Din cauza interesului predominant istoric, criticii Bibliei eșuează să înțeleagă dinamica specifică a literaturii religioase israelite, care a influențat enorm dimensiunea, forma și relațiile interioare ale acesteia;

3) Critica biblică nu a reușit să lege natura literaturii în mod

corect de comunitatea care a fost deținătoarea acesteia: literatura a format identitatea religioasă a comunității, care la rândul ei a modelat literatura. Critica asumă că forța determinantă în fiecare text biblic este factorul politic, social, economic sau cultural, în loc de dinamica religioasă a canonului biblic.

(c) În fond, problema nu este dacă abordarea e liberală sau conservativă, științifică ori ecclesiastică, obiectivă sau confesională, ci mai degrabă care este natura Vechiului Testament referitoare la autoritatea acestuia pentru credința și practica comunității care a modelat-o și a păstrat-o.

10. Cum trebuie să privim Vechiul Testament

(a) Atâtea extreme în secolele 19 și 20, au făcut ca unii să aibă o viziune extrem de inferioară despre Vechiul Testament, cum ar fi „literatura națională a evreilor”, o literatură pur umană, în contextul altor produse similare din Orientul Apropiat antic. În esență. Biblia este privită ca fiind de origine umană, nu divină.

sau liberul).

10

(c) Eblaii. Ebla a fost capitala unui mare imperiu semitic de factură comercială, din zona Siriei, Anatoliei și a nordului Palestinei. Eblaiții au păstrat scrierea cuneiformă sumeriană, dar au folosit și un dialect vest-semitic asemănător cu cel canaanit și ebraic. Arhivele lor cuprindeau o literatură diversă cu legi, testamente, contracte, tratate, scrisori, poeme, mituri religioase, liturgii și incantații. Tăblițele scrise în limba proto-canaanită, provin din zona în care a migrat Avraam și conțin o serie de nume familiare în Vechiul Testament ca Eber, Abram, Ismael, Israel, Mica. David precum și Salim, Sodoma, Gomora, Hațor, Lachis, Meghiddo, gaza și Ioppe. Scribii din Ebla au fost instruiți în Sumeria și prin scrierile lor avem o atestare a transmiterii culturii mesopotamiene la popoarele semite, printre care și la evrei.

(d) Babilonienii. Ridicarea culturii semite a fost caracterizată de o activitate literară de natură adaptivă și conservativă. Copii ale istorisirilor despre creațiune, potop și „Mitul lui Adapa”, supraviețuiesc din secolul 7 BC. O colecție semnificativă de scrieri de

natură administrativă și comercială datează din perioada lui Hammurabi și conține ilustrul lui cod de legi, gravat pe un stâlp de piatră de 2, 40 m cu colecția de 282 de rânduieli referitoare la probleme civile, agricole și gospodărești. Unele dintre acestea se aseamănă cu legi ale Pentateucului, însă tradiția lor legislativă este reflectată într-o măsură mai mult decât considerabilă în materialele biblice de același gen.

Politica babiloniană a luat în captivitate pe cei mai iscușiți, mai educați și pe conducătorii subjugăților. După această dată, Ieremia începe să utilizeze în scrierile lui sistemul de înregistrare babilonian al anilor. În timpul exilului, iudeii au adoptat nume babiloniene pentru lunile anului. Relația inițială a Israel îți lor cu babilonienii a fost amară, așa cum sugerează Plângerile lui Ieremia. Abia pe malurile râurilor Babilonului legea mozaică, istoria împărăției, psalmii și scrierile profetice și-au recăpătat adevărata lor semnificație, devenind pentru iudei, lumini strălucitoare în întuneric. Refuzând sistemul babilonian de închinare, exilații credincioși au pus bazele închinării sinagogale de mai târziu. În schimb ei s-au familiarizat cu limba aramaică, adoptând-o ca limbă vorbită, făcând ca scrierea feniciană să fie înlocuită cu caracterele aramaice quadrate ale sulurilor, un dar tardiv din partea sirienilor.

(e) Amoniu. Capitala lor Mari, din nordul Mesopotamiei a scos la lumină peste 20.000 de tăblițe, scrise în mare parte într-o limbă nord-vest semitică cu caractere cuneiforme și constând din scrisori regale, tratate și contracte. reflectând mediul cultural al patriarhilor din perioada secolelor 19 și 18 BC, vremuri în care aceștia s-au așezat pentru un timp chiar la nord de Mari. Nume ca Abram, Iacob, Haran, Nahor, Terah. Serug sau nume de grupări ca Habiru, Ben-Yamini, etc., sunt obișnuite în rapoartele amonte. De asemenea, nume ca Yawi-cl și Yavvi-addu, atestă familiaritatea numelui Yahweh în zonă. Obiceiuri patriarhale de genul căsătoriei cu o soră, a substituirii unei alte soții

10

geografic, vom urmări aceste aspecte în cadrul culturilor aparținând popoarelor din Cornul Fertil. Printre acestea vom aminti pe

sumerieni, akadieni, eblaiți, babilonieni, egipteni, canaaniti, hitiți, asirieni, fenicieni, sirieni, arabi și perși.

2. Vechiul Testament și cultura mesopotamiană

(a) Sumerienii. Raportul biblic al Genesei 1-11 se desfășoară în cadrul geografic al văii mesopotamiene, țara dintre Tigru și Eufrat. Veniți în această parte a lumii (Genesa 11, 2) în jurul anilor '3500 BC, ei au întemeiat o civilizație care a devenit temelia și matrița pentru imperiile succesive. Din această cultură a ieșit Avraam.

Sumerienii au fost un popor foarte inteligent și inventiv. Familia și cetatea-stat erau unitățile sociale de bază constituind un model neschimbat pentru popoarele semitice, milenii la rând... Una din contribuțiile lor cele mai de seamă a fost arta scrisului, care s-a dezvoltat dintr-o formă pictorială într-una cuneiformă foarte sofisticată, în principiu silabică. Acest sistem putea fi adaptat oricărei limbi și a fost utilizat de o serie de națiuni până în era noastră. Scrisul a dat naștere unei literaturi înfloritoare raportată și păstrată pe multe zeci de mii de tăblițe de lut. Forme literare ca poezie, proză, legi și scrisori, au format modelul pentru literatura semitică secol după secol.

Ca mijloc de comunicare și de păstrare a ideilor, scrierea sumeriană s-a infiltrat în cultura evreilor, devenind o dovadă a faptului că literatura biblică nu a necesitat perioade lungi de transmitere orală înainte ca să fie pusă în scris.

Literatura religioasă preocupată cu originea lumii și a omului a fost încă de timpuriu scrisă, și se aseamănă în multe privințe cu descrierile biblice despre creațiune și potop. Rapoartele legislative refritoare la lege și ordine, arată o preocupare primordială a sumerienilor, lucru reflectat de înalta prețuire a poporului evreu față de Torah, cu atât mai mult cu cât ei considerau Scripturile de origine și autoritate divină. Preocuparea de arte și meserii a fost păstrată cu interes în predilecția evreilor de a-și împodobi sanctuarul cu aur, argint și bronz. Roata olarului, vehiculele cu roți, arcada, domul și cisterna, au fost moșteniri sumeriene, păstrate și utilizate de evrei.

(b) Akkicienii. Preiau controlul în Sumeria prin anii 2350 BC. Capitala lor. Akkad, a devenit Babilonul de mai târziu. Ei au moștenit

zestrea scrierii cuneiforme sumeriene și au lăsat-o mai departe moștenire, pe mii de tăblițe de lut și salbe de piatră. Ei au răspândit cultura sumeriană prin aspirațiile lor imperiale, iar prin preocupările lor comerciale au oferit patriarhilor o rețea de drumuri și un context potrivit peregrinărilor lor.

Akkadienii au luat scrierile sumeriene referitoare la creațiune și potop, și extinzându-le cu imaginație le-au forjat în ceea ce s-a numit „Narațiunea creațiunii” și „Narațiunea potopului”. Avraam a emigrat din cultura akkadiană, dintr-un centru sumerian și țară îndoială a păstrat respectul pentru cuvântul scris.

10

Peninsula Sinai și din Canaan, atestă inventarea ei în această zonă și cel puțin urmașii patriarhilor au folosit-o cu mult profit.

În perioada cuceririlor, relația dintre israeliți și evrei a fost antagonistă pe plan militar, dar curând după aceea a devenit una de asimilare pe plan religios, în domeniul social, evreii au dorit să fie ca celelalte națiuni și au cerut un rege, așa cum aveau canaaniții. Pe plan comercial, relațiile cu Tirul și cu fenicienii au adus o prosperitate economică nemaiîntâlnită. De la fenicieni, Solomon a împrumutat nu numai cârmaci pentru corăbiile lui ci și meșteșugari și artizani în domeniul exploatarei și prelucrării metalelor, care și-au lăsat amprenta asupra construcției templului și a celorlalte clădiri publice din vremea sa.

Pe tărâm literar, se poate vorbi de o similaritate a gramaticii, a sintaxei și a paralelismului poetic, lucru care a favorizat înțelegerea sensului unor cuvinte și expresii vechi-testamentale dificile, precum și vechimea apreciabilă a unor poeme din Pentateuc și a unor Psalmi. Perioada monarhică și premonarhică au fost perioade de febrilă activitate literară în Israel, în care anale, psalmi și literatura înțelepciunii au fost create, cel mai probabil în forma scrierii alfabetice canaanite. Tot ceea ce au împrumutat de la canaaniți, evreii au adaptat la nevoile lor proprii.

(b) Hitiții. Probabil că cea mai importantă conexiune culturală cu evreii se găsește în domeniul tratatelor de suzeranitate, care stau la

baza legământului divin cu Israel, atât în formă cât și în vocabular. Câteva trăsături comune ale legămintelor din cele două culturi sunt: 1) identificarea celui care face legământul; 2) un rezumat al relațiilor precedente și prezente; 3) stipulări sau legi; 4) măsuri pentru depozitarea documentului legământului într-un sanctuar și citirea lui periodică; 5) o listă cu binecuvântări și blesteme. Lista zeităților martorie este omisă în legământul biblic, făcând prin aceasta teologia legământului distinctă, iar legile lui superioare din punct de vedere moral și spiritual. Putem spune deci, că relația israeliților cu hitiții a fost distantă și indirectă, chiar dacă în tradiția legămintelor aveau o moștenire comună.

(c) Fenicienii. Relații comerciale și politice elaborate între regatul de nord și acest popor, au condus la o infiltrare a culturii și religiei politeiste femeiene prin Izabela, iar prin fiica ei Atalia, baalismul a fost înscăunat și în Ierusalim.

(d) Filistenii. Veniți din Marea Egee în jurul anilor 1200 BC, și deținând monopolul fierului, filistenii au împrumutat Israelului o nouă formă de luptă, cea a campionilor (1 Sa 17). Deși continuu în luptă unii cu alții. În cele din urmă filistenii ajung mercenari în armata lui David și lasă ca moștenire numele lor țării, Palestina!

(e) Sirienii. Cunoscuți la început sub numele de aramei, sunt într-o luptă neconținută cu Israel. În special după scindarea regatului israelit, sprijină când o parte, când alta împotriva celeilalte, totdeauna spre propriul ei folos. Legăturile

10

pentru nașterea unui băiat, a vânzării dreptului de întăinăseut sau adopțiunii, precum și a legămintelor de natură religioasă și seculară, găsesc paralele grăitoare în literatura de la Mari și Nuzi.

(1) Asirienii. Apărând pe scena istoriei în secolul 9 BC, Asiria devine o amenințare expansionistă pentru Israel și Iuda. Reușind adesea să le învrăjbească, asirienii au tras foloase politice și teritoriale de pe urma celor două state surori. În locul israeliților deportați, asirienii colonizează diferite popoare din alte părți, care devin samaritenii de mai târziu. Religia asiriană a fost impusă și în Iuda prin

Ahaz, care a adus chiar pe fiul său jertfa în stilul practicii păgâne. După scăparea miraculoasă a Ierusalimului din timpul lui Ezechia. viziuni și practici politeiste au potopit regatul din sud, până acolo încât închinarea la Yahveh și la Baal era considerată în esență aceeași. Biblioteca lui Assurbanipal, cu peste 6.000 de texte, a păstrat pentru posteritate și variante babiloniene despre creațiune, potop și Ghilgameș.

(g) Perșii. Odată cu Cyrus, evreii s-au trezit într-o lume culturală cu totul nouă și favorabilă reabilitării naționale, politice și mai ales religioase. Ei au preluat de la perși sistemul monetar și din secolul 6 BC, monezile devin o proprietate obișnuită printre ei. Cartea Esterei descrie modul în care o tânără iudeică a devenit prințesă și a salvat în mod providențial viața multor evrei de la un masacru îngrozitor.

(h) Grecii. Influențează popoarele semite mai ales din punct de vedere comercial, încă din mileniul 3 BC, iar mai târziu prin intermediul filistenilor. Ceramica miceniană este o cheie în datarea epocii bronzului târziu în ruinele din Palestina. Ceramică grecească decorată în negru sau roșu a fost găsită în câteva locuri din Țara Sfântă. Stilul narativ din societatea homerică își găsește paralele în cartea Judecătorilor și în cărțile lui Samuel. În domeniul artelor, stilul aeolian și tehnicile decorative ale clădirilor regale din Ierusalim din perioada monarhică, par să fi fost transmise prin fenicieni. Același lucru poate fi spus și despre alfabet. Exilații din Babilonia și Persia au venit în contact cu artizani greci și influența lor artistică. Numele a trei instrumente muzicale din orchestra lui Nebucanețar, erau de origine greacă. Cu toate acestea, cel mai profund impact al grecilor a fost diseminarea limbii grecești, ca mediu lingvistic propice pentru scrierea și răspândirea Noului Testament.

3 – Vechiul Testament și cultura siro-canaanită

(a) Canaaniții. Peșterile de înmormântare pentru generații succesive atestă frecvența formulare biblică „adăugat la poporul său” (Gn 25, 8; 35, 29; 49, 33). Circumciziunea a fost practică pe scară largă de semiți și egipteni, dar la evrei ea a început să aibă o conotație specială în contextul legământului, începând cu evenimentul din

Genesa 17, 10 – 26. Scrierea alfabetică din

10

5. Impactul culturii înconjurătoare asupra proi etismului Israelian

Legământul, procesul judiciar și sistemul de mesager, erau mijlocul întreit prin care Cuvântul divin era înțeles și proclamat. Dinamica relațiilor dintre Dumnezeu, profet și națiune, funcționa practic pe aceleași coordonate. Conceptul legământului era inspirat din tratatele semitice, în speță hitite, de care s-a vorbit mai sus, cu conotații noi, ca amabilitate iubitoare, milă, dreptate și neprihănire. Ideea procesului judiciar – cu Dumnezeu ca judecător, profetul ca procuror, poporul inculpat, pronunțarea sentinței și executarea ei, blestemul, etc. – era comună la semiți și egipteni deopotrivă. Ceea ce era nou la israeliți, a fost speranța în pocăință și îndreptare. În ce privește conceptul de mesager practica uzuală a oricărei culturi orientale antice, cu înalta oficialitate de la curte ce supraveghea corespondența dintre rege și conducătorii străini, regi sateliți, oficialități regale, etc. – are similarități referitoare la modul de întocmire, formulare și vestire, în lucrările profeților, începând din vremea lui Moise și în special în profețiile lui Isaia, Ieremia și Ezechiel.

Cele trei căi au fost utilizate în Vechiul Testament pentru a transmite israeliților autoritatea lui Dumnezeu, seriozitatea rebeliunii lor, și marile beneficii ale ascultării de El. O înțelegere a prezenței și structurii acestor aspecte în mesajul profeților ajută la o mai bună înțelegere a soliei acestora.

6. Concluzii

(a) Pe fondul mai larg al culturilor înconjurătoare, evreii erau foarte asemănători celorlalte popoare în ceea ce privește locuințele, hrana, îmbrăcămintea, comerțul, agricultura, meseriile, uneltele, armele, limba, scrierea și în multe alte aspecte. În schimb, în domeniul teologiei și moralei, deși sub presiunea ademenitoare și puternică a idolatriei, evreii erau fundamental diferiți de vecinii lor și au reușit să-și păstreze distinctivitatea, cel puțin o rămășiță, din care Dumnezeu a putut să-și construiască un „cap de pod” într-o lume a sincretismului.

(b) Dumnezeu a folosit aspecte selectate ale culturilor antice, ca mijloace de comunicare cu poporul Său și pentru a-i țese laolaltă. Structurile legislative, sociale sau religioase împrumutate din culturile vecine, au fost dezbrăcate de aspectele lor politeiste. De exemplu, legământul, a fost lipsit de lista zeităților martore; locul de închinare a fost frustrat de idoli; preoții și profeții au fost opriți de a se angaja în vrăjitorie; jertfele au fost despuiate de magie, iar regele de identificarea cu zeitatea. În locul concepției și practicilor politeiste. Dumnezeu a așezat în cadrul acestor structuri adevărul despre Sine, ca singurul și adevăratul Dumnezeu, Creator, Suveran. Judecător și Mântuitor. Semnele și simbolurile au primit o funcție didactică, așa încât poporul Său să poată învăța

62

cu Israel sunt de natură militară și comercială, însă destul de limitate. Ele se concentrează în special în jurul luptei pentru controlul asupra rutelor comerciale transiordaniene. Hazael, Naaman și Benhadad, au de a face cu Elisei, fie pentru ungere, fie pentru vindecare.

(1) Ambii. Aparent legăturile lor cu Israel erau de natură comercială, împărăteasa din Seba venea tot dintre ei.

(g) Moabiții. Înruși cu Israel prin Lot, adesea în luptă unii cu alții, moabiții au oferit personaje ca Rut și au adăpostit pe vremuri familia lui David în timpul furiei lui Saul. Piatra Moabită din secolul 9 BC are o inscripție într-un dialect apropiat de limba ebraică, și constituie unul din cele mai timpurii mărturii extrabiblice despre numele divin Yahveh.

4. Vechiul Testament și cultura egipteană

(a) Schimbul cultural dintre evrei și egipteni, pe vremea șederii fiilor lui Iacov în Egipt, a avut atât aspecte pozitive cât și negative. Un antagonism înverșunat s-a creat între cele două etnii din cauza statutului social, stăpâni și sclavi, precum și din cauza caracterului religios, politeism – monoteism. Acest antagonism a dat naștere unui conflict în care evreii au pus sub semnul întrebării validitatea religiei egiptene și au câștigat. În schimb ei au învățat în Egipt multe meserii

ca grădinăritul, tehnica producerii îmbrăcăminții și a tăbăcitului, arta lucrării în lemn și în metal.

(b) Moise a fost educat în școli egiptene și s-a familiarizat cu scrierea, literatura, arta administrației, a războiului și a preoției. De fapt chiar numele lui Moise este de origine egipteană, la fel al lui Aaron, Miriam, Țineas, nume de leviți, etc. De asemenea, mulți termeni semitici au fost preluați de limba egipteană. Lirica în formă de paralelism și muzica vocală însoțită de acompaniament muzical cu harfa, cu cornul, cu tobele și cu țambalul, erau obișnuite în Egipt.

(c) David s-a inspirat din cultura egipteană în ceea ce privește organizarea administrativă și liturgică. Solomon a adus zestrea egipteană în propria lui casă, printr-una din soțiile lui, fiică de faraon. Odată cu scindarea regatului, relațiile israelo-egiptene au început sub auspicii nefavorabile și au continuat cu intermitență în același fel. Cu ocazia exilului, diaspora iudaică s-a extins și în Egipt, prin formarea unor colonii puternice ca cele din Alexandria, Elefantina, etc. Acestea au fost influențate considerabil de cultura egipteană. Putem spune în concluzie, că relația dintre Israel și Egipt a fost antagonistă din punct de vedere religios, dar pozitivă din punct de vedere tehnologic.

10

(c) Iulius Wellhausen a turnat religia Vechiului Testament în tiparele gândirii evoluționiste hegeliene, negând că Torah a fost punctul de plecare al istoriei israelite ca obște a credinței. În concepția lui, iudaismul nu este altceva decât o sinteză a credinței anteprofetice israelite (teza) și reacția profetică la aceasta (antiteză), religia evoluând gradat de la etapa primară (populară) la cea profetică și apoi preoțească. Această succesiune a debutat cu începuturile naturaliste comune tuturor religiilor primare, caracterizate prin animism, totemism, tabu, polidemonism și închinare ancestrală, forme demonstrabile în opinia lui Wellhausen atât în perioada patriarhală cât și în cea premonarhică. De aceea, religia Vechiului Testament a fost privită ca evoluând de la mono! a în ic (închinare la un zeu dintre mai mulți disponibili) la henoteism (credința într-un singur zeu, iară a nega existența altora) iar exilul a produs monoteismul prin purificarea

credinței de idolatrie. Profeții au constituit punctul culminant în ridicarea acestui edificiu, în timp ce semnificația Sinaiului și a celorlalte evenimente proeminente a fost pur și simplu trecută cu vederea. Așadar, religia patriarhală a fost privită doar cu puțin mai mult ca o brută superstiție.

(d) Reacții la ipoteza de mai sus au fost formulate de către o serie de teologi, ca Hugo Winckler, promotor al teoriei panbabiloniené sau ca Friedrich Delilzsch. care admite de asemenea că elemente importante ale religiei evreilor provin de la babilonieni, dar sugerează că studiul religiei vechi testamentale trebuie abordat într-un context mult mai larg al culturii Orientului Apropiat antic. Deși nu au reușit să ajungă prea departe de Wellhausen în explicarea religiei Vechiului Testament, Hermann Gunkel, Gressemann. Rudolph Kittel. Ernst Sellin, și alții, s-au opus teoriei evoluționiste a religiei ebraice. Alții însă au fost mai radicali în această privință, ca de exemplu Paul Volz, care a susținut că monoteismul era deja bine conturat prin lucrarea lui Moise, sau ca Reischle și Ciernen, care au sugerat că în religia ebraică există elemente distinctive, unice, nemaîntâlnite în alte religii antice.

3. Studii recente în domeniu

(a) Textele din Ras Shamra. În 1929/30 cazmaua arheologului a scos la iveală o mulțime de scrieri în limba huriană și canaanită veche, similară cu limba ebraică antică. Numele lui Dumnezeu în mediul siro-canaanit era El. numele consoartei lui. Așezah. iar fiul lor, Baal. era zeul furtunii și al ploii. Conform informațiilor de pe tăblițele de la Ras Shamra, religia canaanită era caracterizată de cultul fertilității, cu prostiruire rituală pentru asigurarea productivității pământului, animalelor și oamenilor. Anat, Așeza și As tarte erau pe de o parte zeițele promotoare ale fecundității, dar pe de altă parte, trăsăturile lor războinice erau considerate deopotrivă importante. Locuri înalte, altare punct de vedere pe baza căruia toate popoarele antice au preluat concepte babiloniene despre origini și religie în general.

10

(c) Istoria acțiunilor salvatoare ale lui Dumnezeu în interesul poporului Său, a fost comemorată în sărbători, poeme, narațiuni,

maxime, și în rațiunea de a exista a legii și a ritualului. Totalitatea adaptărilor și inovațiilor raportate în Vechiul Testament, sunt intenționate să expună vanitatea și falimentaritatea idolatriei și să pună temelii solide pentru formarea unui popor ales și răscumpărat. Ținta acestora era să pregătească un neam sfânt pentru venirea lui Mesia.

11. RELIGIA VECHIULUI TESTAMENT

1. Introducere

(a) Cursul de față își propune să abordeze religia Vechiului Testament din perspectiva opiniei teologice contemporane. Investigarea reprezintă puncte de vedere susținute de diferite școli de cercetare. Studiul conține sugestii de mare valoare privind dezvoltarea activității religioase pe parcursul tulburătoarei istorii a poporului ales.

(b) în acest sens, vom urmări încercările care s-au făcut în vederea înțelegerii și explicării fenomenului religios israelit. Poziția criticii istorice liberale este respinsă în diferite forme, fiecare dintre ele cuprinzând elemente noi. care ajută în lăna la formarea unei concepții proprii despre subiectul în discuție. Pentru cei care prețuiesc Vechiul Testament ca document al revelației divine scrise, imaginea religiei lui Israel în contextul religiilor vremii, este nu numai clară ci și distinctă.

2. Ipoteza evoluționistă

(a) Această poziție consideră că religia Vechiului Testament a debutat odată cu Moise la Sinai și a fost influențată în decursul veacurilor de o mulțime de factori, majoritatea lor fiind de origine adversă, păgână. Ea a fost caracterizată de declin și purificată în captivitate, pentru ca modelul teocratic să fie adoptat din nou după aceea într-o măsură mai mare sau mai mică.

(b) Metoda criticii istorice aplicată religiei vechi testamentale a condus la o viziune naturalistă, iară loc pentru o putere supranaturală în istorie, iar religia a fost privită ca o manifestare culturală omenească legitimă, cu origini, etape de dezvoltare, influențe înconjurătoare, etc.

Pe baza studiului lui R.K. Harrison, Introduction to the Old Testament, p. 349 – 414.

Deși Kaufmann face progrese considerabile în descrierea religiei Vechiului Testament, el rămâne parțial tributar teoriei liberale, dând foarte puțină atenție informațiilor de natură arheologică. Cu toate acestea, strădania lui de a interpreta simbolurile religiei ebraice mai degrabă din interior (adică pe baza dovezilor interioare) decât în lumina modelelor și paralelelor lor păgâne, este nu numai legitimă ci și lăudabilă.

4. Istoria religiei Vechiului Testament

(a) Religia patriarhilor. Avraam este privit ca strămoș al acelei națiuni care era destinată să fie monoteistă. Religia strămoșilor credinței ebraice era caracterizată de o relație personală cu Divinitatea, asigurarea purtării de grijă și opțiunea unică de a asculta, atâta timp cât doreau să rămână în legământ, al cărui semn de recunoaștere era circumciziunea. Patriarhii sunt zugrăviți ca recipienți ai revelației divine, iar nume de urmași și de locuri comemorau gratitudinea acestora. Închinarea lor era caracterizată de jertfe și rugăciune, iar Dumnezeu conducătorului de trib era zeul întregii familii, fiind în mod special Tatăl și Fratele închinătorului.

Tradițiile care stau la baza atitudinii religioase a patriarhilor sunt foarte vechi. Ele implică un simț al legăturii personale cu Dumnezeu, conștiența că o ascultare implicită este necesară păstrării relației și o măsură de discernământ spiritual care-i tăcea capabili să-și însușească natura și semnificația făgăduințelor divine. În opinia lui Harrison, religia patriarhilor ar fi cel mai bine descrisă prin termenul de monolatrie.¹

(b) Religia lui Moise De numele lui se leagă originea monoteismului istoric. Caracteristic acestuia este revelarea numelui Yahweli. La semiți, numele exprima funcțiunile și personalitatea cuiva. Deși Yahweh este identificat cu Dumnezeu patriarhilor. El descoperă un cadru ideologic mult mai larg.

În acest sens, legământul devine o extindere logică a personalității revelate a lui Dumnezeu, încorporând pe Israel în planurile divine și echipându-l cu un simț al alegerii și misiunii. Relația

personală dintre Dumnezeu și poporul Său este astfel inerentă în Numele lui Yahweh și ridicată la rangul de caracteristică de natură contractuală a religiei ebraice. Legământul atrăgea pe Israel în sfera mărețelor acte divine, dându-i o viziune a perspectivei și destinului în istorie, concept unic printre națiunile Orientului Apropiat antic. El descopere de asemenea Divinitatea ca o Ființă morală și etică supremă, binevoitoare față de poporul Său ascultător, totuși geloasă și plină de mânie când principiile legământului sunt amenințate de apostazie. Ca zeități neprihănită, Yahweh îndruma activitatea socială și spirituală a poporului Său, cerând ca viața de comunitate să fie guvernată de conceptele dinamice ale echității și moralității întruchipate în legea Sa.

1 Harrison, introduction. 399.

10

pentru sacrificii de animale și uneori oameni, stâlpi închinați lui Baal sau Astartei, idoli ai casei, preoție, credința în Sheol (sau Hades), înmormântarea împreună cu familia și alte aspecte cultice, constituie paralele inestimabile pentru înțelegerea religiei lui Israel.

(b) Textele Ugaritice au adus mai multă lumină privind natura zeului El. S-a descoperit că practicile cultului canaanit au avut un caracter brutal, orgiastic și polileistic. În ciuda acestui fapt, religia canaanită nu au exercitat o influență asupra religiei ebraice din pustie. Ca urmare, în Vechiul Testament nu avem de a face cu mitologie!, ci doar cu împrumuturi de natură poetică și literară.

Ideea întronării și a reînvierii ciclice a naturii, preluată de la mesopotamieni, este negată pe baza textelor ugaritice, având în vedere că aceasta nu corespunde naturii distinctive a sărbătorilor ebraice în care sunt celebrate acțiunile mântuitoare ale lui Dumnezeu. Doar legământul este reînnoit periodic, iar ceremonia reînnoirii nu are nimic de a face cu moartea și învierea rituală din festivalurile vegetației și întronării anuale. De aceea, se poate afirma că sărbătorile vechi-testamentale nu au adoptat modelul oriental antic de rituri confesionale și de purificare, urmate de ceremonii ale bucuriei, deoarece ele diferă atât în origine cât și în scop și în natură. Dacă în

Mesopotamia și Ugarit, ritualurile ciclice urmăreau onorarea zeilor pentru ca aceștia să reverse fertilitatea asupra anului, la evrei sărbătorile celebrau bunătatea divină și purtarea de grijă deja experimentate. Dacă în ritualurile cultice păgâne apropierea de zeitate era superstițioasă, cu scopul implorării ajutorului în nevoi, sau obținerii unor favoruri, la evrei închinarea avea drept scop mulțumirea pentru faptul că Dumnezeu este responsabil și a oferit deja darurile Sale.

(c) W.F. Albright a adus multă clarificare în domeniul înțelegerii religiei Vechiului Testament. El susține că diferitele zeități nu sunt altceva decât o reflectare a unei puteri unice, fapt care condeie la un fel de monoteism, într-un fel sau altul. El acordă mai multă originalitate lui Moise și de asemenea mai multă istoricitate Vechiului Testament în general și narațiunilor despre patriarhi în special.

(d) Yehezkel Kaufmann. Între 1937 și 1956, publică Religia lui Israel de la origini până la exilul babilonian, o lucrare în 8 volume. El așază monoteismul mozaic la kilometrul zero al culturii ebraice. Ca urmare, Israelul avea o înaltă concepție despre divinitate și conștiința misiunii a fost nutrită de legământul sinailic, ceea ce a constituit un stimul puternic la unitate în timpul lui Iosua.

El vede istoria Israelului în patru etape: 1) Generația lui Moise și Iosua, neidolatră; 2) Interludiu idolatru în vremea judecătorilor; 3) Loialitate față de Dumnezeu în timpul monarhiei timpurii și 4) Al doilea interludiu de sincretism, începând cu Solomon și culminând cu exilul.

10

Deși Kaufmann face progrese considerabile în descrierea religiei Vechiului Testament, el rămâne parțial tributar teoriei liberale, dând foarte puțină atenție informațiilor de natură arheologică. Cu toate acestea, strădania lui de a interpreta simbolurile religiei ebraice mai degrabă din interior (adică pe baza dovezilor interioare) decât în lumina modelelor și paralelelor lor păgâne, este nu numai legitimă ci și lăudabilă.

4. Istoria religiei Vechiului Testament

(a) Religia patriarhilor. Avraam este privit ca strămoș al acelei națiuni care era destinată să fie monoteistă. Religia strămoșilor credinței ebraice era caracterizată de o relație personală cu Divinitatea, asigurarea purtării de grijă și opțiunea unică de a asculta, atâta timp cât doreau să rămână în legământ, al cărui semn de recunoaștere era circumeiziunea. Patriarhii sunt zugrăviți ca recipienți ai revelației divine, iar nume de urmași și de locuri comemorau gratitudinea acestora. Închinarea lor era caracterizată de jertfe și rugăciune, iar Dumnezeu conducătorului de trib era zeul întregii familii, fiind în mod special Tatăl și Fratele închinătorului.

Tradițiile care stau la baza atitudinii religioase a patriarhilor sunt foarte vechi. Ele implică un simț al legăturii personale cu Dumnezeu, conștiința că o ascultare implicită este necesară păstrării relației și o măsură de discernământ spiritual care-i tăcea capabili să-și însușească natura și semnificația

A.

făgăduințelor divine. În opinia lui Harrison, religia patriarhilor ar fi cel mai bine descrisă prin termenul de monolatrie.¹

(b) Religia lui Moise De numele lui se leagă originea monoteismului istoric. Caracteristic acestuia este revelarea numelui Yahweli. La semiți, numele exprima funcțiunile și personalitatea cuiva. Deși Yahweh este identificat cu Dumnezeu patriarhilor, El descoperă un cadru ideologic mult mai larg.

În acest sens, legământul devine o extindere logică a personalității revelate a lui Dumnezeu, încorporând pe Israel în planurile divine și echipându-l cu un simț al alegerii și misiunii. Relația personală dintre Dumnezeu și poporul Său este astfel inerentă în Numele lui Yahweh și ridicată la rangul de caracteristică de natură contractuală a religiei ebraice. Legământul atrăgea pe Israel în sfera mărețelor acte divine, dându-i o viziune a perspectivei și destinului în istorie, concept unic printre națiunile Orientului Apropiat antic. El descopere de asemenea Divinitatea ca o Ființă morală și etică supremă, binevoitoare față de poporul Său ascultător, totuși geloasă și plină de mânie când principiile legământului sunt amenințate de

apostazie. Ca zeitate neprihănită, Yahweh îndruma activitatea socială și spirituală a poporului Său, cerând ca viața de comunitate să fie guvernată de conceptele dinamice ale echității și moralității întruchipate în legea Sa.

1 Harrison, Introduction, 399.

10

În lumina prevederilor călcale ale legământului, Ieremia a atacat frontal superstițiile religioase ale poporului, care se cramponau orbește de templu și de dinastia lui David, pregătind astfel națiunea pentru supraviețuirea din exil prin purificare și prin noul legământ. Religia fără sacrificii și intoleranța religioasă a monoteismului lui Ezechiel, au modelat în continuare credința rămășiței și au echipat-o cu un ritual în care mărturisirea păcatelor, rugăciunea, citirea legii și interpretarea ei, erau esențiale.

Odată cu întoarcerea din captivitate și construirea celui de-al doilea templu, iudaismul propriu-zis se găsește în plină dezvoltare. Voința divină este proclamată prin preoție. Lupta pentru supraviețuire se dă acum pe frontul elenizării în masă. Atenția îngrijită față de cerințele ritualului în închinare, sunt privite acum ca o măsură de siguranță contra infiltrațiilor păgâne, și nu ca un substitut pentru atitudinea morală și spirituală potrivită.

Iudaismul se caracterizează printr-o strictă păzire a legii. Alături de aceasta s-a dezvoltat un sistem de rânduieli menite să asigure aplicarea și împlinirea legii, care cu timpul a primit o autoritate comparabilă cu legea însăși, în timp ce activitățile rituale nu și-au pierdut niciodată proeminența în perioada postexilică, accentul în activitatea religioasă s-a deplasat tot mai mult în direcția Scripturilor, iudaismul devenind religia Cărții, religie în care cea mai înaltă măsură de virtute consta în studiul și păzirea legii scrise.

5. Concluzii

(a) Ideea evoluției necesită o abordare a subiectului în termenii unei serii ascendente de valori, ori acest lucru nu se potrivește în dreptul religiei vechi-testamentale. Produsul final al unei asemenea dezvoltări, adică monoteismul etic al profeților, se găsește deja în

formă incipientă și implicită în credința patriarhilor.

(b) o interpretare dinamică a istoriei, arată că poporul trebuia să-și reconsidere mereu poziția față de relația legământului cu Dumnezeu, datorită mărețelor Lui acțiuni salvatoare în favoarea lor. Însă acest punct de vedere nu poate fi cuprins într-o singură metaforă, ca cea a dezvoltării sau evoluției. Istoria este mult mai complexă și dinamică pentru a putea fi comprimată într-un tipar inflexibil.

(e) Etapele inițiale ale religiei ebraice s-au dezvoltat în cadrul unor civilizații orientale foarte sofisticate și emancipate. Religia lui Israel a luat ființă printre religii teistice dezvoltate, nicidecum primitive, caracterizate de animism, totemism, politeism, etc.

(d) Din perspectivă divină, religia Vechiului Testament ar putea fi numită pe drept cuvânt religia care vine de la Dumnezeu. În ce privește însă răspunsul omului, sau măsura în care această religie a condus înapoi la

10

(c) Tabernacolul și influențele canaanite. Existența cortului din pustie este justificabilă pe baza documentelor extrabiblice, care atestă prezența unor construcții de temple și structuri portabile pentru zeități în mediul înconjurător. De asemenea, ideea preoției este obișnuită la popoarele învecinate. Influențe egiptene se pot trasa mai ales în domeniul artei și al măiestriei execuției tabernacolului. Mai târziu, elemente feniciene și mixte sunt prezente pe scară largă la construirea templului.¹

(d) Sistemul sacrifici al are rădăcini puternice în religia patriarhilor dar se dezvoltă într-un sistem complex și detaliat odată cu construirea cortului. Ritualul în sine era doar prefigurativ și constituia umbra lucrurilor mai bune și cerești, care aveau să vină.

(e) Religia în timpul monarhiei a fost caracterizată de infiltrarea pe scară largă a idolatriei canaanite. Acest lucru era adevărat și cu privire la perioada judecătorilor, care însă a fost urmată de o reînviere a credințioșiei și devoțiunii în timpul lui Saul. David și în prima parte a domniei lui Solomon.

O eră nouă începe sub David, înrădăcinată în loialitate față de

legământ, templul și serviciile lui fiind trăsătura ei dominantă. Muzica și psaltirea erau la ele acasă în această vreme, deoarece mediul înconjurător era deja format în acest sens, locuitorii Palestinei fiind renumiți pentru instrumentele lor muzicale, 2 în timp ce la alte popoare, printre oficialitățile regale este prezent și un slujbaş cu lira.

Prin Ieroboam se deschide încă odată în istoria religiei lui Israel o ușă oficială idolatriei. Aceasta a dat naștere unui sincretism între cultul lui Yahweh și cel al lui Baal, constituind o amenințare teribilă la adresa existenței distinctivă a poporului ales. Pe măsură ce memoria legământului sinaitic și a implicațiilor acestuia a fost diminuată, practicile cultului degradant al lui Baal au făcut o impresie tot mai puternică asupra poporului, pervertind dreptatea și rezultând într-un potop de inechități sociale, până când societatea israelită s-a dezintegrat cu totul.

(1) Profeții și iudaismul târziu. În timp ce Regatul de Nord a dispărut de pe scena istoriei, Regatul lui Iuda a continuat să oscileze între atracțiile ispititoare ale idolatriei și chemarea la reformă. În acest timp, ridicarea profeților scriitori a marcat o resurgență a credinței legământului și a adus o nouă vitalitate doctrinelor religioase întemeiate pe vechile pietre de hotar ale Torei.

Lawrence T. Geraty, „The Jerusalem Temple of the Hebrew Bible în Its Ancient Near Eastern Context” în A.V. Wallenkampf, The Sanctuary and the Atonement, Washington D. C.: Review and Herald, p. 37 – 65.

Pictura murală din mormântul de la Beni Hasan, prezintă printre uneltele indispensabile ale vizitatorilor asiatici în Egipt și o harfă.

10

În lumina prevederilor călcâie ale legământului, Ieremia a atacat frontal superstițiile religioase ale poporului, care se cramponau orbește de templu și de dinastia lui David, pregătind astfel națiunea pentru supraviețuirea din exil prin purificare și prin noul legământ. Religia iară sacrificii și intoleranța religioasă a monoteismului lui Ezechiel, au modelat în continuare credința rămășiței și au echipat-o

cu un ritual în care mărturisirea păcatelor, rugăciunea, citirea legii și interpretarea ei, erau esențiale.

Odată cu întoarcerea din captivitate și construirea celui de-al doilea templu, iudaismul propriu-zis se găsește în plină dezvoltare. Voința divină este proclamată prin preoție. Lupta pentru supraviețuire se dă acum pe frontul elenizării în masă. Atenția îngrijită față de cerințele ritualului în închinare, sunt privite acum ca o măsură de siguranță contra infiltrațiilor păgâne, și nu ca un substitut pentru atitudinea morală și spirituală potrivită.

Iudaismul se caracterizează printr-o strictă păzire a legii. Alături de aceasta s-a dezvoltat un sistem de rânduieli menite să asigure aplicarea și împlinirea legii, care cu timpul a primit o autoritate comparabilă cu legea însăși, în timp ce activitățile rituale nu și-au pierdut niciodată proeminența în perioada postexilică, accentul în activitatea religioasă s-a deplasat tot mai mult în direcția Scripturilor, iudaismul devenind religia Cărții, religie în care cea mai înaltă măsură de virtute consta în studiul și păzirea legii scrise.

5. Concluzii

(a) Ideea evoluției necesită o abordare a subiectului în termenii unei serii ascendente de valori, ori acest lucru nu se potrivește în dreptul religiei vechi-testamentale. Produsul final al unei asemenea dezvoltări, adică monoteismul etic al profeților, se găsește deja în formă incipientă și implicită în credința patriarhilor.

(b) o interpretare dinamică a istoriei, arată că poporul trebuia să-și reconsidere mereu poziția față de relația legământului cu Dumnezeu, datorită mărețelor Lui acțiuni salvatoare în favoarea lor. Însă acest punct de vedere nu poate fi cuprins într-o singură metaforă, ca cea a dezvoltării sau evoluției. Istoria este mult mai complexă și dinamică pentru a putea fi comprimată într-un tipar inflexibil.

(c) Etapele inițiale ale religiei ebraice s-au dezvoltat în cadrul unor civilizații orientale foarte sofisticate și emancipate. Religia lui Israel a luat ființă printre religii teistice dezvoltate, nicidecum primitive, caracterizate de animism, totemism, politeism, etc.

(d) Din perspectivă divină, religia Vechiului Testament ar putea

fi numită pe drept cuvânt religia care vine de la Dumnezeu. În ce privește însă răspunsul omului, sau măsura în care această religie a condus înapoi la

10

(c) Apocrifele în opinia cercurilor iudaice și creștine.

Sinagoga a considerat lucrările de mai sus apocrife, iar unele pretind ele însele că sunt neinspirate (Prologul Ecclesiasticului, 2 Macabei 2.27; 15, 38). Ele nu sunt citate în mod direct nici de Iisus și nici de apostoli. Au fost recomandate însă să fie citite pentru edificare, sau să fie studiate de catiheți în Biserica Creștină primară. Apocrifele apar pentru prima dată în LXX și au fost citate de unii părinți bisericești din Babilon care aveau LXX ca Biblie a lor.

În zilele noastre mai există confuzie pentru Protestanți și Catolici cu privire la ceea ce înseamnă apocrife: Protestanții recunosc doar 39 de cărți ale Vechiului Testament ca autoritative, restul sunt privite apocrife; Catolicii numesc cele 39 de cărți vechitestamentale protocanonice, cele apocrife deuterocanonice și doar 1 Ezra, 2 Ezra și Rugăciunea lui Manase drept apocrife. Biserica Ortodoxă în schimb are cel mai lung canon, prin faptul că adaugă la toate acestea Psalmul 151 și 3 Macabei.

(d) Există și apocrife ale Noului Testament, zeci de evanghelii, fapte, epistole și apocalipse, produse în primele secole ale erei creștine, în competiție cu documentele nou-testamentale autentice. În schimb, nicio biserică nu le consideră canonice.

2. O recenzie a apocrifelor

(a) Prima carie a lui Ezra descrie marele Paște din timpul lui Iosua, pe baza materialelor din 2 Cronici 35, 1 – 36, 21; Ezra și Neemia 7, 73 – 8, 13. Ea interpolează o povestire a trei tineri din garda de la curtea lui Darius, referitoare la un concurs pe tema „care este cel mai puternic lucru din lume”. Se dau trei răspunsuri: vinul, împăratul și femeia. În cele din urmă vine al patrulea răspuns care susține că cel mai puternic dintre toate este adevărul: Magna est veritas. el praevalet. În acest context, Darius răsplătește pe Zorobabel, cel care a dat ultimul răspuns, autorizându-l să rezidească templul. Cartea putea

fi compilată în prejama secolului 1 BC, deoarece a fost folosită deja de Josephus în secolul 1 AD.

(b) A doua carte a lui Ezra este o apocalipsă conținând o serie de șapte revelații explicate de Îngerul Uriel cu privire la câteva din marile taine morale ale lumii. A fost scrisă în secolul 1 AD și reflectă disperarea și consternarea iudeilor după distrugerea Ierusalimului (70 AD). Denunțarea Romei (sub simbolul Babilonului), deplângerea celor întâmplătoare poporului, ca și lupta cu problemele theodiceii – împăcarea dreptății, înțelepciunii, puterii și bunătății divine cu multele rele care împresoară omenirea, reprezintă alte teme majore ale scrierii. Deși cartea este în general pesimistă, autorul reușește să se ridice deasupra focurilor adversității, la un înalt nivel spiritual.

10

Dumnezeu, au fost întotdeauna dificultăți privind întoarcerea la EL. Deși putem vorbi de o dezvoltare a fenomenului religios în termenii revelației progresive, de la simplu la complex, de la general la particular și de la clar la mai clar, pe plan experimental s-ar potrivi mai bine termenul de involuție, idealul înalt și sfânt al lui Dumnezeu a fost umbrat și întunecat pe parcursul istoriei de neascultare, idolatrie, superstiții, legalism, egoism, materialism, etc.

(e) Cea mai justă descriere a religiei Vechiului Testament trebuie să cuprindă conceptul împreunei umblări. Aceasta a fost de fapt religia lui Abel, a lui Enoh, a lui Noe, a lui Avraam, a lui Israel, a lui David, a lui Osea, a lui Daniel, a lui Ioan Botezătorul, a lui Pavel și a lui Iisus Hristos. Religia Vechiului Testament a fost religia împreunei umblări și a fost bună. Religia Noului Testament nu se deosebește în esență de aceasta, deoarece termenii chemării rămân neschimbați: „Vino după Mine”.

12. APOCRIFELE ȘI PSEUDOEPIGRAFELE

1. Apocrifele

(a) Etimologia și semnificația termenului.

„Apocrif” vine din grecescul apokryfon și are sensul de „ascuns”. El este folosit pentru desemnarea unor cărți în mai multe sensuri: (1) fie că acestea sunt prea esoterice, misterioase, profunde și accesibile

doar pentru inițiați; (2) fie în sensul că erau chestionabile, neautentice sau eretice; (3) sau cele din afara canonului ebraic (Josephus); (4) ori în sens modern: colecția de 15 cărți, sau părți din ele, neincluse în Biblia masoretică ebraică și scrise între secolele 2 BC – 1 AD (Jeronim); (5) termenul are și un sens „local” (lectorul va da explicația de rigoare).

(b) Titlurile.

Prima carte a lui Ezra; A doua cartea lui Ezra; Iudita; Tobit; Adăugiri la cartea Esterei; Înțelepciunea lui Solomon; Ecclesiasticul – sau Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah; Baruc; Scrisorile lui Ieremia; Rugăciunea lui Zaharia și Cântarea celor trei tineri; Susana; Bel și Dragonul; Rugăciunea lui Manase; Prima carte a Macabeilor; A doua carte a Macabeilor.

Pe baza articolului lui Bruce Metzger, „The Apocrypha and Pseudoepigrapha” Expositor’s Bible Commentary, 1: 161 – 175 și alte lucrări.

10

În carte prin Stephen Langton (moare în 1228 AD). care împărțind cartea în capitole a numerotat totul întruna, deși la Jeronim ele erau adiționale, fiind indicat locul fiecăreia.

(I) Înțelepciunea lui Solomon se adresează diversilor cititori printre care și iudeilor apostaziați și neamurilor. Cartea promite răsplată și nemurire celui neprihănit și avertizează pe cel rău de judecată. „Solomon” laudă înțelepciunea, descriind natura și lucrările ei. El ilustrează călăuzirea înțelepciunii în viața poporului lui Dumnezeu de la Adain până la Moise și evocă judecățile divine asupra egiptenilor și canaanitilor. Totodată, el explică originea vanității și a idolatriei, contrastând plăgile asupra Egiptului cu acțiunea de amabilitate a lui Dumnezeu față de poporul Său. Încheierea cărții este abruptă, fără concluzii sau punct culminant.

Deși doctrinele cărții sunt inspirate din Vechiul Testament, printre ele se află strecurate și învățături de genul nemuririi inerente și a înălțării la cer imediat după moarte, idei împrumutate din filosofia platonice și stoică, străine atât de Vechiul cât și de Noul Testament.

(g) Ecclesiasticul este cea mai lungă și cea mai presus estimată dintre apocrife. Autorul este Iosua (în greacă, Iesus), un iudeu care conduce o școală pentru tineri la Ierusalim, și care este îmbibat de dragoste față de legile Vechiului Testament, preoție, închinare și templu. În 130 BC acesta și-a adunat materialele în două cărți, fiecare începând cu un elogiu adus înțelepciunii. Ele conțin numeroase maxime, în jur de 1600 de perechi, multe dintre ele așezate pe subiecte: căsătorie, sărăcie, bogăție, negustori, medici, lege, obiceiuri religioase și sociale ale timpului, etc. Încheierea (cap. 51), este în forma unui apendice care adresează mulțumire la adresa lui Dumnezeu și face apel la cei neînvingători să primească înțelepciunea.

(h) Baruc a fost scrisă în Babilon de fiul lui Neraia, însoțitorul lui Ieremia (În 32.12; 36.4). Lucrare comună a doi sau trei autori din perioada secolului 1 BC și 70 AD, cartea este un mozaic de propoziții extrase din Ieremia, Daniel, Isaia și Iov. Ea conține o rugăciune care imploră iertarea divină pe baza mărturisirii vinei; un poem lăudând înțelepciunea dată în mod exclusiv lui Israel; și un poem de mângâiere și restaurare în care Ierusalimul personificat vorbește exilaților promițând salvarea lui Israel și ruina Babilonului.

(I) Scrisorile lui Ieremia conțin o copie a scrierilor lui Ieremia către exilații lui Iuda, deportați în Babilon, avertizându-i de lunga captivitate (7 generații) și reamintind mereu vanitatea idolatriei. Inspirat din Ieremia 29, stilul este declamator și înfiorat, fără legătură logică în succesiunea afirmațiilor. Lucrarea datează din secolul 1 BC și a fost găsită și la Qumran.

10

(c) Tobit este o combinație de povestire captivantă, pietate iudaică și învățătură morală sănătoasă. Tobit, din tribul lui Neftali, este exilat în Ninive, unde continuă zelos păstrarea legii lui Moise. Devenind orb datorită faptului că îngropase corpurile iudeilor executați de Sanherib. este așa de deprimat încât se roagă pentru luarea vieții. În același timp, o rudenie de-a lui Tobit, Sara din Ecbatana, Media, se roagă să fie lăsată să moară din cauză că a fost rănită de Asmodeus, o iubitoare de demoni, care și-a ucis șapte bărbați

înainte ca relația căsătoriei să poată fi consumată. Dumnezeu i-a ascultat pe amândoi și a trimis pe Îngerul Rafael să-i ajute.

Tobit a trimis pe fiul său Tobia, la Gabael din Regia (în Media), să aducă banii pe care i-a dat împrumut acestuia: 10 talanți de argint. Însoțit de Azaria (Rafael deghizat), acesta recuperează banii și se căsătorește cu Sara, derutând pe Asmodeus prin arderea ficatului și inimii unui pește pe care Azaria a sugerat anterior să-l pescuiască din Tigrul. Întorcându-se acasă la îndrumarea îngerului, unge ochii tatălui său cu fierea peștelui și acesta își primește vederea. După ce dă sfat bun familiei, Rafael se ridică la cer iar Tobit scrie o rugăciune de mulțumire și sfătuiește pe Tobia să părăsească Ninive înainte de distrugerea cetății. Tobia, soția lui și fiii lor pleacă la Ecbatana, unde aude vestea devastării Ninivei.

(d) Iucii descrie cum Dumnezeu salvează poporul iudeu dintr-o criză gravă printr-o femeie. Eroina, a cărei nume este „iudeică”, combină cea mai scrupuloasă observare a legii lui Moise cu o seriozitate și o șiretenie bravă, cu riscul unui mare pericol personal. Întâmplarea are loc pe fondul luptelor asiriano-israeliene. Holofern, comandantul armatelor lui Nebucadnețar asediază Betulia, o cetate din drumul spre Ierusalim, tăindu-i sursa de apă. După 34 de zile. apărătorii iudei își pierd curajul, dar se decid să reziste încă cinci zile înainte de predare.

Partea a doua o prezintă pe Iudit, o văduvă frumoasă și evlavioasă care promite cu ajutorul lui Dumnezeu să-i învingă pe asirieni. După ce se roagă, merge îmbrăcată frumos împreună cu slujnica ei la Holofern și-l convinge că el v-a putea învinge pe iudei, datorită faptului că aceștia au provocat mânia Dumnezeului lor prin neascultare și îi propune acestuia să mănânce din jertfele puse de-o parte pentru templu. În a patra zi el o invită la un banchet în cortul lui, unde fiind în starea de beție, ea îi taie capul, îl pune într-un sac și îl duce bătrânilor cetății. Asirienii fug în panică, fiind uciși și jefuiți de iudei. Cartea se încheie cu un psalm de mulțumire pentru marea eliberare. Lucrarea scrisă în jurul anilor 150 BC, reflectă starea de spirit, patriotismul și devoțiunea religioasă a iudeilor după revolta

macabeilor.

(e) Adăugiri la Estera. În versiunea greacă, conține șase secțiuni totalizând 107 versete și se referă la Dumnezeu, religie și iudaism. Autorul pare a fi Lisimah, un iudeu alexandrin care trăia în Ierusalim și care a pregătit această versiune fie în 114 BC sau în 78 BC. Secțiunile intercalate ajung în final

10

și succesorii săi. Scriitorul este bine versat în geografie, în istoria sfântă și cea a Seleucizilor. Numele lui Dumnezeu nu este pomenit. Însă „cerul” este operativ în izbânzile lui Iuda Macabeul și ale familiei sale.

(o) A doua carte a Macabrilor: independentă de prima, se referă parțial la perioada 175 – 161 BC. Fără să aparțină de carte, dar atașate de ea, sunt două scrisori trimise de iudeii din Ierusalim și Iudea, către frații lor din Egipt. Tema centrală a acestora este sărbătoarea dedicării, comemorând reconsacrarea templului, după profanarea lui de către Antioh Epifânul. Apoi urmează un prolog care conține o prescurtare în cinci volume, a unei istorii pierdute (scrisă de un anumit Iason din Cirena).

În prima parte sunt prezentate aspecte ale istoriei premacabeene care au cauzat și au provocat revolta iudeilor. Partea a doua, similară cu 1 Mac. 3 – 7, redă ridicarea și progresul insurecției maceabeene până la zdrobirea și înfrângerea generalului sirian Nicanor, de către Iuda Macabeul. Avem aici o interpretare teologică a istoriei perioadei respective. Accentul cade pe intervențiile miraculoase ale lui Dumnezeu, prin arătări celeste. Cei vii pot mijloci pentru cei morți și sfinții din cer pentru cei de pe pământ (teologia iudaică). Partea a doua provine din secolul 1 AD.

3 – Pseudoepigrafele

(a) Pseudoepigrafa este un termen de origine greacă și se referă la scrieri atribuite unor autori fictivi. Deși acest termen s-ar potrivi la fel de bine și pentru apocrife, cu excepția Ecclesiasticului, el se aplică de obicei scrierilor iudaice din perioada 200 BC – 200 AD. Multe dintre ele sunt din secolele 2 și 1 BC. Pseudoepigrafele au un caracter polemic

contra păgânismului și cheamă la separare de neamuri. De asemenea, ele produc o propagandă iudaică puternică, constituind o teodicee națională, pentru a întări pe credincioși în credința, practica și trăirea lor. Profetia devine apocaliptică, stilul este grotesc, voalând învățătura față de stăpânii ostili, dar transmițând o nouă înțelegere celor inițiați cu privire la cer, iad și viitorul lumii

(b) Pseudoepigrafele palestinienne:

Testamentul celor 12 patriarhi este modelat după testamentul lui Iacob către fiii săi din Genesa 49. Fiecare patriarh, pe patul de moarte, lasă un testament descendenților, avertizându-i și încurajându-i prin prisma personalității și experienței proprii. Aproape toți vorbesc de Iuda și Levi ca viitori conducători. Există și o aluzie la Hristos și Pavel, apostolul neamurilor. De asemenea se fac referiri la Noul Testament, umilință, iubire frățească, milostenie, cele două mari porunci și hristologie.

10

(j) Rugăciunea lui Azaria și cântecul celor trei tineri apare ea adăugire la Daniel și a fost scrisă în secolul 2 sau 1 BC. Interpolată după Daniel 3, 23 – pedepsirea lui Șadrae, Meșae și Abed Nego – Azaria se roagă lui Dumnezeu, mărturisind păcatele poporului și implorând eliberarea națiunii. Se dau detalii despre înfierbântarea cuptorului și coborârea îngerului. Cântecul celor trei tineri apare în două părți, una începând cu „Lăudat ești Tu Doamne, Tatăl nostru” iar cealaltă cu „Lăudați pe Domnul toate lucrările Lui”. O solemnitate deosebită se realizează prin refrenul „Dați slavă Lui și înălțați-L în veci!” care se repetă de 32 de ori.

(k) Istoria Susanei pare a fi una din cele mai bune povestiri cu detectivi, care cuprinde totodată și lecții de moralitate și încredere în Dumnezeu. Frumoasa și virtuoasa Susana (liliac sau crin în ebraică), trăiește în Babilon împreună cu soțul ei, Ioiachin. Doi iudei mai vârstnici o surprind când vrea să facă baie în iazul din grădina ei și se aprind de poftă pentru ea, amenințând că o acuză de adulter dacă nu se supune dorințelor lor păcătoase. Ea refuză, iar ei o aduc la judecători. Învinuind-o de adulter cu un tânăr și ca urmare este condamnată la

moarte. Urmează rugăciunea și protestul ei pentru inocență. Daniel apare și cere dreptul de a interoga martorii. Învinuindu-i de acuzații neîntemeiate (neconcordanță cu privire la subiectul care a produs incidentul), cei doi sunt condamnați conform legii mozaice, iar Dumnezeu este lăudat de către popor că a fost cruțat sânge nevinovat. De atunci Daniel a câștigat o bună reputație în rândul poporului său.

(1) Bel și dragont conține două povestiri populare cu scopul de a ridiculiza păgânismul. Bel, statuia zeului Marduc primea zilnic mâncare și băutură, care însă dispărea noaptea, ca dovadă contra lui Daniel că zeul e viu și trebuie să i se aducă închinare. Daniel dovedește prin șiretlic că preoții zeului mănâncă ofrandele și regele dă la moarte pe toți preoții, lăsându-l pe Daniel să distrugă pe Bel și templul lui. În cea de a doua povestire, regele poruncește lui Daniel să se închine unui oarecare balaur, dar el refuză și cere împăratului să-i permită să omoare monstrul fără sabie sau toiag. Astfel Daniel îl hrănește cu cocoloașe făcute din seu, rășină și păr, fierțe și aruncate în gura lui, în urma cărora balaurul plesnește. Înverșunați, babilonienii îl aruncă pe Daniel în groapa cu șapte lei, unde profetul stă șapte zile. Un înger transportă pe Habacuc din Iudea să ducă de mâncare lui Daniel și a șaptea zi, pârâșii sunt aruncați în groapă.

(m) Rugăciunea lui Manase este un scurt psalm penitențial al lui Manase, regele lui Iuda din exil (vezi 2 Cr 33.11 – 19). Se pare că a fost scris în greacă, în jurul secolelor 1 BC – 1 AD.

(n) Prima carte a Macabeilor prezintă un raport istoric de încredere al perioadei 175 – 134 BC, în care este reliefată lupta iudeilor cu Antioh Epifanul

10

Cartea a doua a lui Enoh relatează călătoriile lui Enoh prin cele șapte ceruri și revelațiile divine pe care le-a primit cu privire la creațiune, la istoria lumii, la iad și la paradis. Cel mai probabil că a fost scrisă în a doua jumătate a secolului 1 AD, în greacă. Nu este dependentă de 1 Enoh.

Rugăciune lui Asenat este o legendă care aparține de propaganda midrașvllă. Împotriva căsnicilor mixte. Ea descrie cum

patriarhul Iosif a întâlnit pe Asenat, fiica lui Potifera, preotul Heliopolisului. Ea s-a îndrăgostit de Iosif, însă el o refuză pentru că este păgână. După șapte zile de plâns, Îngerul Mihael i se arată și îi făgăduiește că și ea va avea parte de răsplata celor credincioși. Ca urmare Iosif o ia în căsătorie. Legenda se încheie cu o poveste de intrigă, crimă și încercarea fiului lui Faraon de a o răpi pe Asenat.

4. Influența apocrifelor și pseudocpigrafelor

(a) Cele mai multe dintre aceste scrieri, oferă: informații cu caracter istoric despre iudei și istoria lor din perioada intertestamentală; detalii referitoare la dezvoltarea sectelor iudaice: fariseii, saducheei, esenienii, etc.; creșterea interesului și așteptările mesianice; extinderea credinței populare cu privire la îngeri și demoni; diseminarea doctrinei învierii; dezvoltarea unor instituții care sunt acceptate de la sine în Noul Testament, dar despre care cu greu s-ar putea găsi un temei în Vechiul Testament.

(b) Aceste scrieri sunt utile și în elucidarea și interpretarea diferitelor aspecte ale culturii occidentale. Alături de omilii, meditații și forme liturgice inspiratoare, ele au fost o sursă de reflexie pentru poeții, artiștii, muzicienii și exploratorii din toate veacurile. De exemplu, Cristopher Columb, documentându-se din 2 Ezra 6, 42 se aștepta să nu aibă peste măsură de mult de vâslii spre vest, deoarece acolo se spunea că proporția uscat/apă este de 1/6. Dacă George Abbot, unul din traducătorii KJV a editat un decret în 1616 AD, prin care cel care încerca să lege o Biblie fără apocrife avea să petreacă un an întreg în temniță, nu e de mirare că apocrifele au apărut adesea printre cărțile canonice.

(c) În ciuda prezenței unor afirmații evident eronate, frivole și superstițioase în multe din aceste lucrări intertestamentale, nu se poate nega că ele conțin și pasaje de mare valoare inspirațională și devoțională.

Există în biblioteca Institutului Teologic Adventist de Grad Universitar o teză de licență cu acest subiect.

creațiune până la instituirea Paștelui, cuprinzând 50 de jubilee a câte 49 ani = 2450 ani. Cu ani a câte 364 de zile, se intenționează păstrarea fiecărui eveniment la locul lui în timp.

Psalmii lui Solomon în număr de 18, sunt seriși în limba ebraică, în perioada post-macabeabnă, mai precis pe la mijlocul secolului 1 BC. Unii dintre aceștia fac aluzie la capturarea Ierusalimului de către Pompei în 63 BC. Autorul promovează neprihănirea prin fapte, pe baza legii, justifică dreptatea divină în pedepsirea poporului ales și susține învierea pe baza trecutului, pentru viață sau condamnare. Națiunea este zugrăvită ca divizată în două tabere: cei drepți: fariseii, și cei păcătoși: saduchei. Mesia va distruge pe saduchei și națiunile păgâne, apoi va domni ca reprezentant al lui Dumnezeu.

(c) Pseudoepigrafele non-palestinienne

Cartea lui Enoh este cea mai lungă și din ea se citează în epistola lui Iuda 14.15. Are mai mulți autori. Ea prezintă o serie de revelații date lui Enoh cu privire la originea răului, la îngeri și destinele lor, la natura Gheenei și a Paradisului. Există și diferite ciudățenii astronomice și cosmologice, cum ar fi speculații despre fulger, grindină, zăpadă, cele 12 vânturi, soare, lună și fazele ei, stelele ce determină anotimpurile și anul. Cartea se încheie cu trei parabole ale judecății viitoare asupra nelegiurii, de către Mesia, Cel Ales.

Scrisoarea lui Aristeas. pretinde a fi scrisă de o persoană oficială de la curtea lui Ptolemeu II Filadelful (285 – 246 BC). Acesta își propune să trimită o mărturie fratelui său Filocrate, despre traducerea LXX de către 70 de bătrâni, câte 6 din fiecare trib. trimiși de marele preot Eleazar regelui. Scopul apologetic al autorului reiese din rolul și funcția legilor iudaice. Accentul se pune și asupra înțelegerii, judecății morale, capacității intelectuale și filosofice a oaspeților în dialog cu Filadelful.

Cartea a treia a Macabeilor prezintă trei faze ale luptei dintre Ptolemeu IV Filopator și iudaism. După biruința asupra lui Antioh în 217 BC, Ptolemeu intră în templul din Ierusalim, în ciuda împotrivirii poporului și a preoților. Lovit de Dumnezeu, cade la pământ fără conștiință, iar mai târziu se retrage în Egipt, unde își pune în gând să

ucidă pe toți iudeii. Planul nu-i reușește datorită unor intervenții divine incredibile și exagerări imposibile.

Cartea a patra a Macabeilor este un tratat filosofic grecesc adresat iudeilor, referitor la supremația rațiunii devotate asupra pasiunii, cu exemplificări din Vechiul Testament și din evenimentele perioadei macabeene. Ea cuprinde și o secțiune eu martirajul Macabeilor. Valoarea literară a cărții este remarcabilă.

10

Cartea a doua a lui Enoh relatează călătoriile lui Enoh prin cele șapte ceruri și revelațiile divine pe care le-a primit cu privire la creațiune, la istoria lumii, la iad și la paradis. Cel mai probabil că a fost scrisă în a doua jumătate a secolului 1 AD, în greacă. Nu este dependentă de 1 Enoh.

Rugăciune lui Asenat este o legendă care aparține de propaganda midrașică împotriva căsniciilor mixte. Ea descrie cum patriarhul Iosif a întâlnit pe Asenat, fiica lui Potifera, preotul Heliopolisului. Ea s-a îndrăgostit de Iosif, însă el o refuză pentru că este păgână. După șapte zile de plâns, Îngerul Mihael i se arată și îi făgăduiește că și ea va avea parte de răsplata celor credincioși. Ca urmare Iosif o ia în căsătorie. Legenda se încheie cu o poveste de intrigă, crimă și încercarea fiului lui Faraon de a o răpi pe Asenat.

4. Influența apocrifelor și pseudoepigrafelor

(a) Cele mai multe dintre aceste scrieri, oferă: informații cu caracter istoric despre iudei și istoria lor din perioada intertestamentală; detalii referitoare la dezvoltarea sectelor iudaice: fariseii, saducheii, esenienii, etc.; creșterea interesului și așteptările mesianice; extinderea credinței populare cu privire la îngeri și demoni; diseminarea doctrinei învierii; dezvoltarea unor instituții care sunt acceptate de la sine în Noul Testament, dar despre care cu greu s-ar putea găsi un temei în Vechiul Testament.

(b) Aceste scrieri sunt utile și în elucidarea și interpretarea diferitelor aspecte ale culturii occidentale. Alături de omilii, meditații și forme liturgice inspiratoare, ele au fost o sursă de reflexie pentru poeții, artiștii, muzicienii și exploratorii din toate veacurile. De

exemplu, Cristopher Columb, documentându-se din 2 Ezra 6, 42 se aștepta să nu aibă peste măsură de mult de vâslit spre vest, deoarece acolo se spunea că proporția uscat/apă este de 1/6. Dacă George Abbot, unul din traducătorii KJV a editat un decret în 1616 AD, prin care cel care încerca să lege o Biblie fără apocrife avea să petreacă un an întreg în temniță, nu e de mirare că apocrifele au apărut adesea printre cărțile canonice.

(c) în ciuda prezenței unor afirmații evident eronate, frivole și superstițioase în multe din aceste lucrări intertestamentale, nu se poate nega că ele conțin și pasaje de mare valoare inspirațională și devoțională.

Există în biblioteca Institutului Teologic Adventist de Grad Universitar o teză de licență cu acest subiect.

10

Curtea Jubileelor este o extindere a istoriei biblice de la creațiune până la instituirea Paștelui. cuprinzând 50 de jubilee a câte 49 ani = 2450 ani. Cu ani a câte 364 de zile. se intenționează păstrarea fiecărui eveniment la locul lui în timp.

Psalmiul lui Sol om on în număr de 18, sunt seri și în limba ebraică, în perioada post-macabeabă, mai precis pe la mijlocul secolului 1 BC. Unii dintre aceștia iac aluzie la capturarea Ierusalimului de către Pompei în 63 BC. Autorul promovează neprihănirea prin fapte, pe baza legii, justifică dreptatea divină în pedepsirea poporului ales și susține învierea pe baza trecutului, pentru viață sau condamnare. Națiunea este zugrăvită ca divizată în două tabere: cei dreپți: fariseii, și cei păcătoși: sadueheii. Mesia va distruge pe saduchei și națiunile păgâne, apoi va domni ca reprezentant al lui Dumnezeu.

(c) Pseudoepigrafele non-palestiniene

Cartea lui Enoh este cea mai lungă și din ea se citează în epistola lui Iuda 14.15. Are mai mulți autori. Ea prezintă o serie de revelații date lui Enoh cu privire la originea răului, la îngeri și destinele lor, la natura Gheenei și a Paradisului. Există și diferite ciudățenii astronomice și cosmologice, cum ar fi speculații despre fulger, grindină, zăpadă, cele 12 vânturi, soare, lună și fazele ei. stelele ce

determină anotimpurile și anul. Cartea se încheie cu trei parabole ale judecății viitoare asupra nelegiurii, de către Mesia, Cel Ales.

Scrisoarea lui Aristeas. pretinde a fi scrisă de o persoană oficială de la curtea lui Ptolemeu II Filadellul (285 – 246 BC). Acesta își propune să trimită o mărturie fratelui său Filoerate, despre traducerea LXX de către 70 de bătrâni, câte 6 din fiecare trib. trimiși de marele preot Eleazar regelui. Scopul apologetic al autorului reiese din rolul și funcția legilor iudaice. Accentul se pune și asupra înțelegerii, judecății morale, capacității intelectuale și filosofice a oaspeților în dialog cu Filadellul.

Cartea a treia a Maca beilor prezintă trei faze ale luptei dintre Ptolemeu IV Filopator și iudaism. După biruința asupra lui Antioh în 217 BC, Ptolemeu intră în templul din Ierusalim. În ciuda împotrivirii poporului și a preoților. Lovit de Dumnezeu, cade la pământ fără conștiință, iar mai târziu se retrage în Egipt, unde își pune în gând să ucidă pe toți iudeii. Planul nu-i reușește datorită unor intervenții divine incredibile și exagerări imposibile.

Cartea a patra a Macabeilor este un tratat filosofic grecesc adresat iudeilor, referitor la supremația rațiunii devotate asupra pasiunii, cu exemplificări din Vechiul Testament și din evenimentele perioadei macabeene. Ea cuprinde și o secțiune cu martirajul Macabeilor. Valoarea literară a cărții este remarcabilă.

10

13. MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTA

1. Definiție

Manuscrisele de la Marea Moarta¹ este denumirea dată unor descoperiri epocale de manuscrise antice, găsite în apropierea capătului de nord-vest al Mării Moarte. Între 1947 și 1956. Potrivit multor experți, MSMM constituie cea mai remarcabilă descoperire de manuscrise din arheologia modernă.

2. Sulurile din pustia Iudeii: istoric

(a) Legenda

Probabil că este cea mai vestită descoperire arheologică a tuturor timpurilor, din Pustia Iudaică. Conținutul primei peșteri din

Qumran (1 Q) a fost descoperit accidental de doi beduini Ta amirethm 1947. care pășteau o turmă mixtă de oi și capre în zona Wadi Qumran. Vasele alungite găsite de aceștia, conțineau în loc de monezi și alte valori negociabile, suluri de piele în descompunere și a mai trecut un timp până când acestea au ajuns în mâna unui negustor de antichități din Bethlehem.

(b) Descoperiri arheologice

Au loc mai multe excavații clandestine, așa că până în 1948 există deja două colecții distincte de manuscrise. Una din ele ajunge în mâinile metropolitanului sirian din Ierusalim. Mar Athanasius Samuel. conținând sulul complet al lui Isaia, un comentariu la Habacuc, un document despre regulile unui comunități religioase, un sul din foiță de aramă, ce nu putea fi derulat atunci și câteva fragmente de manuscrise. A doua, cea din Betlehem. a ajuns în mâinile lui E.L. Sukenik de la Universitatea Ebraică din Ierusalim, cu o copie imperfectă a lui Isaia, un document de război și o colecție de cântări, în câteva secțiuni.

(c) Pe arena publicității

În anul 1948. prima colecție este preluată de Școala Americană de Cercetări Orientale din Ierusalim, unde este studiată de J.C. Trever și W.H. Brownlee. W.F. Albright, ilustrul arheolog american atestă caracterul epocal al materialelor, iar Miliar Burrows dă publicității descoperirea la 11 Aprilie 1948. În 1954 Universitatea din Ierusalim cumpără prima colecție cu 250.000 USD. în 1949, peștera 1Q este din nou investigată și se găsesc alte 600 de fragmente din piele și din papyrus. În 1951. arabii descoperă alte peșteri cu materiale în

Se va folosi prescurtarea MSMM.

(c) Tesle cu radiocarbon 14. dau inului în care au fost înfășurate manuscrisele, vârsta undeva între 220 BC și 180 AD, iar lemnului de palmier dintre ruinele comunității, 32 BC – 48 AD.

(d) Numismatica, indică prezența numeroaselor monezi bătute între 140 BC și 68 AD.

(e) Criteriul lingvistic, plasează aramaica documentelor scrise în această limbă, între secolul 1 BC și 1 AD.

(1) În timp ce scepticii iau dovezile separat, datele trebuie coroborate, deoarece toate vestigiile au fost găsite împreună. Într-o arie de câteva sute de metri pătrați, printre ruinele complexului comunității. Este mai logic a presupune că toate datele se referă la același original: o comunitate de oameni care au copiat și au compus manuscrise, care își duceau viața comună în „mănăstire” și care la vestea apropierei legiunilor romane și-au depozitat manuscrisele și banii în vase de lut și le-au ascuns în peșteri, înainte de distrugerea așezării în 68 AD.

5. Comunitatea din Qumran: caracteristici

(a) Natura comunității

Reiese în mare măsură din Manualul comunității. Se pare că adunarea era compusă dintr-un grup de preoți și laici, trăind o viață de strictă dedicare față de Dumnezeu. Votul de ascultare era reînnoit la o ceremonie anuală. Studiul regulat al Bibliei și închinarea sacramentală, pentru creșterea în sfințenie, dreptate, echitate și milă, avea loc sub conducerea bătrânilor și a preoților. Se pune accent pe studiul legii, comunitatea considerându-se rămășița lui Israel, care așteaptă răbdător stabilirea dreptății divine pe pământ. Comunitatea își are neprihănirea în interpretarea biblică, întrucât Dumnezeu a descoperit tainele profeției învățătorului Neprihănirii, fondatorul comunității. Aceasta este legată de El în ceea ce privește destinul ei veșnic, în fidelitate față de Persoana și preceptele Sale. În final, învățătorul este ucis de Preotul Nelegiuit, conducătorul inamicilor spirituali, dar acesta din urmă este pedepsit de retribuția divină.

(b) Încercări de asociere cu esenienii.

Existența comunitară, predilecția pentru locuri izolate îndeletnicirea cu lucrarea pământului, devoțiunea prin închinarea sinagogală. studiul individual și rugăciunea, abstenența față de căsătorie, femeia reprezentând o piedică în atingerea idealului, 2 acceptarea pe baza renunțării la viața lumească, opțiunea

Qumranul este unul din puținele locuri din pustiul Iudeii unde se putea supraviețui.

unii care negau vechimea materialului. Astăzi însă, noi descoperiri întregesc convingerea că ele există din perioada 250 BC – 70 AD.

3. Biblioteca din Qumran: conținut¹

(a) Texte biblice. Părți ale tuturor cărților Vechiului Testament, cu excepția Esterei și doar sulul lui Isaia este complet.

(b) Comentarii biblice, în special la cărțile profetice (cel mai extins fiind cel al cărții Habacue), dar și fragmente din Genesa. 2 Samuel și Psalmii 37 la 68.

(c) Apocrife și pseudoepigrafe, cum ar fi fragmente din Tobit, în ebraică și aramaică (întâlnită doar în LXX până aici), 1 Enoh, Cartea Jubileelor, Testamentul celor 12 patriarhi și adăugiri la cartea lui Daniel.

(d) Documente ale comunității ce reflectă poziția teologică și practica acesteia: Manualul de disciplină, cu regulile comunității, Documentul de război, descriind lupta dintre fiii luminii și cei ai întunericului, Colecția mulțumirii, conținând imnuri și psalmi; Sulul templului, cu legi și rânduieli, uneori mult diferite de cele levitice și Sulul de aramă, care arăta unde era ascunsă trezoreria din cauza invadatorilor – dacă era vorba de cea a templului sau de o alta, nu reiese clar.

(e) Limbile în care apar manuscrisele sunt: ebraica, aramaica, greaca, arabă și nabateana.

4. Datarea manuscriselor: metode

(a) Criteriul paleografie sau al scrierii de mână vechi, indică perioada 300 BC – 50 AD.

(b) Tipologia ceramică, plasează vasele în care au fost găsite sulurile, între perioada elenistică târzie și cea romană timpurie, adică între 63 BC și 70 AD.

Un inventar al manuscriselor biblice din peșterile de la Marea Moartă apare în Gleason Archer, A Survey of Old Testament Introduction, p. 513 – 517. Pentru ușurarea și simplificarea identificării și referinței, sulurile au fost numerotate cu 1Q, 2 Mu, etc. Astfel avem 1Q Isa pentru Isaia, 1QM pentru Documentul de război, 1Q

H pentru Imnurile de mulțumire, 1Q S pentru Rânduielele comunității, 1Q Isa pentru marele sul isainic din Mănăstirea St. Mark ț» i 1QHah pentru Comentariul la Habacue.

10

6. Semnificația... MSMM pentru studiul Vechiului Testament

(a) Potopul de literatură ce a urmat descoperirii MSMM, este o mărturie elocventă cu privire la importanța dată de oamenii de știință și de teologi, acestei faze remarcante a activității arheologice.

(b) MSMM dau o nouă perspectivă asupra diversității practicilor religioase din iudaismul secolului 1 AD și descoperă existența unor similarități izbitoare cu situații și idei nou-testamentale. Totodată, ele aduc o contribuție de seamă la studierea iudaismului intertestamental și la dezvoltarea religiei iudaice.

A

(c) În ce privește textul Vechiului Testament, aceste manuscrise au cea mai mare vechime (cu aproximativ 1.000 de ani mai vechi decât copiile textului masoretic) și au o semnificație inestimabilă privind acuratețea cu care textul biblic s-a păstrat peste milenii.

(d) Descoperirea acestor manuscrise, contribuie de asemenea la studierea ebraicii și aramaicii din perioada intertestamentală. Rezultatele sunt evidente: ebraica era încă destul de vie (el. Manualului comunității și Fapte 21, 40), iar aramaica lui Daniel era considerabil diferită de cea a literaturii qumraniene, dovadă a vechimii lui Daniel, secolul 5 – 4 BC, în loc de 167 BC, așa cum consideră criticii.

(e) Contribuție la studiul originii și dezvoltării creștinismului.

(f) Din punct de vedere arheologic, MSMM constituie cea mai remarcabilă descoperire de manuscrise din arheologia modernă a secolului 20. La 50 de ani după descoperirea acestora, importanța lor nu a fost încă diminuată. Potopul de literatură (aproximativ 1.000 de titluri de studii, de articole și de lucrări ale savanților și teologilor) atestă din plin acest lucru.

(g) o serie întreagă de probleme sunt mult mai certe acum, totuși altele noi ridicate, au rămas încă fără răspuns.

10

pacifistă privind sacrificarea de animale și altele, sunt asemănări de bază cu comunitățile eseniene. Cu toate acestea, comunitatea din Qumran nu este eseniană. Natura eseniană este doar presupusă și nu poate fi demonstrată². În schimb, ambele sunt secte iudaice.

(c) Paralelă cu Ioan Botezătorul

Credința în împlinirea eschatologiei, afinitate față de profețiile din Isaia, practicarea botezului prin scufundare, localizarea în Pustia Iudeii, etc. sunt asemănări de netăgăduit. În schimb deosebiri sunt și mai evidente: Zaharia și Elisaveta, părinții lui Ioan, erau membri ai ordinii existente, el aparținând de ordinul preoțesc, iar cei din Qumran îi identificau pe preoți drept fii ai lui Belial. Este posibil a crede că acești părinți evlavioși și-ar fi dat fiul schismaticilor, care îl învățau să-și urască părinții împreună cu ceilalți fii ai întinericului? Doctrina lui Ioan despre botez era diferită, aplicându-se păcătoșilor când se pocăiau, în timp ce în comunitatea qumraniană, botezul era pentru cei „curați”. Atitudinea față de conducătorii din Ierusalim era de asemenea diferită.

(d) Comunitatea din Qumran și creștinismul.

Ambele erau „secte” creștine, venind din vremea Vechiului Testament și a iudaismului intertestamental. Ambele mizau pe har și pe mântuire, recunoscând importanța legii, chiar dacă qumranienii erau mai legalisti. Ambele grupări păstrau tradiția paștelui, a celor 12 seminții, a bătrânilor și a preoților. Ambele puneau accent pe lucrarea Duhului și pe Isaia. și ambele mișcări s-au născut pe fondul unei intense așteptări mesianice și eschatologice. Pe de altă parte, în timp ce comunitatea qumraniană făcea deosebire între preoți și Israel, cea creștină considera pe toți preoți. În plus, Hristos a fost destul de creativ pentru a stabili principiile creștinismului, nefiind nevoie de împrumuturi. Ca urmare creștinismul nu provine din Qumran!

(e) Încercări de identificare cu alte secte

O altă încercare de a-i asocia cu secta Kirkisani nu poate fi suficient fondată. De asemenea există puține asemănări cu Terapeutul o comunitate iudaică din Egipt, din jurul anilor '200 BC.

O sectă însă. era aprobată pentru perpetuarea existenței în comunitate.

William Sanford Lasor, „The Dead Sea Scrolls” în The expositor’s Bible Commentary, 1: 399.